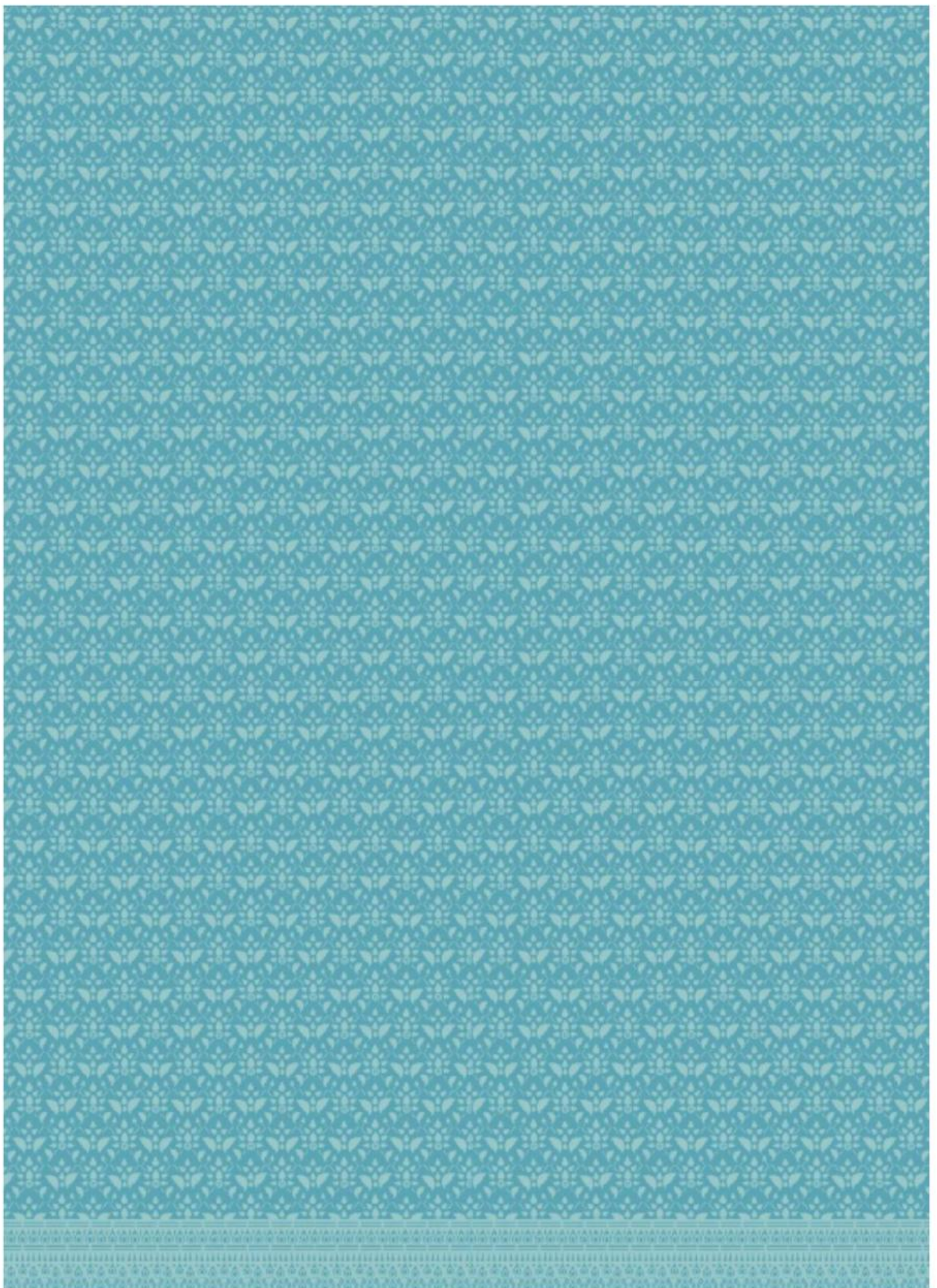
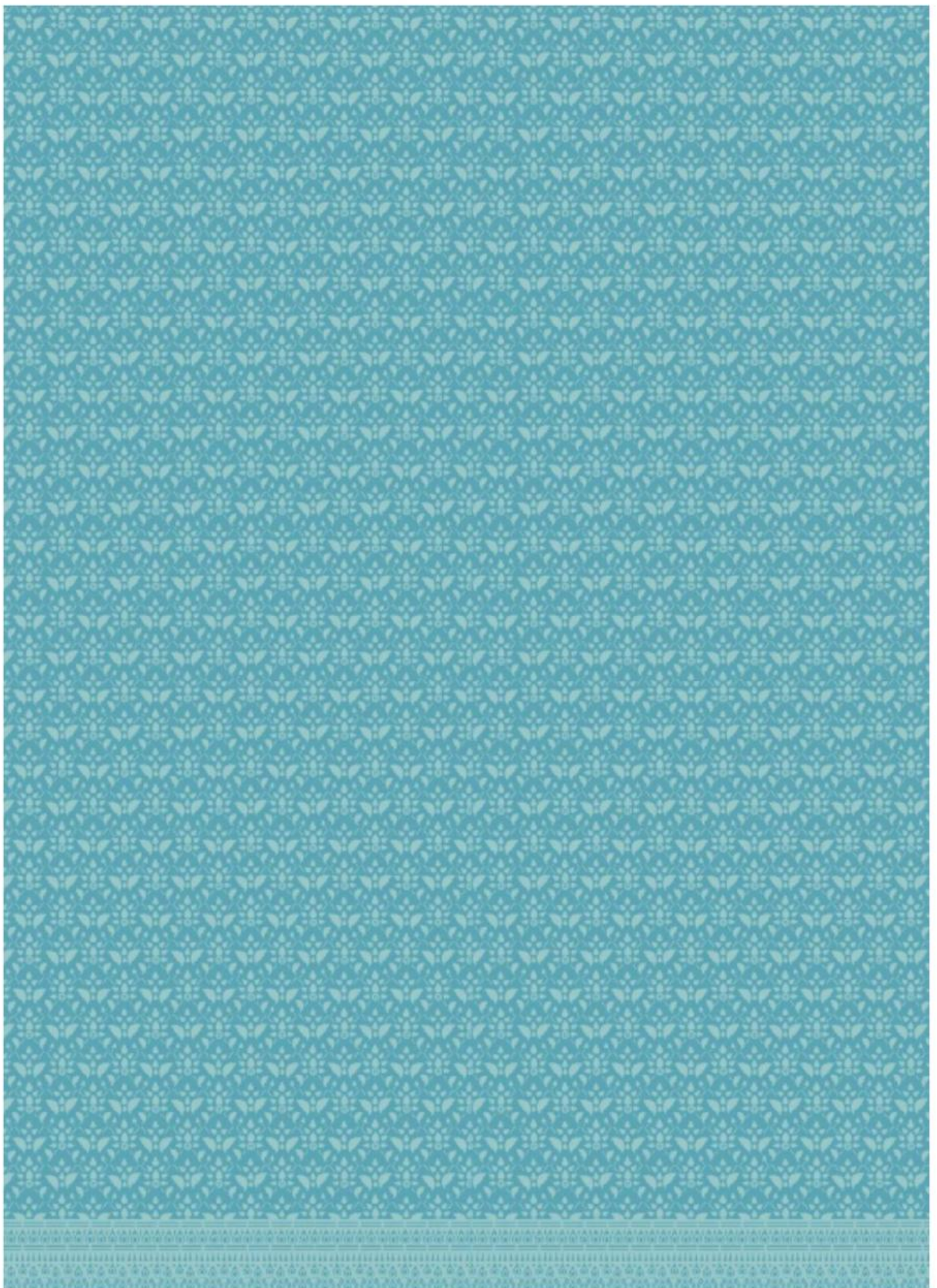

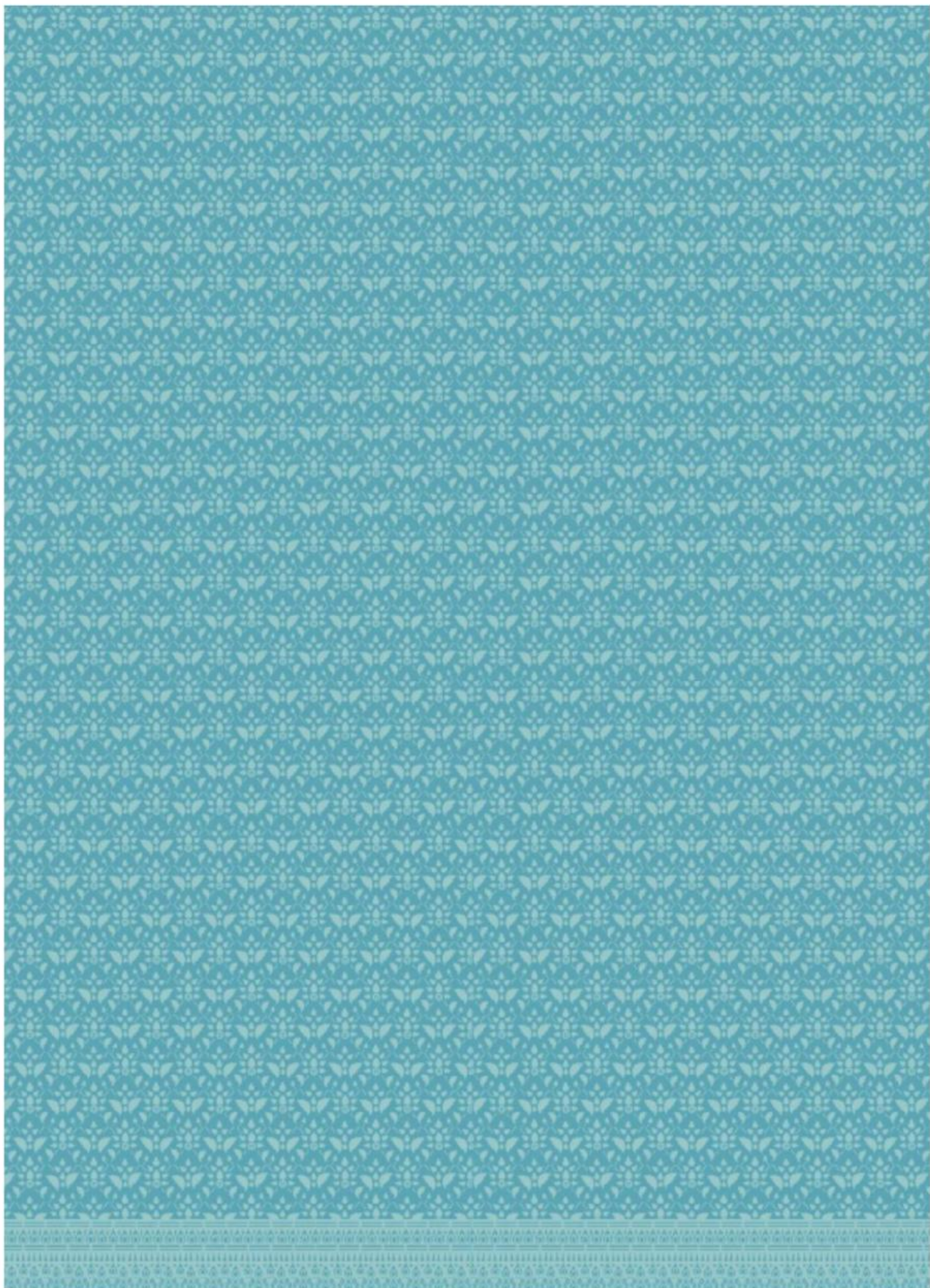

อยุธยา
มรดกแห่งแผ่นดิน

อยุธยา มรดกแห่งแผ่นดิน

เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
ในโอกาสทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๕ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

วัดพระศรีสรรเพชญ์

...อวยุยายศยิ่งฟ้า ลงดิน แลฤ
อำนาจบุญเพรงพระ ก่อเกื้อ
เจดีย์ลอออินทร์ ปราสาท
ในทาบทองแล้วเนื้อ นอกโสรหมฯ...

กำสรวลสมุทร

-
- * กำสรวลสมุทร เป็นวรรณคดีสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ถึงผู้แต่ง และระยะเวลาการแต่ง เดิมเรียกวรรณคดีเรื่องนี้ว่า กำสรวลศรีปราชญ์ และเชื่อว่าผู้แต่งคือ ศรีปราชญ์ กวีเอกในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช แต่งเมื่อคราวถูกเนรเทศไปยังเมือง นครศรีธรรมราช แต่จากการตรวจสอบของนักวรรณคดีและประวัติศาสตร์หลายท่านมีความเห็นว่า วรรณคดีกำสรวลสมุทร หรือ กำสรวลโคลงฉันท์ น่าจะเป็นวรรณคดีในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โดยเทียบสำนวนภาษากับ ลิลิตยวนพ่าย ลิลิตพระลอ และมหาชาติคำหลวง

พระพิมพ์ปางห้ามญาติทองคำ ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

คำปรารภ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี
เนื่องในโอกาสจัดพิมพ์หนังสือ “สุขุทัย มรดกแห่งแผ่นดิน”
และ “อโยธยา มรดกแห่งแผ่นดิน”
พุทธศักราช ๒๕๖๐

ประเทศไทยมีความเจริญรุ่งเรืองมายาวนานหลายร้อยปีและมีมรดกศิลปวัฒนธรรมเก่าแก่เป็น “มรดกแห่งแผ่นดิน” อันล้ำค่า ที่สืบทอดกันมาหลายยุคหลายสมัย แสดงถึงความรุ่งโรจน์ทางอารยธรรมของชาติตั้งแต่โบราณกาล นับแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ บรรพบุรุษของไทยได้สร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมหลากหลายแขนงที่มีคุณค่า ปรากฏเป็นหลักฐานทางโบราณวัตถุและโบราณสถานจำนวนมากซึ่งเป็นมรดกตกทอดสืบต่อกันจนถึงปัจจุบัน รัฐบาลได้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และเผยแพร่มรดกทางศิลปวัฒนธรรมของไทยเพื่อดำรงไว้เป็นสมบัติของชาติ และเพื่อความภาคภูมิใจของอนุชนรุ่นหลัง โดยได้ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชนและประชาชนศึกษาเรียนรู้และเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาติ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและจิตสำนึกรักชาติความเป็นไทย

กระทรวงวัฒนธรรมได้จัดพิมพ์หนังสือ “สุขุทัย มรดกแห่งแผ่นดิน” และหนังสือ “อโยธยา มรดกแห่งแผ่นดิน” เพื่อสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟู มรดกศิลปวัฒนธรรมและโบราณสถานของชาติให้มีความเจริญงอกงามบนแผ่นดินไทยและเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เนื่องในวาระมหามงคลทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๕ พรรษา วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐ เพื่อสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงอุปถัมภ์ ฟื้นฟู ทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ ไว้เป็นมรดกของแผ่นดินและการถ่ายทอดประวัติศาสตร์ของชาติไทยให้เป็นที่ประจักษ์แก่ลูกหลานไทย เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้รับรู้และภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ชาติและรำลึกในคุณงามความดีของบรรพบุรุษไทยสืบไป

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)
นายกรัฐมนตรี

ภาชนะรูปหงส์ทองคำ ในกรุพระปรางค์วัดราชนิมิต

สาร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

เนื่องในมหามงคลสมัยที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๕ พรรษา วันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐ กระทรวงวัฒนธรรม ปลานปลื้มปิติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น ที่ทรงมีคุณูปการอย่างอเนกอนันต์ต่องานด้านศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ อันเป็นมรดกแห่งแผ่นดิน และปกป้องความเป็นมาของชาติไทย ได้โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ไปในการเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ในภูมิภาคต่างๆ หลายครั้ง และเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรโบราณสถาน โบราณวัตถุ ทั้งทรงห่วงใยในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย เนื่องในโอกาสอันเป็นมหามงคลสมัยพิเศษยังมีกระทรวงวัฒนธรรมจึงจัดพิมพ์หนังสือ ๒ รายการ เรื่อง “สุโขทัย มรดกแห่งแผ่นดิน” และ “อยุธยา มรดกแห่งแผ่นดิน” ขึ้น เพื่อเฉลิมพระเกียรติ และกระตุ้นเตือนให้ประชาชนตระหนักในความสำคัญของมรดกศิลปวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานที่บรรพบุรุษได้สั่งสมสืบทอดมาเพื่อมิให้เสื่อมสูญ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ชาติไทยผ่านมรดกของแผ่นดินจะช่วยให้ประชาชนได้ประจักษ์ในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและรับทราบว่ประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีอารยธรรมรุ่งเรืองมาตั้งแต่โบราณกาล มีวิวัฒนาการ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม หล่อหลอมเป็นอาณาจักรต่างๆ หลายยุคหลายสมัยจนถึงปัจจุบัน

หนังสือทั้ง ๒ เล่มนี้ จึงเป็นการสืบสานพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ดำเนินตามรอยเบื้องพระยุคลบาท สนองพระราชดำริและพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ รวมทั้งสร้างจิตสำนึกให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกแห่งแผ่นดิน รำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของสถาบันพระมหากษัตริย์ และในพระคุณของบรรพบุรุษที่ได้รักษาชาติ รักษาแผ่นดินไว้ให้ยืนยาวมาจนทุกวันนี้ รวมทั้งหวังให้นักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี และประชาชนผู้สนใจ ได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ของชาติ และร่วมกันรักษามรดกล้ำค่าแห่งแผ่นดินให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

(นายวีระ โรจน์พจนรัตน์)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

สมุดข่อย สมัยอยุธยาตอนปลาย

คำนำ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

กระทรวงวัฒนธรรม จัดพิมพ์หนังสือเนื่องในโอกาสที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๕ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๖๐ จำนวน ๒ รายการ ได้แก่ “สุโขทัย มรดกแห่งแผ่นดิน” และ “อยุธยา มรดกแห่งแผ่นดิน” เพื่อสืบสานพระราชปณิธานพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ในการอนุรักษ์มรดกศิลปวัฒนธรรมไทยและโบราณสถานสำคัญของชาติ รวมทั้งสนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เกี่ยวกับการฟื้นฟูวิชาประวัติศาสตร์ไทย ตลอดจนเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับโบราณสถาน โบราณวัตถุ และความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย สมัยสุโขทัย และสมัยอยุธยาโดยผ่านทางศิลปโบราณวัตถุชิ้นสำคัญของชาติ ส่งผลให้คนไทยตระหนักในคุณค่าของโบราณสถาน ศิลปโบราณวัตถุของชาติ และเกิดความภาคภูมิใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติและประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างยั่งยืนสืบไป

“อยุธยา มรดกแห่งแผ่นดิน” เป็นเรื่องราวของการสร้างชาติ สร้างแผ่นดินอันยาวนาน ปรากฏโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ เป็นมรดกของชาติจำนวนมากที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรือง และบอกเล่าเรื่องราวของยุคหนึ่งได้อย่างดี โดยเฉพาะได้ตอบสนองพระราชเสาวนีย์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ ที่ทรงห่วงใยในวิชาประวัติศาสตร์ชาติไทยและมีพระราชประสงค์ให้เยาวชนตระหนักในพระคุณของบรรพชน อยุธยา มรดกของแผ่นดินจึงจารึกประวัติศาสตร์ของชาติผ่านมรดกแห่งแผ่นดิน ที่จะทำให้คนไทยทราบถึงรากเหง้าของตนเอง เกิดความภาคภูมิใจและหวงแหนในมรดกชาติ

กระทรวงวัฒนธรรม จึงหวังว่า หนังสือเล่มนี้จะอำนวยประโยชน์ทางวิชาการแก่ผู้สนใจโดยทั่วหน้ากัน และพร้อมจะร่วมหวงแหนแผ่นดินไทยและรักษามรดกแห่งแผ่นดินอย่างยั่งยืนสืบไป

(นายฤกษ์ศัญพงษ์ ศิริ)
ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม

สารบัญ

๕	คำปรารภนายกรัฐมนตรี
๗	สารรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม
๘	คำนำปลัดกระทรวงวัฒนธรรม
๑๗	บทที่ ๑ ปฐมบท กำเนิดอาณาจักรอยุธยา
๓๔	บทที่ ๒ เพลงฟูการพระศาสนา (พ.ศ. ๑๙๙๑ – พ.ศ. ๒๐๗๗)
๕๓	บทที่ ๓ ชะตาเมือง (พ.ศ. ๒๐๗๘ – พ.ศ. ๒๑๑๒)
๖๗	บทที่ ๔ ยกอิสรภาพคืนเมือง (พ.ศ. ๒๑๑๓ – พ.ศ. ๒๑๕๔)
๗๕	บทที่ ๕ เพลงฟูอารยประเทศ (พ.ศ. ๒๑๕๕ – พ.ศ. ๒๒๓๑)
๘๑	บทที่ ๖ เหตุแห่งความล่มสลาย (พ.ศ. ๒๑๕๕ – พ.ศ. ๒๓๑๐)
๑๐๑	ภาคผนวก
๑๐๓	• วัดพนัญเชิง วรวิหาร
๑๐๗	• วัดพุทไธสวรรย์
๑๑๑	• วัดมหาธาตุ
๑๑๔	• โบราณวัตถุ กรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ
๑๒๑	• วัดราชบูรณะ
๑๒๕	• โบราณวัตถุ กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ
๑๕๗	• วัดพระศรีสรรเพชญ์
๑๖๕	• พระมงคลบพิตร
๑๖๗	• พระเจดีย์ศรีสุริโยทัย
๑๖๙	• วัดมเหยงคณ์
๑๗๓	• วัดหน้าพระเมรุ
๑๗๖	• พระพุทธรูปนิตยวิจิตรมารโมลีศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ
๑๗๙	• วัดสุวรรณดาราราม
๑๘๓	• วัดใหญ่ชัยมงคล
๑๘๗	• ชาวต่างชาติในสมัยกรุงศรีอยุธยา
๒๐๖	บรรณานุกรม

เครื่องทองสมัยอยุธยา กุฎีพระปรางค์วัดราชนิมิต

เครื่องทองสมัยอยุธยา กุพระปรางค์วัดราชนิมิต

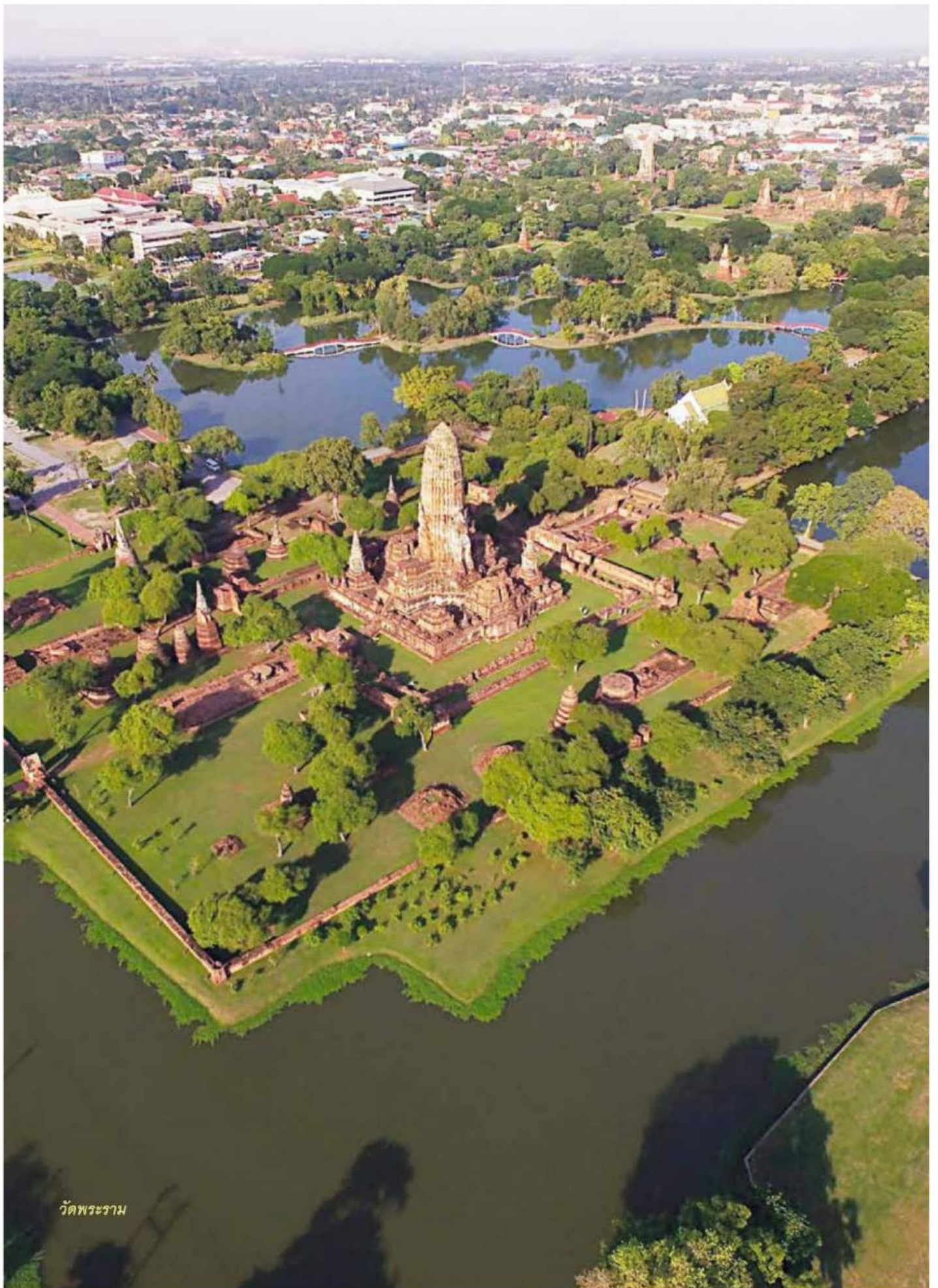

“...แต่ถ้าหากย้อนนึกไปถึงอายุของชาติไทย ซึ่งเป็นชาติเก่าแก่สืบเผ่าพันธุ์มาช้านานนับพันปีด้วยแล้ว ก็เห็นได้ว่า บรรพบุรุษของเราได้สร้างสมสิ่งที่ดี ที่งาม ที่เป็นประโยชน์ไว้ ให้แก่เราที่เป็นลูกหลาน และแม่แก่โลก สิ่งนี้ก็คือวัฒนธรรมของเรานั้นเอง ทุกคนจึงควรภูมิใจใน เผ่าพันธุ์ไทยและวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของเรา และสำนึก ว่าเป็นหน้าที่โดยตรงที่จะรักษาให้ดำรงอยู่ได้ตลอดไป...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
ในโอกาสเสด็จฯ ไปในงานฉลองอายุครบ ๕๐ ปี
ของโรงเรียนสตรีวัดมหาพฤฒาราม
วันศุกร์ ที่ ๑ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๑

วัดพระราม

๑

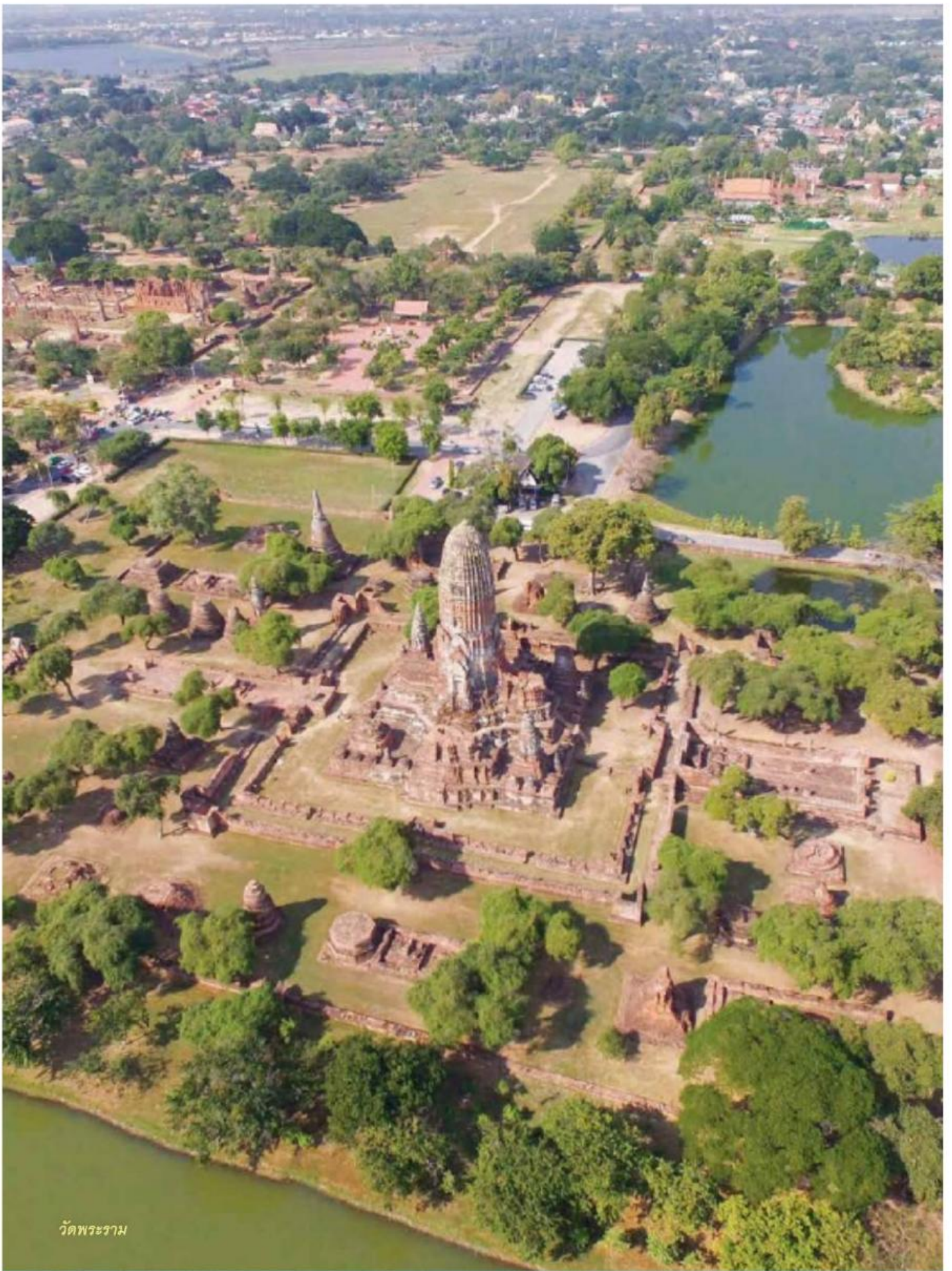
ปฐมบท

กำเนิดอาณาจักรอยุธยา

๔๑๗ ปี ผ่านกาลเวลาและเรื่องราวอันยาวนานของการสร้างชาติ สร้างแผ่นดินของบรรพบุรุษไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มีตำนานการบันทึกกล่าวขานผ่านเอกสาร โบราณสถาน และโบราณวัตถุมาหลายยุคหลายสมัย แม้วัตถุเหล่านั้น ไม่มีปากที่จะเล่าขานตำนานของแผ่นดินได้ แต่พัฒนาการของวิถีชีวิต ความเปลี่ยนแปลงของอดีตมาจนถึงปัจจุบัน กลับบันทึกเรื่องราวของอดีตที่เป็นบทเรียนอันมีค่าสำหรับปัจจุบันและอนาคตได้อย่างน่าอัศจรรย์

พระนครศรีอยุธยาได้เกิดขึ้นมาเสมือนตั้งเมืองสวรรค์ของคนยุคหลังคิดการสร้างสมทุกอย่างเกิดขึ้นมาด้วยความดีนรรน ต่อสู้ทุก ๆ ด้าน เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยและมีความสุข ดังนั้น กว่าจะสร้างบ้าน สร้างเมือง ให้เห็นเช่นปัจจุบันได้ ต้องผ่านกาลเวลา หยาดเหงื่อ น้ำตา ความสหัสและอดทนเป็นอย่างมาก

วัดพระราม

ณ ดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา มีชัยภูมิที่เหมาะสม อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร แม้พื้นดินจะลุ่มต่ำและชื้นแฉะ ก็เหมาะที่จะตั้งถิ่นฐาน เพราะมีหมู่เรือพ่อค้าวาณิช ที่แล่นใบเข้าออกผ่านมาบริเวณดินดอนแถบนี้และมักจะใช้เป็นที่พักจอดทอดสมอเรืออยู่เสมอ ๆ ทำให้มีการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้าที่มาจากโพ้นทะเล กับดินแดนที่อยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดิน นานวันเข้า ดินแดนที่ลุ่มต่ำชื้นแฉะแห่งนี้ ก็ยังมีบทบาทมากขึ้น มีชุมชนเคลื่อนย้ายเข้ามาพักอาศัยมากขึ้น ๆ จนกลายเป็นชุมชนใหญ่ และเปลี่ยนสภาพเป็นบ้าน เป็นเมืองท่าเรือที่มั่งคั่งในที่สุด

การมีสภาพเป็นบ้านเป็นเมือง คงจะเกิดขึ้นในราวพุทธศตวรรษ ที่ ๑๗ - ๑๘ เพราะก่อนหน้านั้น พื้นที่ยังมีลักษณะเป็นแบบป่าชายเลนปากน้ำ ไม่เหมาะที่จะอยู่อาศัย นอกจากชาวเรือจะใช้เป็นที่จอดทอดสมอชั่วคราว หลังจากต้องรอนแรมมาในท้องทะเลเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดโลกยสุทธอาราม

เศียรพระพุทธรูปวัดธรรมิกราช ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

หลักฐานทางด้านโบราณคดี พบว่า ชุมชนที่เจริญขึ้นเป็นบ้านเมือง ก่อนหน้านี้ มักตั้งอยู่ตามริมขอบอ่าวที่อยู่ลึกเข้าไปกว่าสภาพที่เห็นในปัจจุบัน เช่น ที่จังหวัดนครปฐม สุพรรณบุรี ลพบุรี นครนายก ปราจีนบุรี และชลบุรี เมืองโบราณที่ขุดพบในบริเวณดังกล่าว มีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๑ ลงมาจนถึงราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ทั้งสิ้น และไม่ปรากฏพบ หลักฐานการก่อสร้างในบริเวณดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่มีอายุเก่าเกินไป กว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ชุมชนแห่งนี้ ต่อมาได้ตั้งเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น มีชื่อว่า กรุงอโยธยา หรือ กรุงศรีอยุธยา และปรากฏชื่อ เป็นครั้งแรก หลังพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ลงมา

โบราณสถานและโบราณวัตถุที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานยืนยันได้ถึงชุมชน ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยา คือ พระพุทธรูปวัดพนัญเชิง พระพุทธรูปวัดธรรมิกราช ใน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา พระปรางค์วัดลุ่ม พระปรางค์วัดลี้ พระเจดีย์ วัดขุนเมืองใจ พระเจดีย์ใหญ่ชัยมงคล

พระปรางค์ วัดลิ้ม

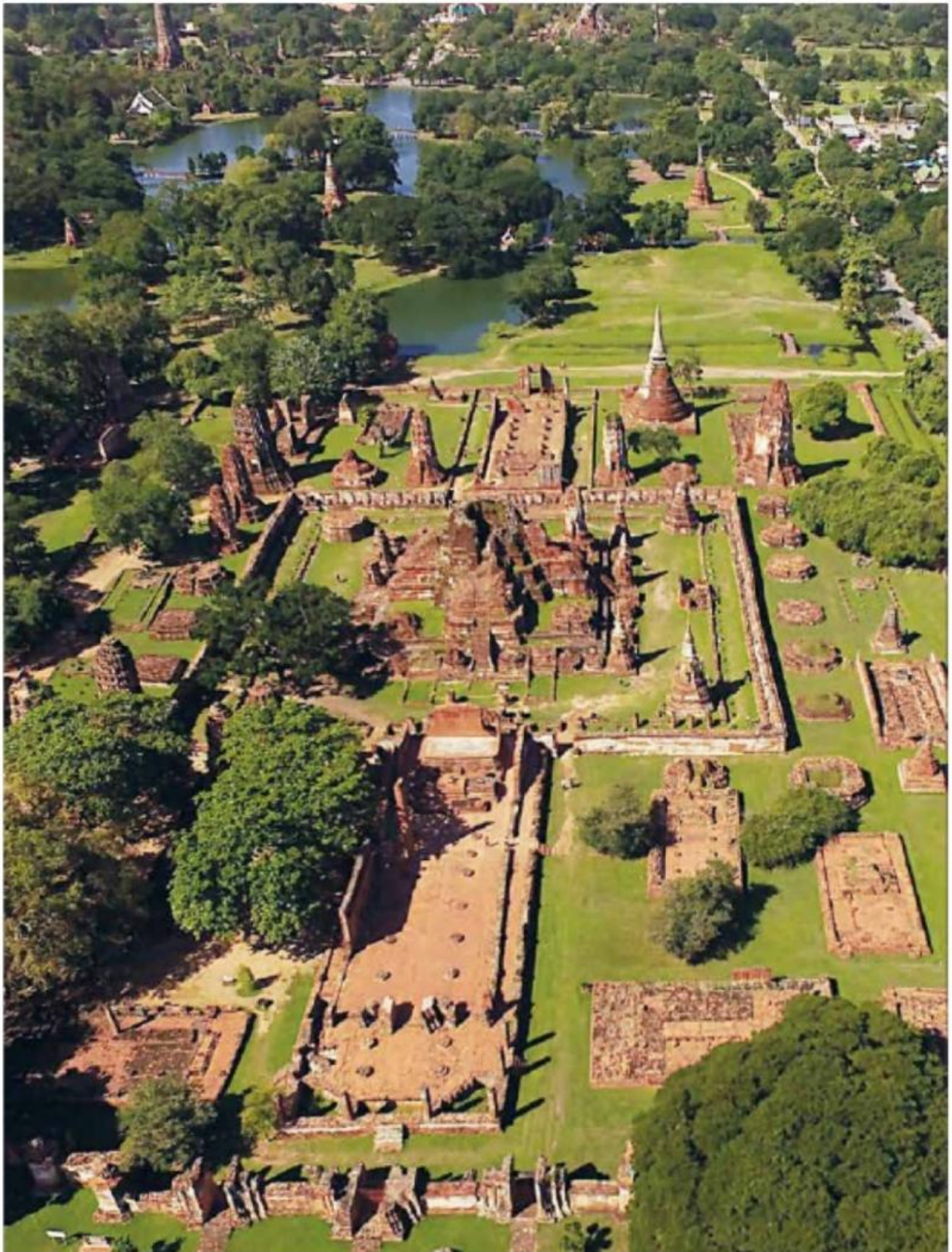
พระพุทธรูปปางนาคปรก ศิลปะลพบุรี

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี

หลักฐานดังกล่าว ล้วนสร้างขึ้นมีขนาดใหญ่โตเกินกว่าชุมชนธรรมดาที่ไม่มีกำลังทรัพย์และอำนาจจะสามารถสร้างได้ ย่อมบ่งชี้ให้เห็นถึงชุมชนในดินดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแห่งนี้ว่า เป็นชุมชนหรือเป็นบ้านเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจมั่นคงมั่งคั่งมาก่อน

หากจะกล่าวถึงอำนาจขอมที่แผ่กระจายลงมาถึงดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา โดยมีหลักฐานที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ ปรากฏอยู่โดยทั่วไปในดินแดนที่ขอมเคยมีอำนาจเข้าไปถึง เฉพาะที่เมืองลพบุรี ซึ่งเป็นศูนย์กลางการควบคุมเมืองต่าง ๆ ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยานี้ แม้ว่าเมืองอโยธยาจะเป็นเมืองที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่ก็มิได้เป็นเมืองที่มีอำนาจในทางการปกครอง ยังคงเป็นเมืองที่ขึ้นตรงกับเมืองหลวง หรือ เมืองที่เป็นศูนย์กลางควบคุมอำนาจเมืองในบริเวณนี้ คือ เมืองลพบุรี ฐานะของเมืองอโยธยาจึงเป็นเพียงเมืองท่า ที่หารายได้มาสนับสนุนศูนย์กลางของการปกครองเท่านั้น

วัดมหาธาตุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระบรมรูปสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)

ไม่มีหลักฐานแน่ชัดที่กล่าวถึงการเคลื่อนย้ายของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ปฐมกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาสู่เมืองอโยธยา เพราะชุมชนอโยธยามีลักษณะเป็นเมืองท่าที่มีการค้าขาย มีพ่อค้าวาณิชมาจากเมืองต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศมากมายตลอดเวลา การเดินทางของพระองค์เข้ามายังชุมชนแห่งนี้ และทรงสถาปนาเมืองอโยธยาขึ้นเป็นพระนครศรีอยุธยาจึงมีมากมายหลายทฤษฎี และหลายเหตุผล แต่อย่างไรก็ตาม การยึดและสถาปนารุงศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานีของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ต้องมีเหตุผลและความพร้อมที่จะแยกตัวเองมาเป็นอิสระได้ โดยกำจัดอำนาจขอมที่มีอยู่เดิมให้ออกไปจากดินแดนแถบนี้

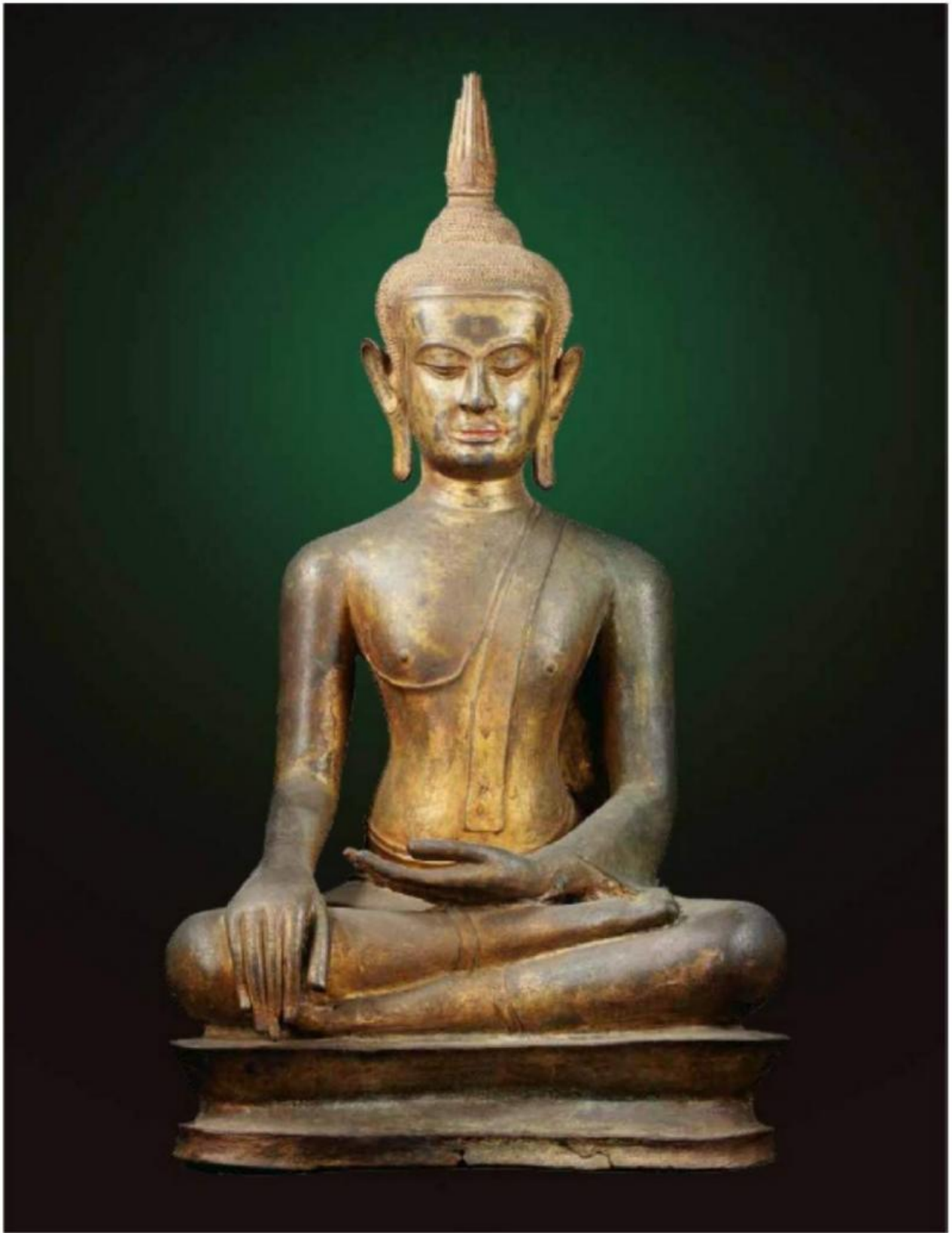

พระปรางค์ วัดพุทธโสธร

วัดพุทธไสยาจารย์

เมื่อแรกการสร้างบ้านแปงเมืองพระนครศรีอยุธยา อาจไม่ต้องลงทุนในการก่อสร้างมาก เพียงปักปันขอบเขตของพระนครให้เป็นสัดส่วน โดยขุดลอกคลองตัดแม่น้ำตรงถ้าคูขื่อหน้า ด้านทิศตะวันออกให้กว้าง และพูนดินสร้างกำแพงกันเป็นขอบเขตเท่านั้น ระหว่างการก่อสร้างพระนครและพระราชวังบนเกาะเมือง สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงพำนักตั้งกองบัญชาการชั่วคราว ณ พระตำหนักเวียงเหล็ก (เวียงเล็ก) ซึ่งได้อุทิศถวายเป็นพุทธบูชา สถาปนาที่พระตำหนักให้เป็น วัดพุทธไสยาจารย์

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทอง จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง พ.ศ. ๑๘๕๓-๑๙๑๒) เป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่ทรงกล้าหาญสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นในที่ลุ่มปากแม่น้ำ เพราะหลักฐานที่ได้จากการสำรวจทางโบราณคดี ยังไม่เคยปรากฏว่ามีการสร้างบ้านเมืองในบริเวณชุมชนทางของแม่น้ำถึง ๓ สายเหมือนเช่นที่พระนครศรีอยุธยาแห่งนี้

เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ปกครองพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๕๓ ด้วยความแนบแน่นและผูกพันกันทางเชื้อสายระหว่างราชวงศ์ของพระองค์กับราชวงศ์สุพรรณภูมิ กล่าวคือ พระมหาลีของพระองค์เป็นพระชนินุราชของขุนหลวงพะงั่ว ผู้ครองเมืองสุพรรณบุรี อันเป็นเมืองที่สำคัญเมืองหนึ่งในดินแดนลุ่มแม่น้ำแม่กลองมาแต่โบราณ และเป็นเส้นทางเดียวที่อาณาจักรสุโขทัยสามารถติดต่อค้าขายกับเมืองโพ้นทะเล

แม้อาณาจักรสุโขทัยจะสามารถขั้บไล่ขอมที่ขึ้นไปปกครองดินแดนลุ่มแม่น้ำยมออกไปจากพื้นที่ได้ ก็ยังไม่สามารถมีอำนาจเพียงพอที่จะลงมาขั้บไล่ขอมที่ปกครองอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาออกไปได้ ทำให้ชุมชนในบริเวณดังกล่าวมิได้อยู่ในความควบคุมหรือเป็นพันธมิตรร่วมกับอาณาจักรสุโขทัย ราวกระทั่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) สถาปนาอาณาจักรอยุธยา และขั้บไล่ขอมออกจากดินแดนแถบนี้ เส้นทางน้ำสำคัญทั้งสองคือ แม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำเจ้าพระยา จึงอยู่ในความควบคุมของราชอาณาจักรอยุธยาของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) โดยสมบูรณ์

แม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทอง จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

ในขณะเดียวกัน เมืองที่ก่อตั้งขึ้นใหม่แห่งนี้ ก็เริ่มที่จะแผ่กระจายอำนาจจากศูนย์กลาง คือ พระนครศรีอยุธยาออกไปในดินแดนอื่นๆ ที่อยู่เหนือน้ำขึ้นไป ทำให้อาณาจักรสุโขทัยที่อยู่ในดินแดนที่ลึกเข้าไปกลับมีปัญหาและเสื่อมอำนาจลงในที่สุด

การควบคุมเส้นทางน้ำ ซึ่งเป็นสายหัวใจของเมืองเหนือทั้งปวงไว้ในอำนาจได้ เท่ากับเป็นการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจให้กับราชอาณาจักรอยุธยายิ่งขึ้น ความต้องการอำนาจเหนือลุ่มแม่น้ำทั้งสองที่สามารถไหลออกสู่ท้องทะเลได้ นำมาซึ่งการแก่งแย่งของสองราชวงศ์ที่ร่วมกันสถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นมา คือ ราชวงศ์อู่ทองและราชวงศ์สุพรรณภูมิ หลังจากสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ซึ่งเป็นปฐมวงศ์เสด็จสวรรคต ขุนหลวงพะงั่วแห่งราชวงศ์สุพรรณภูมิได้ยกกองทัพเข้ามาทวงสิทธิ์แห่งราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยาจากสมเด็จพระรามเมศวร ซึ่งเป็นพระราชโอรสที่จะได้สืบทอดราชสมบัติจากสมเด็จพระราชบิดา

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอู่ทอง จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

ภายหลังเมื่อต้นวงศ์ทั้งสองพระองค์เสด็จสวรรคต การล้มล้าง ชัดแย้งและการแย่งชิงราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยา ก็เริ่มต้นขึ้นอย่างรุนแรงและสืบทอดกันมาจนถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. ๑๙๙๑-๒๐๓๑) มีพระราชมารดาเป็นเชื้อสายจากราชวงศ์พระร่วงแห่งสุโขทัย

ในช่วงต้นแห่งราชอาณาจักรพระนครศรีอยุธยา บรรยากาศการสร้างบ้านแปงเมืองได้รับอิทธิพลทางความเชื่อมาจากลัทธิเทวราชาของขอมอย่างมาก แม้ว่าชุมชนในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาแต่เดิมจะนับถือพุทธศาสนาเป็นหลักก็ตาม ดังนั้น สถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างในสมัยอยุธยาตอนต้น (พ.ศ. ๑๘๙๓ - ๑๙๙๑) จึงได้รับอิทธิพลจากการสร้างปราสาทหรือการจำลองพระเมรุมาศไว้กลางเมืองเหมือนดังที่ในพระราชอาณาจักรขอมโบราณได้กระทำกัน เพียงแต่เรียกนามให้ต่างกันไป คือ การสร้างพระมหาธาตุไว้กลางเมือง

วัดราชบูรณะ

การสร้างพระมหาธาตุไว้เป็นหลักเป็นประธานของวัด เป็นที่นิยมสืบเนื่องต่อกันมาจนสิ้นสุดในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ซึ่งสร้างพระอารามขึ้น ณ ที่ถวายพระเพลิงพระบรมศพสมเด็จพระราชบิดา และที่ถวายพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยา พระเชษฐาธิราชทั้งสอง ที่ได้กระทำยุทธหัตถี แยกชิงราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยาแก่กัน จนถึงแก่พิราลัยทั้งคู่ ณ วัดราชปูลมหรือราชบูรณะ ในขณะที่การสร้างสถาปัตยกรรมรูปแบบเจดีย์ก็ยังมีควบคู่กันมาโดยตลอด เช่น เจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล เจดีย์ทรงฐานแปดเหลี่ยมมุมพระปรางค์วัดราชบูรณะ ซึ่งเริ่มมีบทบาทเข้ามาแทนที่สถาปัตยกรรมแบบปราสาทขอม กล่าวได้ว่าศิลปะแบบขอมจะสิ้นสุดลงในช่วงรัชกาลนี้เช่นกัน

ปูนปั้นประดับพระปรารักษ์ วัดราชบูรณะ

พระพุทธรูปทองคำปางมารวิชัย พบในกรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ

วรรณกรรมที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยสร้างบ้านแปงเมือง ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๙๓-๑๙๔๑ นี้ มีลักษณะไปในทางสร้างศรัทธา ความเป็นระเบียบ ความมั่นคง และการพระศาสนาให้กับบ้านเมือง คือ กฎหมายบางฉบับ ลิลิตโองการแข่งน้ำ และมหาชาติคำหลวง เป็นต้น

เมื่อยามที่บ้านเมืองกำลังสร้างเนื้อสร้างตัว ในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) งานสถาปัตยกรรมและงานศิลปกรรม จึงมีรูปแบบที่มีอิทธิพลจากอาณาจักรบ้านใกล้เรือนเคียงที่เคยเจริญรุ่งเรืองและมีอำนาจมาก่อนหน้านั้น เช่น อิทธิพลศิลปะทวารวดี เมื่อก่อนพุทธศตวรรษที่ ๑๖ อิทธิพลของศิลปกรรมแบบขอม หลังพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ลงมา ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ รวมเรียกศิลปกรรมรูปแบบนี้เป็นสามัญว่า ศิลปะลพบุรี หรือ ศิลปะอู่ทอง รุ่น ๑ และ รุ่น ๒ มีรูปแบบให้เห็นเป็นสถาปัตยกรรม อยู่ในเขตจังหวัดลพบุรี เพชรบูรณ์ สุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี และพระนครศรีอยุธยา

ความผูกสัมพันธ์ระหว่างอาณาจักรใกล้เคียง ด้วยสัมพันธ์ภาพเกี่ยวดองเป็นญาติ ทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรม และศิลปกรรมมีอิทธิพลของศิลปกรรมแบบสุโขทัย เข้ามาผสมผสานกันมากยิ่งขึ้น เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ ทำให้เกิดศิลปกรรมแบบหนึ่งที่เรียกเป็นสามัญว่า ศิลปะแบบอู่ทองรุ่น ๓ มีรูปแบบสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม ในขอบเขตของอาณาจักรที่ขึ้นกับพระนครศรีอยุธยา ยังปรากฏหลักฐานให้เห็นอยู่ในเขตจังหวัด ชัยนาท สิงห์บุรี ลพบุรี สุพรรณบุรี อ่างทอง พระนครศรีอยุธยา และเมืองอื่น ๆ

ภาพจิตรกรรมบนหนังสือสมุดไทย วัดหัวกระบือ ศิลปะอยุธยา

“...ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์บอกว่าพระบวรพุทธศาสนาเป็นศาสนาของชาวไทยมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย พระเจ้าแผ่นดินองค์แรกๆ ของสุโขทัยเวลาจะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ก็จะต้องกล่าวคำปฏิญาณว่าจะทำนุบำรุงพระพุทธรศาสนาไว้ด้วยชีวิต ซึ่งเดี๋ยวนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์นี้ก็เช่นกัน ก็ยังถือธรรมเนียมเหมือนอย่างคนไทยทั้งหลาย ถือว่าพระบวรพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ล้ำค่าของชีวิตคนไทยที่จะพึงพาเวลามีปัญหาอะไรเกิดขึ้นในชีวิต พระบวรพุทธศาสนาเป็นแสงสว่าง เพราะฉะนั้นไม่มีวันยอมให้สลายหรือล่มลงไปเป็นอันขาด...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันเสาร์ ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๐

วัดพระศรีสรรเพชญ์

๒

เฟื่องฟูการพระศาสนา (พ.ศ. ๑๙๙๑ – พ.ศ. ๒๐๗๗)

การแผ่ขยายอำนาจของอาณาจักรอยุธยาในช่วงต้น นอกจากการใช้กำลังทหารเข้าทำสงครามแล้ว ยังใช้วิธีการแต่งงานเพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ดังนั้น พระราชโอรสองค์หนึ่งของพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) คือ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งมีพระราชมารดาเป็นเจ้าหญิงจากราชวงศ์พระร่วง เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นเสวยราชย์เป็นพระเจ้าแผ่นดิน องค์ที่ ๘ ของพระนครศรีอยุธยา จึงทรงมีบทบาทที่สำคัญพระองค์หนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติไทย ในฐานะผู้รวบรวมอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับอาณาจักรอยุธยา

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยาตอนต้น

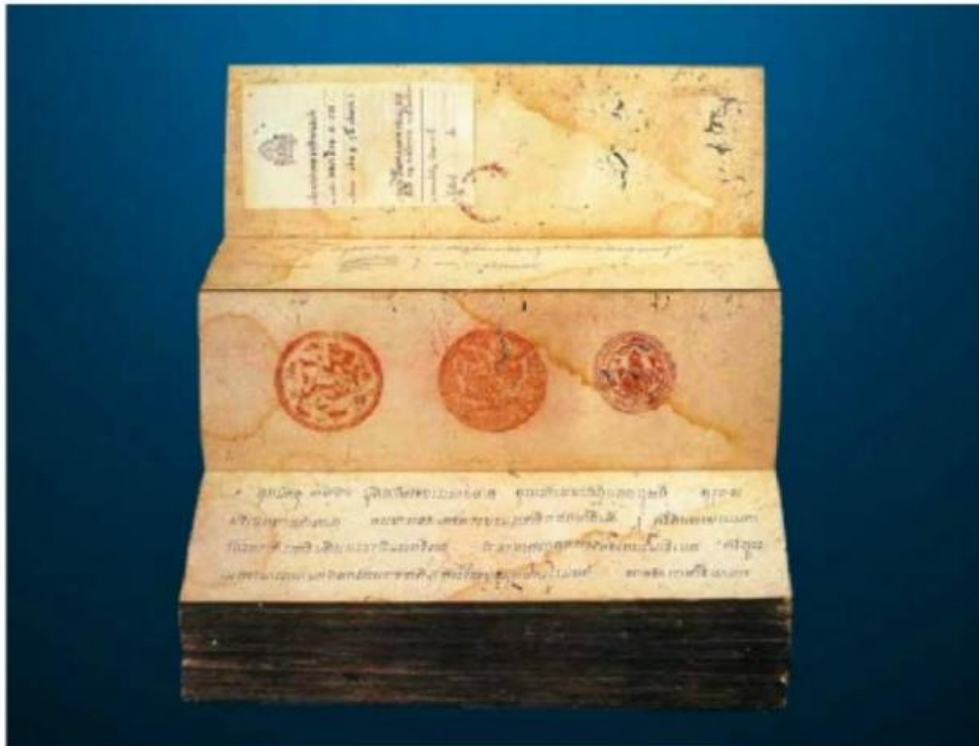
ภาพจิตรกรรมบนหนังสือสมุดไทย วัดหัวกระบือ ศิลปะอยุธยา

การรวมอาณาจักรสุโขทัยให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับอาณาจักรอยุธยาได้ ทำให้มีเจ้านายบางองค์จากราชวงศ์สุโขทัยไม่พอใจ และหันไปเข้ากับอาณาจักรล้านนา (เชียงใหม่) ทำให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ต้องแปรพระราชฐานไปประทับอยู่ที่เมืองพิษณุโลก เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจ ทำให้สามารถปกครองและป้องกันอาณาจักรสุโขทัยมิให้อินเอยียงไปเข้ากับอาณาจักรล้านนาได้

เมื่อพระองค์เสด็จเสวยราชย์ในพระนครศรีอยุธยาแล้ว ทรงทำการปฏิรูประบบการปกครองให้เป็นระบบราชการมากขึ้น กล่าวได้ว่า เป็นการปกครองให้เป็นระบบที่เหมาะสมกับที่เป็นพระราชอาณาจักรใหญ่ เปลี่ยนจากระบบการปกครองที่เรียบง่ายอันเป็นลักษณะของการปกครองที่ยังเป็นแว่นแคว้นหรือเมือง ดังที่ปรากฏในสมัยอยุธยาตอนต้น โดยแบ่งและเพิ่มตำแหน่งขุนนางสูงสุดที่แต่เดิมมีเพียง ๔ ตำแหน่ง (เวียง วัง คลัง นา) ให้กลายเป็น ๖ ตำแหน่ง คือ ให้ทหาร เป็น สมุหกลาโหม ให้พลเรือน เป็น สมุหนายก ให้ขุนเมือง เป็น พระนครบาลเมือง ให้ขุนวัง เป็น พระธรรมาธิกรณ์ ให้ขุนนา เป็น พระเกษตรา และให้ขุนคลัง เป็น โภษาธิบดี ถือศักดินา ๑๐,๐๐๐ ตำแหน่งสมุหกลาโหม มีฐานะเป็น อัครมหาเสนาบดีปกครองพื้นที่ทางใต้ของเมืองหลวง ส่วนสมุหนายกปกครองพื้นที่ทางตอนเหนือของเมืองหลวง และเมื่อการค้าของอยุธยากับต่างชาติเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น กรมพระคลังที่มีหน้าที่ดูแลทรัพย์สินสมบัติของพระมหากษัตริย์ มีบทบาทหน้าที่เพิ่มเติมในด้านการค้าและความสัมพันธ์กับต่างชาติ และกลายเป็นกรมที่มีบทบาทหน้าที่เหมือนกับกลาโหมและมหาดไทย คือ มีพื้นที่หัวเมืองชายทะเลอยู่ใต้การปกครอง

พระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยา อิทธิพลศิลปะสุโขทัย

กฎหมายตราสามดวง

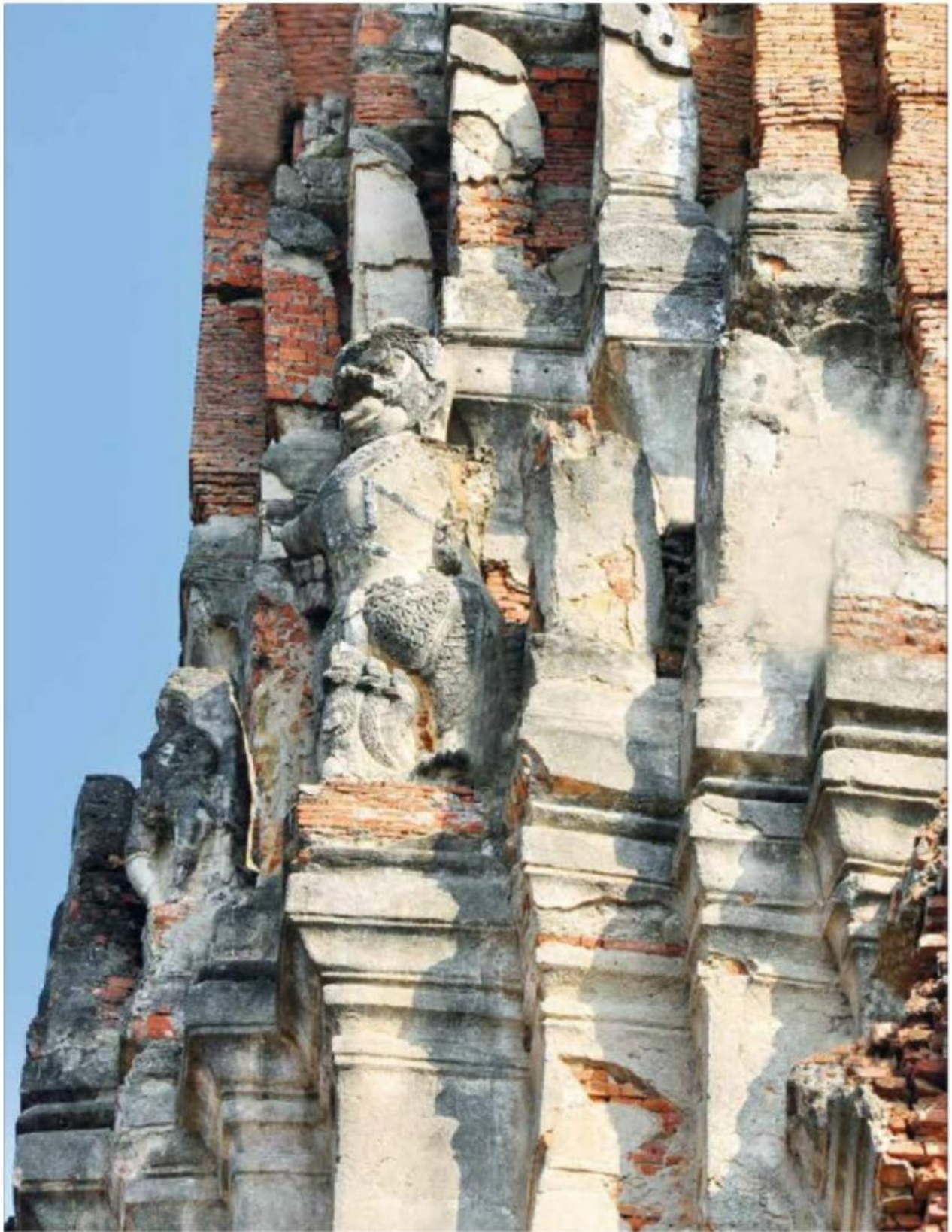
เมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงตั้งอำนาจในการปกครองแผ่นดินมาไว้ส่วนกลาง ณ พระนครหรืออยุธยา จึงทรงยกเลิการแต่งตั้งเจ้านายในพระราชวงศ์ให้ไปปกครองเมืองสำคัญ ตั้งแต่ก่อน ออกกฎข้อบังคับให้บรรดาเจ้านายอยู่ในพระนคร โดยตั้งให้มีตำแหน่ง ชั้นยศ ศักดิ์ และสิทธิ์ลดหลั่นกันลงมา เพื่อแสดงความแตกต่างในเรื่องฐานะและสิทธิ์ของแต่ละบุคคล ส่วนการปกครองหัวเมืองนั้น โปรดให้มีการแต่งตั้งขุนนางจากส่วนกลางไปปกครอง เจ้าเมือง ขุนนาง และคณะกรรมการเมืองแต่ละเมือง มีตำแหน่ง ยศ ชั้น ราชทินนามและศักดินากำกับ ในลักษณะที่สอดคล้องกับขนาดและฐานะความสำคัญของแต่ละเมือง ถ้าเป็นเมืองใหญ่ก็เป็นเมืองชั้นเอก เจ้าเมืองมียศถาบรรดาศักดิ์สูงเป็นชั้นพระยาหรือออกญาขึ้นไป และออกพระลงมา บรรดาเจ้าเมืองเหล่านี้ไม่มีอำนาจและสิทธิ์ในการปกครองและการบริหารเต็มที่อยู่แต่ก่อน แต่จะต้องขึ้นอยู่กับการควบคุมของเจ้าสังกัดใหญ่ในพระนครหลวง ซึ่งประกอบด้วยฝ่ายทหารและพลเรือนเป็นผู้รับผิดชอบ

นอกจากการสร้างระบบขุนนางศักดินา ที่มีผลทำให้อำนาจในการปกครองและบริหารราชการแผ่นดิน เป็นศูนย์กลางมารวมอยู่ที่พระมหากษัตริย์ในเมืองหลวงแล้ว สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังทรงตระหนักถึงสภาพสังคมของบ้านเมืองในยุคนั้นด้วย กรุงศรีอยุธยาเมื่อครั้งเริ่มต้นเป็นที่รวมของชนชาติหลายภาษา เพราะพระนครเป็นศูนย์กลางการค้าขายและคมนาคม อีกทั้งการทำสงครามขยายพระราชอาณาเขต ก็มีผลทำให้มีการกวาดต้อนผู้คนต่างเผ่าพันธุ์จากที่อื่นๆ มาทำให้เกิดความแตกต่างในทางวัฒนธรรมของประชาชนภายในพระราชอาณาจักร จำเป็นต้องทำให้เกิดบูรณาการทางสังคม จึงทรงกำหนดให้ระบบศักดินามีความหมายที่ครอบคลุมไปถึงไพร่ฟ้าประชาชนด้วย คือการให้ไพร่ และทาสถือศักดินา การกำหนดเช่นนี้เท่ากับเป็นการจัดแบ่งชนชั้นและกำหนดสิทธิของแต่ละชั้นในสังคมไทยอย่างแท้จริง เพื่อเป็นที่ยอมรับและปฏิบัติ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้ตราเป็นพระราชบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรแพร่หลายไปทั่วทุกเมืองและหมู่บ้าน ชาวบ้านชาวเมืองทั้งหลายจึงรู้จักกฎหมาย เมื่อมีการสังคายนาในสมัยรัตนโกสินทร์ เรียกว่ากฎหมายตราสามดวง

วัดพระราม

ด้านการทำนุบำรุงพระศาสนา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่มีพระราชศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนา เมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา ทรงอุทิศถวายที่พระราชวังเดิมที่สร้างมาแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) สถาปนาให้เป็นพระอารามในเขตพระราชฐาน ชื่อวัดพระศรีสรรเพชญ์ ทรงย้ายพระราชวังไปทางเหนือจนติดแม่น้ำลพบุรี และสถาปนาพระมหาธาตุ เดิมที่สร้างค้างไว้ ตลอดจนสร้างพระวิหารเป็นพระอาราม ชื่อว่า วัดพระราม

ปูนปั้นรูปครุฑ ประดับยอดพระปรางค์วัดราชบูรณะ

ในระยะเวลาใกล้พุทธศักราช ๒๐๐๐ ทรงบำรุงการพระพุทธรูปศาสนาอย่างมากและให้หล่อรูปพระโพธิสัตว์ ๕๐๐ พระชาติ เสร็จสมบูรณ์แล้ว โปรดให้เล่นการมหรสพฉลองพระและพระราชทานพระราชทรัพย์แก่สมณชีพรามณ์ตลอดจนนิวกทั้งปวงเป็นอันมาก

ในช่วงเสด็จขึ้นไปปกครองที่เมืองพิษณุโลก ทรงดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการพระศาสนาในแบบฉบับของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสุโขทัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามแบบของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิ) ทำให้พระองค์ได้รับการยอมรับและยกย่องจากฝ่ายราชวงศ์สุโขทัย ทรงพระผนวชเป็นเวลา ๘ เดือน ณ วัดจุฬามณี และทรงบูรณะพื้นฟูวัดต่าง ๆ ในเมืองพิษณุโลก อาทิ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปชินราช พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของพิษณุโลก เป็นต้น

นอกจากจะทรงทำนุบำรุงพระศาสนาด้วยการสร้างวัดวาอาราม และบำรุงเสนาสนะแล้ว พระองค์ทรงพระราชนิพนธ์วรรณกรรมในพระพุทธศาสนาด้วย คือ **มหาชาติคำหลวง**

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วรมหาวิหาร จังหวัดพิษณุโลก

การที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพระราชอุทิศบริเวณพระราชวังเดิมให้เป็นวัดนั้น คงจะยังกระทำการไม่แล้วเสร็จในรัชกาล สว่างมาถึงรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๐๗๒) พระราชโอรสของพระองค์ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติในพระนครศรีอยุธยา จึงได้ประดิษฐานพระมหาสถูปขึ้น บริเวณที่เป็นพระมหาปราสาทเดิม ๒ องค์ องค์หนึ่งอุทิศถวายสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พระราชบิดา และอีกองค์หนึ่งอุทิศถวายพระเชษฐาธิราช คือ สมเด็จพระบรมราชาธิราช ที่ ๓ (พ.ศ. ๒๐๓๑-๒๐๓๔) สร้างพระวิหารและหล่อพระพุทธรูปเจ้าศรีสรรเพชญ์ แต่พระบาทถึงยอดพระรัศมี สูง ๘ วา (๑๖ เมตร) หุ้มด้วยทองคำหนัก ๒๘๖ ชั่ง (๒๒,๘๘๐ บาท) เป็นพระประธานอยู่ในมหาวิหารนั้น นับเป็นการบำรุงพระศาสนาที่ยิ่งใหญ่ในรัชกาล

ในช่วงรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ราว พ.ศ. ๒๐๕๔ การแพร่กระจายของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตกเข้ามาสู่ดินแดนประเทศทางตะวันออกมีมากขึ้น โปรตุเกสได้ส่งตัวแทนเข้ามาขอพระบรมราชานุญาตตีเมืองมะละกา เมืองทางใต้สุดของพระราชอาณาจักรสยาม ได้เดินทางเข้ามาผูกสัมพันธ์ไมตรีกับพระนครศรีอยุธยาอย่างเป็นทางการ ครั้งนั้นนอกจากจะเข้ามาทำการค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาแล้ว ทูตโปรตุเกสชุดแรกขออนุญาตเผยแพร่ศาสนา โดยขอติดตั้งไม้กางเขนขนาดใหญ่มีสัญลักษณ์ของประเทศโปรตุเกสไว้กลางเมืองและขอเผยแพร่ศาสนาอย่างเสรีในอยุธยาและเมืองท่าต่าง ๆ ในพระราชอาณาจักรสยาม ที่โปรตุเกสเข้าไปตั้งการค้าอยู่ ซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตามประสงค์ นับเป็นการอนุญาตอย่างเป็นทางการให้มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาเป็นครั้งแรกในประเทศไทย

เนื่องจากอยุธยากำลังมีสงครามติดพันอยู่กับอาณาจักรล้านนา และเริ่มมีสงครามกับพม่าในสมัยสมเด็จพระไชยราชาธิราช จึงปรากฏมีทหารโปรตุเกสเข้าเป็นทหารอาสาเข้ารบในสงคราม ขณะเดียวกัน สินค้าประเภท “ปืนไฟ” ซึ่งเป็นอาวุธแบบใหม่ของชาวตะวันตกก็เป็นที่นิยมมากขึ้น ภายหลังจากการช่วยรบและแสดงประสิทธิภาพของอาวุธชนิดใหม่ จนเป็นที่พอใจ ชาวโปรตุเกสจึงได้รับพระราชทานที่ดินให้เป็นที่อยู่อาศัยเป็นหมู่บ้านและมีการสร้างโบสถ์ เพื่อประกอบพิธีทางด้านศาสนาอย่างเสรี

วัดนักบุญยอแซฟ อยุธยา

จากการสำรวจและขุดค้นโบราณสถานในหมู่บ้านโปรตุเกส จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้พบหลักฐานที่เกี่ยวข้องในคริสต์ศาสนาหลายอย่าง รวมทั้งโบราณสถานที่เป็นโบสถ์คริสต์ ถึงสามหลัง คือ โบสถ์ของคณะโดมินิกัน โบสถ์ของคณะฟรานซิสกัน และโบสถ์ของคณะเยซุอิต อยู่ในหมู่บ้านแห่งนี้ ซึ่งจะมีอายุสืบเนื่องต่อกันลงมาจนถึง พ.ศ. ๒๓๑๐

ภายหลังจากการรวบรวมอาณาจักรในลุ่มแม่น้ำภาคกลางเข้าได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว บ้านเมืองมีความร่มเย็นเป็นสุขขึ้น จึงหันมาฟื้นฟูการพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ๆ อย่างมากและเป็นอิสระในพระราชอาณาจักร โดยเฉพาะในพระนครศรีอยุธยา มีทั้งศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ โดยการนำมาของชาติโปรตุเกส จากดินแดนตะวันตกเป็นชาติแรก ช่วงระยะเวลานี้ รูปแบบของสถาปัตยกรรมและศิลปกรรม จึงมีความเป็นศิลปะแบบอยุธยาอย่างแท้จริงมากขึ้น ในพุทธศตวรรษที่ ๒๑ โดยเฉพาะในแผ่นดินของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

วัดพระศรีสรรเพชญ์

“...ฉันชอบฟังประวัติศาสตร์ของอยุธยามาก เพราะ
มีเรื่องราวครบทุกแบบ ทั้งความรัก ความสามัคคี
การแก่งแย่งชิงดี และความทุกข์ยากลำบากของ
บรรพบุรุษในอดีต ที่ได้ช่วยกันสร้างบ้านสร้างเมือง
ขึ้นมาให้เราได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นแบบอย่างให้เห็นมา
จนทุกวันนี้...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
ณ พระตำหนักสิริยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
วันอาทิตย์ ที่ ๑๙ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

วัดรรมังกราช

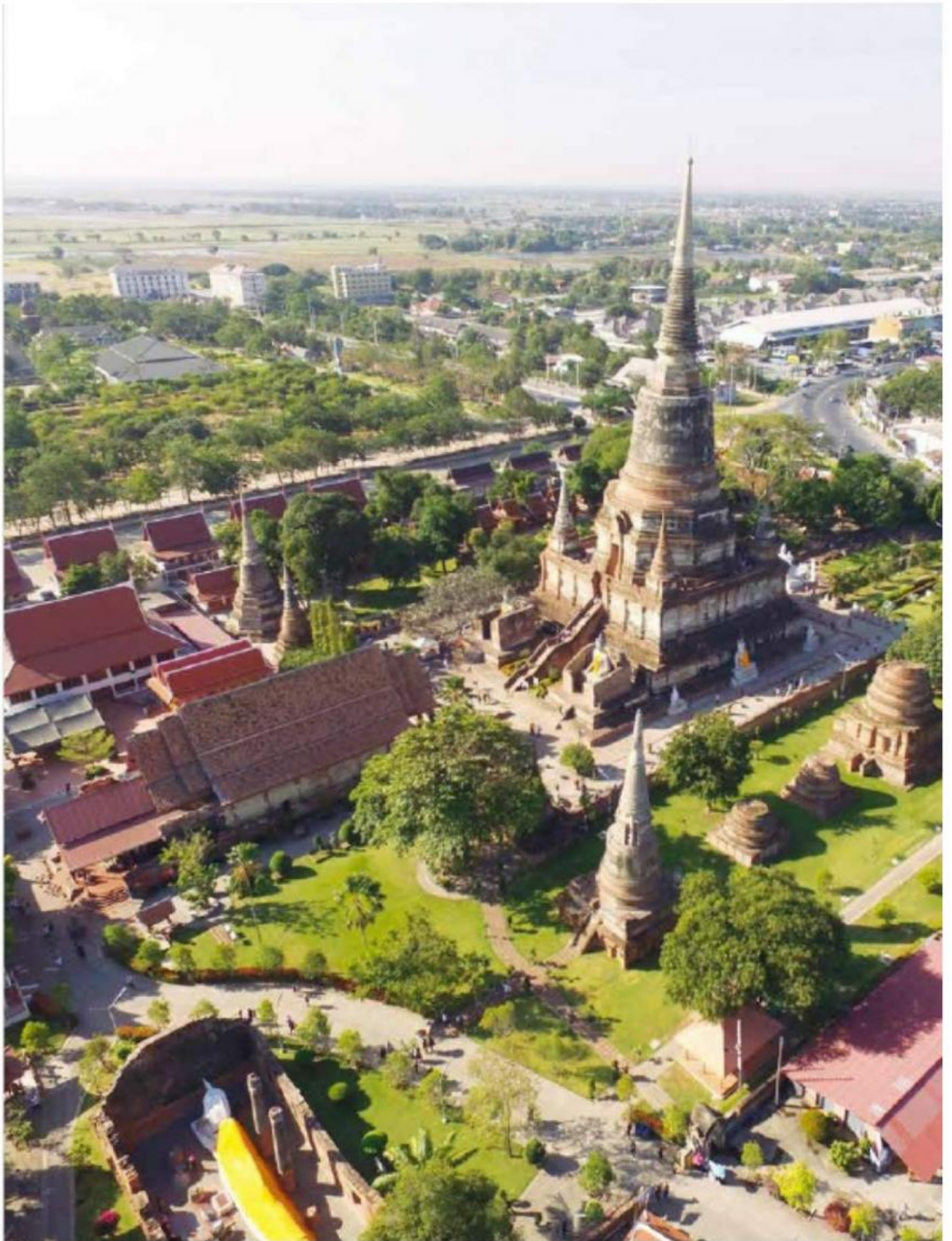
๓

ชะตาเมือง

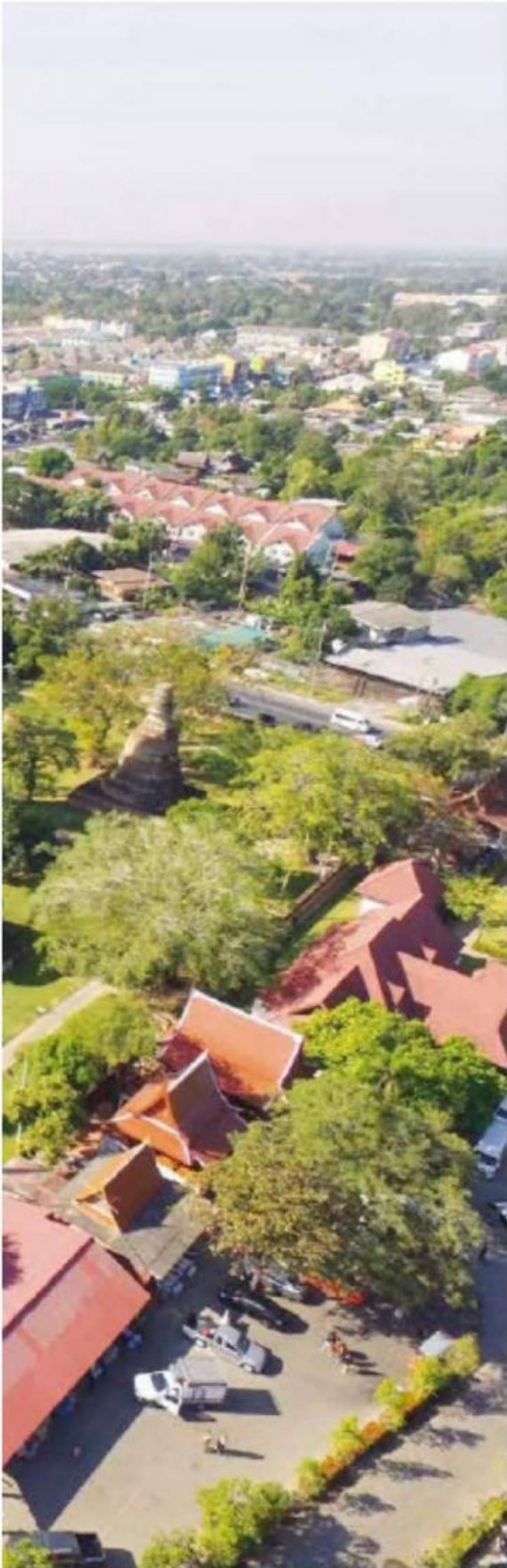
(พ.ศ. ๒๐๗๘ – พ.ศ. ๒๑๑๒)

เมื่อ บ้านเมืองสงบราบคาบ ความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจในกรุงศรีอยุธยาที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เรือสินค้าจากต่างบ้านต่างเมืองเดินทางมาสู่ตลาดศูนย์กลางของราชอาณาจักรที่อยุธยามากขึ้นตามไปด้วย เส้นทางคมนาคมหลักคือเส้นทางน้ำที่วกลง ทำให้เกิดความล่าช้าไม่คล่องตัว ในการติดต่อค้าขาย สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ พระองค์ทรงเล็งเห็นถึงปัญหาเส้นทางคมนาคมดังกล่าว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองลัด และลอกคลองลัดต่าง ๆ ที่อยู่ทางตอนใต้ของพระราชอาณาจักร เพื่อให้เรือใหญ่เดินทางได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น

៥៥ វត្តភ្នំ • បុរាណវិទ្យា

มีปฏิวัติรัฐประหารอย่างต่อเนื่องหลังจากสิ้นรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ เป็นการรบแย่งชิงกันในกลุ่มของราชวงศ์เดียวกัน คือ ราชวงศ์สุพรรณภูมิ ในขณะที่การขยายอำนาจจากกรุงศรีอยุธยา เพื่อเข้าไปมีอำนาจเหนือเมืองท่าที่คุมเส้นทางการค้าทางฝั่งตะวันตกซึ่งอยู่ในความดูแลของพม่า หรือเมืองที่เป็นศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนา คือ เมืองเชียงใหม่ ก็กระทำควบคู่กันไปด้วย ความพยายามที่จะเข้าไปครอบงำอาณาจักรล้านนา ซึ่งอ่อนกำลังลงได้กระทำขึ้นหลายครั้งในแผ่นดินสมเด็จพระไชยราชาธิราช และละเลยการควบคุมดูแลกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองที่สำคัญเหนือลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ทำให้เกิดความยุ่งยากขึ้นอย่างเงียบ ๆ ในเมืองหลวง อันนำมาซึ่งศึกทั้งภายในและภายนอก

สมเด็จพระไชยราชาธิราช เสด็จสวรรคตระหว่างเสด็จกลับจากเมืองเชียงใหม่ เป็นเหตุให้เจ้าแม่อยู่หัวศรีสุตาจันทร์ พระสนมเอกเป็นผู้สำเร็จราชการทำการแทนพระราชโอรสองค์รัชทายาทที่ยังทรงพระเยาว์ และยกขุนวรวงศาธิราช ซึ่งเป็นผู้ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน อันนำมาซึ่งการต่อต้านและล้มราชบัลลังก์ขุนวรวงศาธิราช ในที่สุด

วัดใหญ่ชัยมงคล

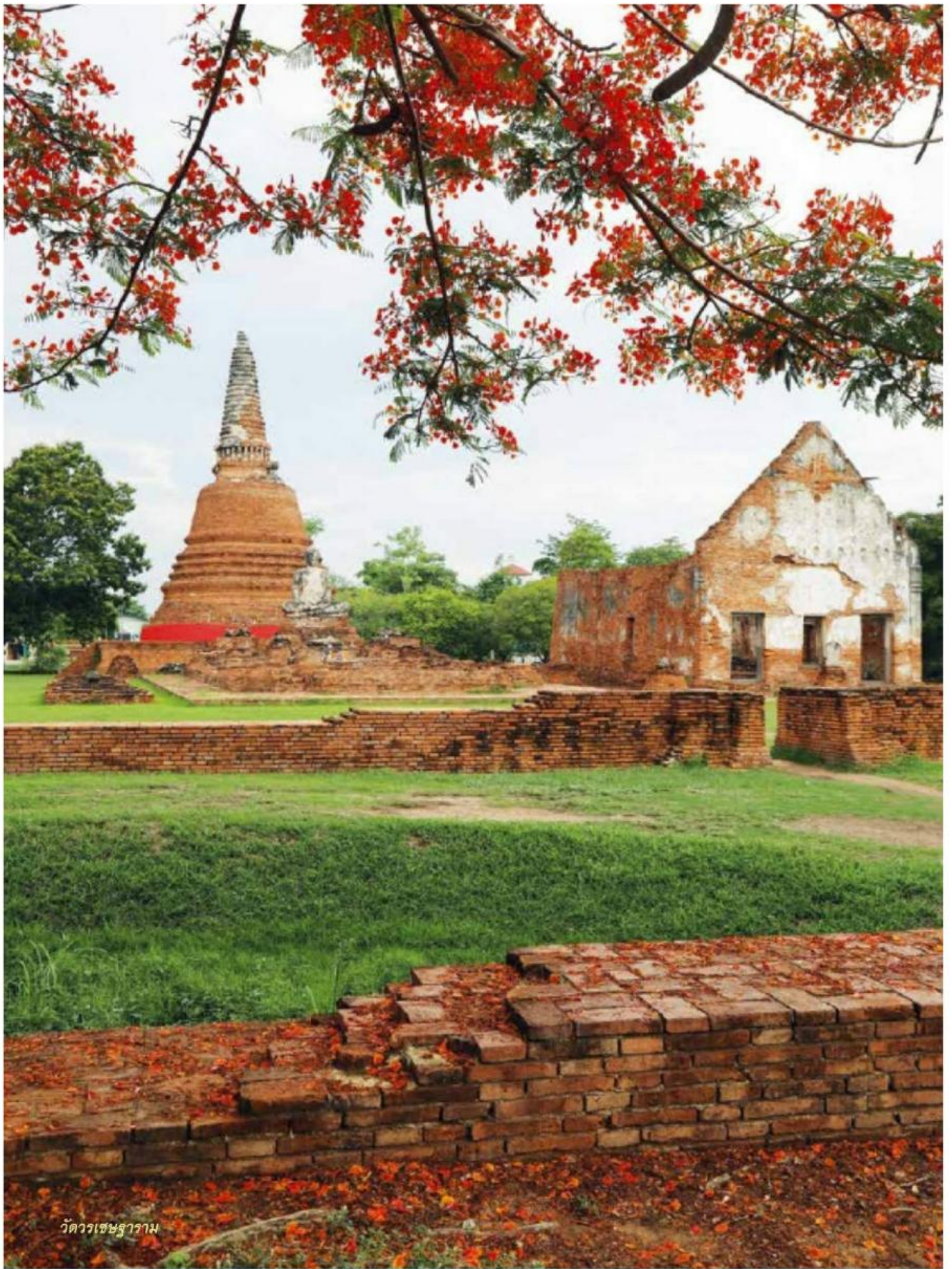
วัดอรรณพ

ขุนพิเรนทรเทพ ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ เป็นสายสัมพันธ์องค์หนึ่งระหว่างราชวงศ์พระร่วงและราชวงศ์สุพรรณภูมิ นำกองกำลังทำการปฏิวัติ จับขุนวรวงศาธิราช เจ้าแม่อยู่หัวศรีสุดาจันทร์ และพระธิดาที่มีพระชนม์ ๑ - ๒ พรรษา ประหารเสีย แล้วยกราชบัลลังก์กรุงศรีอยุธยาให้พระเจ้ายรราช ซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์อย่างแท้จริง เสวยราชย์เป็นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑)

การจัดการบ้านเมืองยังไม่ทันจะเข้ารูปเข้ารอยดี พม่าก็กรีธาทัพเข้ามาสู่พระราชอาณาจักรเป็นครั้งแรกเมื่อมีการผลัดแผ่นดิน หลังจากนั้นอีก ๑๓ ปี กองทัพอันเกรียงไกรของพระเจ้าหงสาวดี ก็ตีบดกลามเข้ามาอีกครั้งหนึ่ง และนับเป็นครั้งแรกของสยามประเทศที่มีศึกใหญ่ยกมาประชิดติดถึงพระนคร การเตรียมการป้องกันพระนครศรีอยุธยาได้กระทำขึ้นอย่างเต็มที่ แต่ความชำนาญในการยุทธสงครามและกำลังที่ด้อยกว่า ย่อมนำมาซึ่งความเสียหายแก่พระนคร ในสงครามครั้งนี้ **ประเทศสยามต้องสูญเสียวีรกษัตริ์พระนาม สมเด็จพระสุริโยทัย พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ และพระบรมดิถี พระราชธิดา ทั้งสองพระองค์ทรงปลอมองค์เป็นชาย และต้องพระแสงของ้าวของข้าศึกถึงแก่พิราลัยบนคอช้างทั้งสองพระองค์ ในสมรภูมิต่างๆ**

วัดราชบูรณะ

วัดวชิรธรรมาราม

การกรีธาทัพมาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ของพระเจ้าหงสาวดี โดยอ้างเหตุแห่งการขอช้างเผือกสองช้าง และไม่ได้ตามความประสงค์ ในครั้งนี้ให้กรีธาทัพมามากเป็นสามเท่าของครั้งก่อน รวมทั้งปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการเข้าตีกรุงศรีอยุธยา โดยการเข้าตีเอาหัวเมืองฝ่ายเหนือ คือเมืองพิษณุโลก เมืองสวรรคโลก เมืองสุโขทัย เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิชัย เข้าไว้ให้อยู่ในพระราชอำนาจก่อน แล้วจึงยกเข้าตีกรุงศรีอยุธยา ในสงครามครั้งนี้ใหญ่หลวงเกินกว่ากรุงศรีอยุธยาจะรับได้ **สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงมีพระราชสาส์นขอเจรจาสงบศึก โดยต้องเสีย สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราเมศวร พระยาจักรี พระสุนทรสงคราม กับช้างพลายเผือกสี่ช้าง ให้แก่พระเจ้ากรุงหงสาวดี เป็นข้อแลกเปลี่ยนกับความสงบของอาณาประชาราษฎร์**

ความพ่ายแพ้แก่ข้าศึกในครั้งนี้ เป็นเหตุให้เกิดความกระด้างกระเดื่องจากหัวเมืองทางบักขี้ไต้ และการอ้างเพื่อครองพระราชไมตรีอันเป็นพันธมิตรแก่กัน โดยการสวามิภักดิ์ของพระราชาบุตรที่ประสูติจากสมเด็จพระสุริโยทัยของพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต เพื่อไปเป็นพระมเหสี สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจำต้องยินยอม เพื่อรักษาความสัมพันธ์อันดี

การที่พระเจ้ากรุงหงสาวดีให้ทหารมาดักแย่งชิงตัวพระเทพกษัตริย์ไปจากพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตโดยมีสมเด็จพระมหาธรรมราชา เป็นผู้ให้ความร่วมมือนั้น ได้ก่อเป็นเหตุให้เกิดความบาดหมางระหว่างหัวเมืองเหนือคือกลุ่มของสมเด็จพระมหาธรรมราชา กับกรุงศรีอยุธยา เป็นเหตุให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงเหน็ดเหนื่อยหน่ายการปกครอง ทรงสละราชสมบัติให้สมเด็จพระมหินทราธิราช แล้วเสด็จไปประทับอย่างสงบที่พระราชวังหลัง ใกล้อนุสรณ์สถานสมเด็จพระสุริโยทัย พระราชปิยะอัครมเหสี

ความไม่เข้มแข็งของสมเด็จพระมหินทราธิราช ทำให้อำนาจการปกครองเมืองเหนือทั้งปวงไปตกอยู่กับสมเด็จพระมหาธรรมราชา เป็นเหตุให้สมเด็จพระมหินทราธิราชคบคิดกับพระยารามกำจัดสมเด็จพระมหาธรรมราชา โดยแอบไปยุยงพระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุตมาตีเมืองพิษณุโลกของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ในเวลานั้นสมเด็จพระมหาจักรพรรดิก็เสด็จออกทรงพระผนวช มีข้าราชการออกบวชโดยเสด็จเป็นอันมาก เมื่อข่าวศึกพระยาล้านช้างมาตีเมืองพิษณุโลก พระเจ้าหงสาวดีจึงทรงส่งพระยาภูกามและพระยาเสื่อหาญมาช่วยรบ แต่กลับพ่ายแพ้ทัพพระเจ้ากรุงล้านช้าง จนเป็นเหตุให้พระเจ้าหงสาวดีทรงพระพิโรธ สมเด็จพระมหินทราธิราชเกรงภัยจะมาถึงกรุงศรีอยุธยา จึงไปกราบทูลอัญเชิญสมเด็จพระมหาจักรพรรดิให้ทรงลาผนวชออกมาครองราชสมบัติ กราบบังคมทูลอ้อนวอนอยู่หลายครั้ง จึงทรงลาผนวช ส่วนสมเด็จพระมหาธรรมราชา ต้องเสด็จขึ้นไปเมืองหงสาวดีเพื่อทูลขอพระราชทานอภัยโทษให้แก่แม่ทัพทั้งสองที่พ่ายแพ้เสียรีพลแก่กองทัพล้านช้าง เป็นโอกาสให้สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระมหินทราธิราชเสด็จขึ้นไปรับพระวิสุทธิกษัตริย์กับพระเอกาทศรถและข้าหลวงเดิมกลับลงมาอยู่พระนครศรีอยุธยา

วัดวชิรธรรมาราม

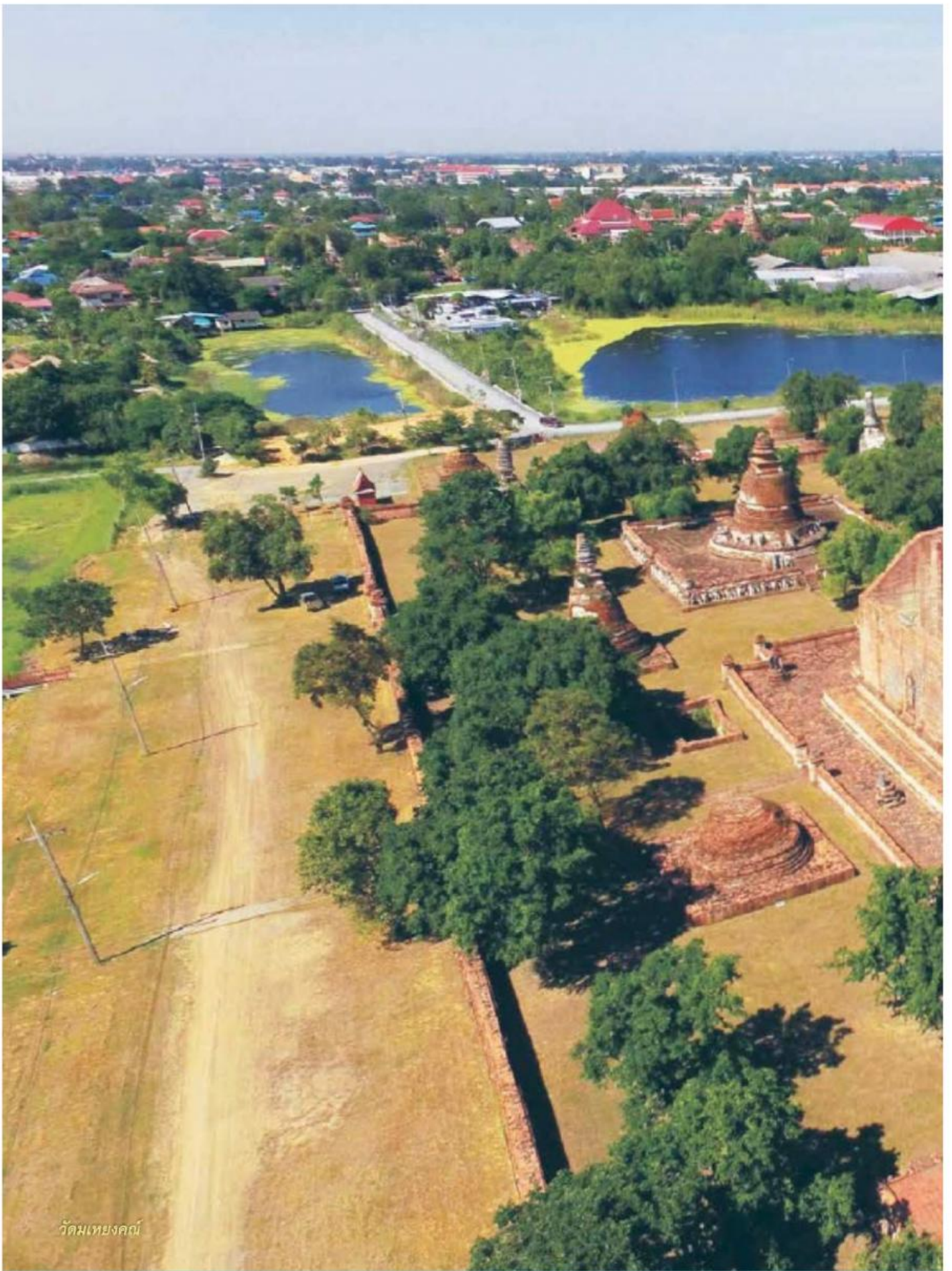
การนำพระวิสุทธิกษัตริ์ พระเอกาทศรถและข้าหลวงเดิมกลับพระนครศรีอยุธยา นั้น ทำให้พระเจ้ากรุงหงสาวดี ถือเป็นเหตุน่ากองทัพอันเกรียงไกรยกเข้ามาตีพระนครศรีอยุธยา อีกครั้งเป็นครั้งที่ ๔ การศึกครั้งนี้ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและชาวพระนครศรีอยุธยา ตระเตรียมและป้องกันเมืองอย่างเต็มความสามารถ จนทรงพระประชวรและสวรรคต ในระหว่างที่ข้าศึกยังตั้งกองล้อมพระมหานคร

สมเด็จพระมหินทราธิราช (พ.ศ. ๒๑๐๖-๒๑๑๒) มิได้นำพาการศึก มอบหน้าที่การ บังคับบัญชาการทหารทั้งปวงไว้แก่พระยาราม ๆ แต่งกองทัพป้องกันเมืองเป็นสามารด ด้วย ชัยภูมิที่ได้เปรียบของกรุงศรีอยุธยา ทำให้ทหารหาญของหงสาวดีต้องล้มตายเป็นอันมาก พระเจ้ากรุงหงสาวดีตรัสถามถึงความพยายามที่จะตีหักเอาพระนครศรีอยุธยาให้ได้ว่า “พลแบกมูลดินตายลงคนหนึ่งจะเป็นมูลดินสักกี่ก้อน” ผู้ตรวจการทูลว่า “คนตายคนหนึ่ง เป็นมูลดินประมาณเจ็ดก้อนแปดก้อน” พระเจ้าหงสาวดีตรัสว่า “เอาเถิด พวกพลซึ่งต้อง ถมดินต้องป็นตาย ก็ให้ทิ้งลงไปทั้งก้อนดินและอสุภด้วยกัน” และการพูนถนนนั้นถึงสาม เดือนจึงถึงปากพระนคร พระเจ้าหงสาวดีก็ให้ยกพลเข้ามาโดยถนนมุมเกาะแก้วนั้น

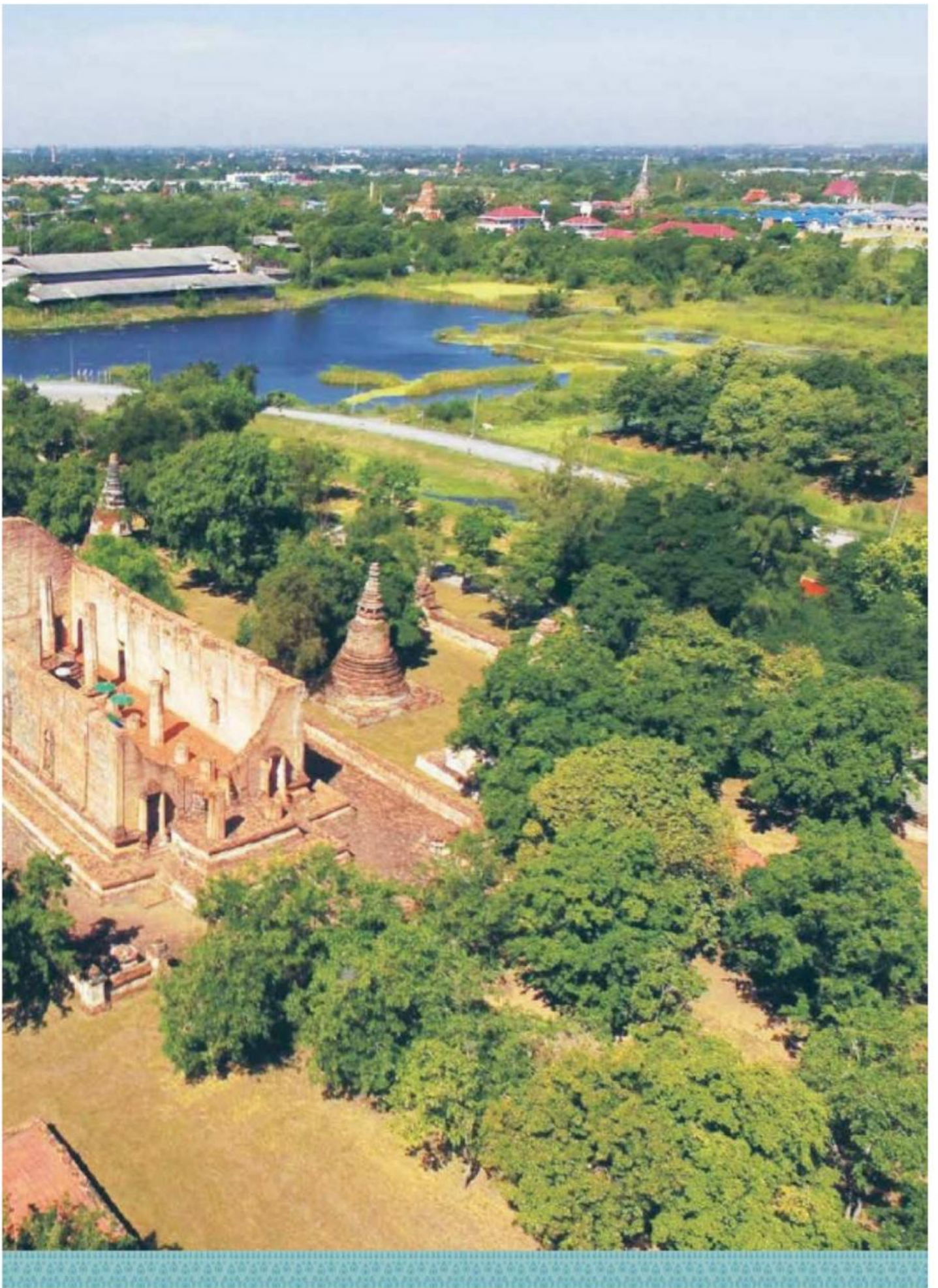
บ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น เหตุแห่งสงครามเกิดจากการแก่งแย่งชิง อำนาจกันภายใน และแปรเปลี่ยนเป็นการชกศึกจากภายนอกให้เข้ามาหาตัวมากขึ้นตาม ไปด้วย พระนครศรีอยุธยา ได้รับข้าศึกมาจากทุกด้านของอาณาจักร จนทำให้ช่วงเวลา แห่งการสร้างสรรคงานสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมในยุคนี้ ถดถอยน้อยลงไปด้วย เพราะ เป็นช่วงเวลาแห่งการศึกสงคราม และการฟื้นฟูบ้านเมืองที่เกิดจากภาวะของสงครามโดย เฉพาะสงครามจากภายนอก

วัดวรเชษฐาราม

วัดมเหยงคณ์

“...คนไทยเรานั้นแม้อยู่ห่างไกลความเจริญของเมืองหลวงก็มีความสามารถทางด้านศิลปะเป็นอย่างดีสูง เช่น ผ้าไหมไทย ผ้าไทยต่างๆ ที่เห็นมีสีและลวดลายที่สวยงามนั้น เกิดมาจากความสามารถของชาวบ้านเองแท้ๆ ไม่ต้องให้ใครไปออกแบบลวดลายและสีสันทให้ คนไทยเหล่านี้เองที่ข้าพเจ้าขอยกย่องว่า เป็นผู้สืบทอดศิลปะให้แก่ชาติบ้านเมืองของเราจริง แม้แต่ผู้ที่ไม่เคยมีความรู้ทางทัศนกรรมใดๆ เลย ก็ต้องนับว่ามีสายเลือดทางศิลปะอยู่ในตัวแล้ว เพราะเพียงได้มาเรียนไม่นานก็สามารถผลิตผลงานที่สวยงามได้อย่างน่าอัศจรรย์ บัดนี้ ข้าพเจ้าได้ประจักษ์ด้วยตนเองแล้วว่า ประชาชนไทยของเราเปรียบเสมือนคลังเก็บรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติอย่างแท้จริง เพียงแต่ให้เขาได้มีโอกาสแสดงออกในคุณค่าของเขาเท่านั้น...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๑

จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร วัดสุวรรณดาราราม
เหตุการณ์ชนไก่ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกับไก่ของมังกระยอชวา

๕

ยกอิสรภาพคืนเมือง (พ.ศ. ๒๑๑๓ - พ.ศ. ๒๑๕๔)

นับ แต่ต่อไป อิสรภาพของพระนครศรีอยุธยา ตกอยู่ในความดูแล
ของพระเจ้าหงสาวดี พระเจ้าหงสาวดี ทรงแต่งการพระราชพิธี
ปราบดาภิเษกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ขึ้นเสวยราชสมบัติ
กรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ทั้งเสนาพศุดมาตย์ผู้เฒ่าและขุนหมื่นไว้ ๑๐๐ คน
กับพลทหารชาวหงสาวดีเพียง ๓,๐๐๐ คน ให้อยู่รักษาพระนคร พร้อมกับ
ไพร่พลอพยพ จำนวน ๑๐,๐๐๐ คน สำหรับอยู่ดูแลและพลิกฟื้นบ้านเมือง
อันยิ่งใหญ่แห่งนี้

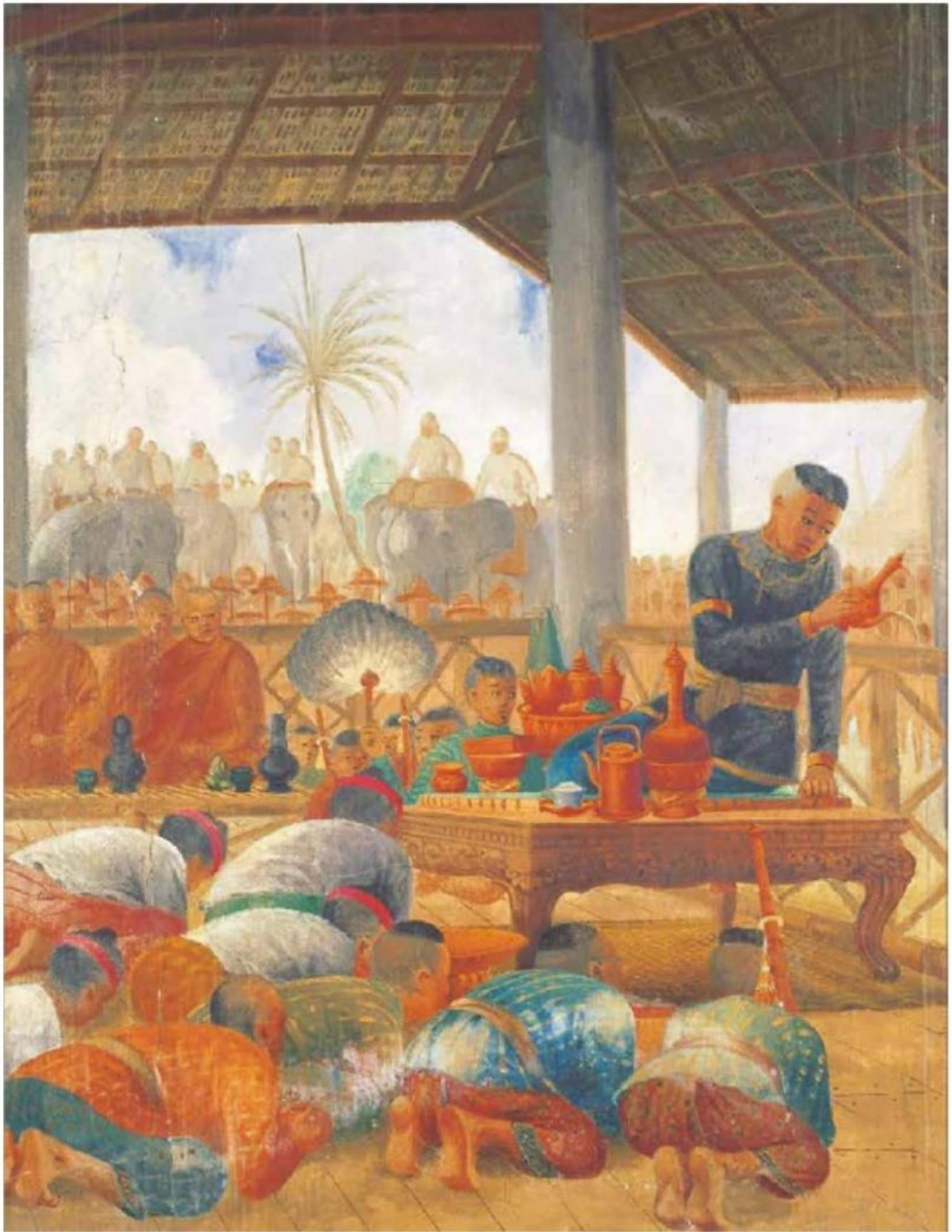
การจัดการแผ่นดินที่ร้างผู้คน เพราะผลแห่งสงครามครั้งนี้ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้า ต้องระดมรวบรวมไพร่พลที่กระจัดพลัดพลาย ให้นำกลับมาจัดเป็นหมู่เป็นกองขึ้นใหม่อีกครั้งเพื่อรักษาเมือง แต่ยังมีทันจะสิ้นกลิ่นแห่งสงคราม กองทัพพระยาละแวกก็กรีธาทัพนับหมื่นเข้ามา หวังตีเข้าเอาพระนครศรีอยุธยา ด้วยกำลังรีพลที่บอบช้ำและขัดสนอาวุธยุทธโปกรณ์ เกือบทำให้สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าต้องสละกรุงศรีอยุธยากลับไปตั้งหลักอยู่เมืองพิษณุโลก แม้กระนั้นเจ้าเมืองเก่าที่ต้องโทษให้ปลดออกไปก็ยังคงคิดขบถ หวังดักปล้นกองทัพที่จะยกขึ้นไป

สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าตรัสปรึกษากับขุนเทพอรชุน แล้วเห็นว่าทัพพระยาละแวกที่ยกมาในครั้งนี้ มิใช่เป็นทัพใหญ่ ควรจะต่อสู้ทดลองดูกำลังข้าศึกสักครั้ง จึงจัดเตรียมทหารหาญที่มีอยู่ขึ้นประจำหน้าที่รักษาพระนคร ครั้นนั้นพระยาละแวกยกพลเข้ามาล้อมถึงขานพระนคร และจัดกำลังพลลงเรือข้ามแม่น้ำมา จะเข้าปล้นเอาพระนคร กองทัพกรุงก็รีบพุ่งต่อต้านกองทัพพระยาละแวกได้ถึงสามครั้ง จนเห็นว่า จะเข้าปล้นเอาพระนครศรีอยุธยาไม่ได้ จึงล่าทัพกลับ พร้อมกับกวาดต้อนเอาครอบครัวต่าบตามรายทางกลับไปเมืองละแวกด้วย

การที่ทัพพระยาละแวกแอบเข้ามาจะปล้นเอาพระนครครั้งนี้ อาจเป็นเหตุให้สมเด็จพระเจ้ากรุงหงสาวดีส่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชคืนกลับมากรุงศรีอยุธยา หลังจากที่ต้องเสด็จไปเป็นตัวประกันนานถึง ๗ ปี ตั้งแต่ครั้งสงครามช้างเผือก

ขณะเดียวกัน การปรับปรุงพระนครด้านการป้องกันการรุกราน เช่น การขุดลอกลำคู่อ้อมหน้า บูรณะซ่อมแซมป้อมปราการและขยายกำแพงพระนครออกมาจนประชิดลำคู่อ้อมหน้าด้านทิศตะวันออก ก็ไม่เป็นการผิดปกติต่อพระเจ้าหงสาวดี หากอ้างสาเหตุแห่งการรุกรานของกัมพูชา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้เสด็จขึ้นไปครองอยู่ ณ เมืองพิษณุโลก ในฐานะพระมหาอุปราช ในขณะเดียวกันก็ทรงสร้างพระราชวังจันทร์เกษม ขึ้นเป็นที่ประทับในกรุงศรีอยุธยาด้วย

การที่พระนครศรีอยุธยายังตกอยู่ในอำนาจของหงสาวดี เมื่อมีราชการงานสงคราม ก็จะต้องถูกเกณฑ์ไปในราชการสงครามทุกครั้ง การทำการรบอย่างห้าวหาญ และแสดงพระปรีชาญาณในการเข้าตีเมืองรุม เมืองคัง ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้รับชัยชนะ ได้กลายเป็นที่หวาดระแวงแคลงใจของพระเจ้ากรุงหงสาวดี และหาหนทางที่จะกำจัด เพื่อมิให้เป็นเสี้ยนหนามต่อไป บังเอิญให้ความลับแตกเสียก่อน เพราะพระมหาเถรคันฉ่อง ซึ่งเป็นผู้นำของพวกมอญ และคิดเอาใจออกห่างพม่าอยู่แล้ว ได้นำความมาทูลแก่สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงถือเป็นโอกาสประกาศอิสรภาพ ไม่ขึ้นกับพม่าสืบต่อไป

จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร วัดสุวรรณดาราราม
สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทำพิธีหลั่งน้ำทักษิโณทก ประกาศอิสรภาพ ณ เมืองแครง

จิตรกรรมฝาผนังในพระวิหาร วัดสุพรรณดาราราม
กองทัพสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเข้าสู่กรุงหงสาวดีใน พ.ศ. ๒๑๔๒

การประกาศอิสรภาพของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น บรรดาเมืองขึ้นอื่น ๆ ของพม่า ไหวตัวตามไปด้วย เช่น มอญ และเชียงใหม่ ก็หันมาเข้ากับกรุงศรีอยุธยา ทำให้ไทยมีกำลังเข้มแข็ง สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในได้ เพราะในด้านกองทัพและการทหารนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงเป็นผู้นำแต่ผู้เดียว บรรดาแม่ทัพนายกองส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่มีฝีมือ และพร้อมใจกันถวายความจงรักภักดีต่อสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทั้งสิ้น ในทางตรงข้ามที่ฝ่ายพม่ามีแต่ความวุ่นวาย เกิดความแข็งกระด้างขึ้นทั้งภายในและภายนอก ทางออกที่สำคัญของพม่าคือต้องปราบปรามกรุงศรีอยุธยาให้ได้ โดยเหตุนี้ จึงทุ่มเทกำลังมาตีกรุงศรีอยุธยาอย่างเต็มที่

สงครามครั้งสำคัญ เกิดขึ้นเมื่อสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชเจ้าเสด็จสวรรคตใหม่ ๆ เพราะคาดการณ์ว่า คงจะต้องเกิดความวุ่นวายขึ้นภายในพระนครศรีอยุธยา พม่าจึงให้ยกกองทัพใหญ่ มีพระมหาอุปราชาเป็นจอมทัพ ผ่านเข้ามาทางด้านพระเจดีย์สามองค์ เพราะสามารถรุดเข้าสู่พระนครศรีอยุธยาได้รวดเร็ว พม่าคาดคิดเพราะกรุงศรีอยุธยาเหตุการณ์เป็นปกติ ไม่มีเรื่องเดือดร้อน อีกทั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชกำลังจัดเตรียมกำลังพลจะไปตีเขมร เพื่อตอบแทนในการที่ลอบเข้ามารุกรานและกวาดต้อนชาวไทยอยู่เนื่อง ๆ พอทรงทราบข่าวศึกพม่า จึงอยู่ในสภาวะเตรียมพร้อมที่จะทำสงคราม เพราะฉะนั้นการสงครามในครั้งนี้ จึงไม่เป็นฝ่ายรอให้พม่าเข้ามาล้อมกรุงศรีอยุธยาเหมือนอย่างเคย ทรงยกกองทัพออกไปรับศึกนอกพระนคร การรบพุ่งกับพม่าที่ตำบลหนองสาหร่ายในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการรบที่ยิ่งใหญ่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเอกาทศรถพระราชอนุชา ทรงกระทำยุทธหัตถีได้ชัยชนะพระมหาอุปราชาและมังจายโร โดยทรงพันศูประวัชชาติคอช้างทั้งคู่ ทำให้กองทัพพม่าแตกพ่ายยับเยินกลับไป

ผลของสงครามยุทธหัตถี ทำให้พม่าไม่กล้าที่จะยกกองทัพใหญ่เข้ามาอีกพระเจ้าหงสาวดีถึงกับตรัสแก่แม่ทัพนายกองทั้งปวงว่า **และให้ฟังกิตติศัพท์ดู ถ้าแผ่นดินพระนครศรีอยุธยา ยังเป็นของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชอยู่ อย่าได้ล่วงแดนเข้าไป แม้แต่หญ้าเส้นหนึ่งก็อย่าให้ทำอันตรายได้**

พระนครศรีอยุธยากลับฟื้นคืนความเป็นเอกราชอย่างสมบูรณ์ พร้อมกลับการมีอำนาจและแสนยานุภาพอันเกรียงไกรยิ่งไปกว่าที่เคยเป็นมาแต่อดีต สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงนำกองทัพปราบปรามบ้านเมืองในเขตรอบราชอาณาจักร ได้กัมพูชามาไว้ในขอบขัณฑสีมา จากนั้นทรงขยายแสนยานุภาพเข้าไปรุกรานพม่าเป็นการตอบแทน ทำให้พม่าได้รับความระส่ำระสาย พระเจ้าหงสาวดีนั้นทบุงแรง ต้องทิ้งเมืองหลวงไปอยู่ที่เมืองตองอู และถูกลอบปลงพระชนม์ที่นั่น

กองทัพไทยติดตามตีไปจนถึงเมืองตองอู ล้อมอยู่พักหนึ่งไม่อาจตีเมืองตองอูได้ เพราะขัดสนเสบียงอาหารต้องยกทัพกลับ ถึงแม้ว่าจะตีพม่ามาเป็นเมืองขึ้นไม่ได้ก็ตาม แต่ผลของสงครามครั้งนี้ ทำให้สมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีพระเดชานุภาพแผ่ไพศาลไปทั่วบ้านเล็กเมืองน้อยมาอ่อนน้อม สร้างความยิ่งใหญ่และความมั่นคงให้แก่กรุงศรีอยุธยาอย่างยิ่ง ส่วนทางพม่านั้นมีผลถึงบ้านเมืองแตกแยก แย่งชิงอำนาจซึ่งกันและกัน กรุงหงสาวดีถึงกาลสิ้นสุดความเป็นเมืองหลวง พม่าต้องย้ายเมืองหลวงไปตั้งมั่นอยู่ที่เมืองอังวะแทน และไม่กล้าหาญพอที่จะเข้ามารุกรานเมืองไทยเหมือนดังแต่ก่อนอีก

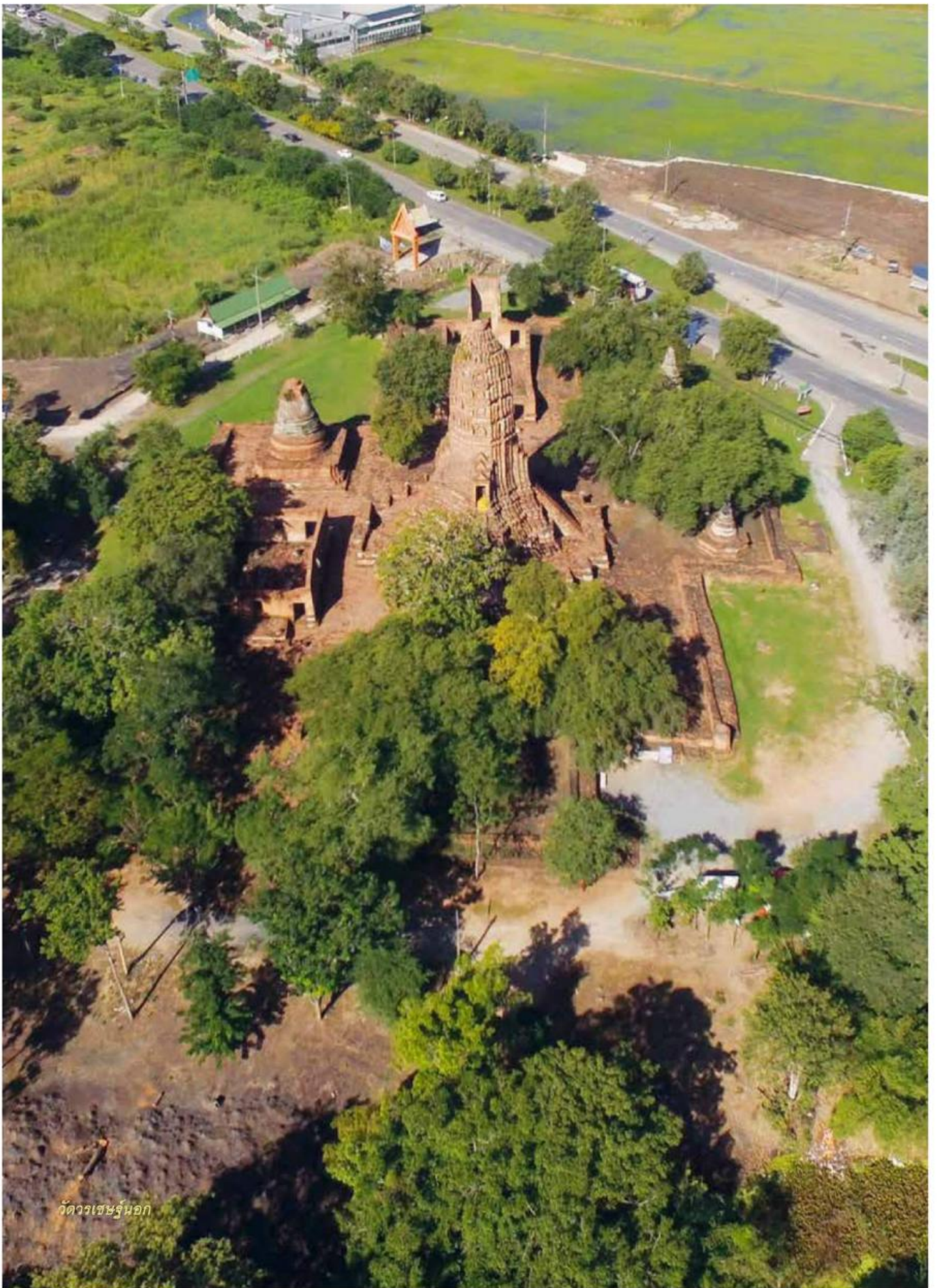

“...การจัดแสดงโขนนี้ยังทำให้เกิดช่างทำหัวโขนขึ้น
ช่างปักสะดึงกลึงไหม และช่างต่างๆ ที่ช่วยกันทำเครื่อง
แต่งกายโขนอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่ใช่ของง่ายเลย
ทุกคนได้รับการปลูกฝังให้ใช้ความประณีตพิถีพิถัน
อย่างยิ่ง ที่จะผลิตงานตามรูปแบบโบราณ ให้ออกมาเป็น
งานฝีมือชั้นคุณภาพ และเมื่อถึงเวลานี้ก็สบายใจได้แล้วว่า
จะมีนักแสดงและช่างฝีมือที่พร้อมจะสืบทอดโขน ซึ่งเป็น
สมบัติทางวัฒนธรรมของชาติไทยให้ยืนยงคงอยู่ต่อไป...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันพุธ ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓

วัดพนม

๕

ปูเฟื่องอารยประเทศ (พ.ศ. ๒๑๕๕ – พ.ศ. ๒๒๓๑)

เมื่อ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว ไม่ปรากฏหลักฐานว่าพระองค์มีพระมเหสีหรือพระราชโอรส สมเด็จพระเอกาทศรถพระราชอนุชาผู้ทรงร่วมรบในสงครามมากับพระองค์และดำรงพระยศในตำแหน่งพระมหาอุปราชที่เทียบเท่าพระมหากษัตริย์พระองค์หนึ่ง จึงได้ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาสืบต่อจากสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ได้อย่างถูกต้องตามพระราชประเพณี ใน พ.ศ. ๒๑๕๕ นั้น

สมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. ๒๑๔๘-๒๑๕๓) ทรงขึ้นครองพระนครศรีอยุธยาในสมัยที่อาณาจักรเป็นปึกแผ่นมั่นคง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ขยายพระราชอำนาจออกไปอย่างกว้างขวาง ครั้นเมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแล้ว บรรดาอาณาเขตที่เคยอยู่ในพระราชอำนาจของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาจำนวนมากได้ตั้งตัวเป็นอิสระ และเป็นระยะเวลาที่ชาติตะวันตกแผ่อิทธิพลเข้ามาทำการค้าขายกับประเทศทางเอเชียอาคเนย์มากขึ้น

จากหลักฐานในบันทึกของพ่อค้าชาวฮอลันดาดังกล่าว แสดงให้เห็นพระราชกรณียกิจในด้านการค้าของสมเด็จพระเอกาทศรถว่า พระเจ้าแผ่นดินทรงทราบดีว่า บ้านเมืองที่จะก้าวหน้าไปสู่ถึงความเจริญนั้น ย่อมอาศัยภาวะเศรษฐกิจอันมั่นคงเป็นหลัก ประสงค์สำคัญ ฉะนั้น พระองค์ไม่เพียงเชื่อม (cemented) สัมพันธไมตรีกับนานาประเทศให้แน่นแฟ้น แต่ได้ประกอบพระราชกรณียกิจทุก ๆ อย่างตามพระราชอำนาจในอันที่จะทำนุบำรุงการค้า ทรงต้อนรับพ่อค้าต่างประเทศมี ญี่ปุ่น ฮอลันดาและอังกฤษ ให้ที่อยู่ อารักขา และให้สิทธิในการค้า สำเนาค้าขายของพระองค์มีลูกเรือและนายเรือเป็นชาวต่างประเทศ ราชสำนักของพระองค์ดึงดูดชนเข้าไว้หลายชาติหลายภาษา มีหลายคนที่ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ พระราชพงศาวดารกล่าวว่า **“พระนครศรีอยุธยาครั้งนั้นเกษมสมบูรณ์ยิ่งนัก”**

รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. ๒๑๕๔-๒๑๗๑) ได้มีการค้นพบรอยพระพุทธรูปที่เมืองสระบุรี โปรดฯ ให้สร้างมณฑปครอบพระพุทธรูปและทรงเริ่มประเพณีการเสด็จไปบูชาพระพุทธรูปตั้งแต่รัชสมัยของพระองค์

นอกเหนือจากการสร้างประเพณีบูชาพระพุทธรูปแล้ว พระองค์ยังโปรดฯ ให้ชะลอ**พระมงคลบพิตร** พระพุทธรูปสำคัญที่น่าจะสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เพื่อเป็นพระพุทธรูปฉลองพระองค์ของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จากสถานที่เดิมไปทางตะวันตกและก่อพระมณฑปครอบ และด้วยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าทรงธรรมทรงดำรงพระชนม์ชีพอยู่ในสมณเพศมาเป็นระยะเวลาอันพอสมควร จึงทรงพระราชนิพนธ์ **“มหาชาติคำหลวง”** อันเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของพระพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้ายก่อนตรัสรู้ มหาชาติ หรือ พระเวสสันดร นี้อันเป็นวรรณกรรมทางศาสนาที่สำคัญที่สุดเรื่องหนึ่งของไทย และโปรดฯ ให้มีการสร้าง**พระไตรปิฎก** อันเป็นคัมภีร์หลักของพระพุทธศาสนาไว้อย่างสมบูรณ์ จนถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของรัชสมัยในการที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็น **“องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก”** อย่างแท้จริง

เครื่องเบญจรงค์ สินค้าส่งออกที่สำคัญในสมัยอยุธยา

ด้านการต่างประเทศ พระองค์โปรดฯ ให้ฟื้นฟูการค้าและการติดต่อกับต่างประเทศ โดยเฉพาะ อังกฤษ ฮอลันดา และญี่ปุ่น มากขึ้น การติดต่อสัมพันธ์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของการค้าขายเป็นหลัก แต่ในบางครั้งชนชาวต่างประเทศเหล่านี้ก็ได้เข้ามาตั้งสถานีการค้าหรือ บ้าน ในพระนครศรีอยุธยาหรือในบางเมืองของอาณาจักร โดยมุ่งหวังว่าจะใช้สยามเป็นเมืองท่ากลางในการติดต่อค้าขายไปยังจีนและญี่ปุ่นอีกทอดหนึ่ง

เนื่องจากการเสด็จสวรรคตของสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม โดยยังมีทันได้ทรงแต่งตั้งให้ผู้ใดเป็นพระมหาอุปราช ระหว่างสมเด็จพระเชษฐาธิราช ซึ่งเป็นพระราชโอรส และพระพันปีศรีศิลป์ ซึ่งเป็นพระอนุชา เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์หรือเจ้าพระยากลาโหม เป็นผู้ที่มิโปรดในบังคับบัญชาและมีอำนาจมาก ได้เข้ามาจัดการเกี่ยวกับการครองราชย์ของพระเจ้าแผ่นดินหลายพระองค์ ซึ่งยังทรงพระเยาว์ และผลสุดท้าย เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ก็ตั้งการพิธีปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าปราสาททอง** ใน พ.ศ. ๒๑๗๓ และในบริเวณที่บ้านสมเด็จพระพันปีหลวงนั้น ให้สถาปนาพระมหาธาตุเจดีย์ มีพระระเบียงรอบและพระระเบียงนั้นกระทำเมรุทิศเมรุรายอันรจนา ประกอบด้วยพระอุโบสถ พระวิหาร การเปรียญและกุฎิถวายพระสงฆ์เป็นอันมาก ให้นามว่า **วัดไชยวัฒนาราม**

ปราสาทนครหลวง หรือพระนครหลวง

ปีถัดไป พ.ศ. ๒๑๗๔ ทรงพระกรุณาให้ช่างออกไปถ่ายแบบพระนครหลวงและปราสาทกรุงกัมพูชาประเทศเข้ามาให้ช่างกระทำพระราชวังที่ประทับร้อนตำบลริมวัดเทพจันทร์ สำหรับเสด็จขึ้นไปนมัสการพระพุทธรูปบาท แล้วเอนามเดิมซึ่งถ่ายแบบมาให้ชื่อว่า **พระนครหลวง** และในปีเดียวกันนั้น ทรงปฏิสังขรณ์วัดพระศรีสรรเพชญ์ แล้วทำการฉลองมีมหรศพสมโภชอนุเคราะห์

หลังจากบ้านเมืองสงบ สถานภาพทางเศรษฐกิจของพระนครศรีอยุธยาเริ่มมั่นคงขึ้น พ.ศ. ๒๑๗๖ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองโปรดฯ ให้**บูรณะพระปรางค์วัดมหาธาตุ** ซึ่งพังลงในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม

ในปลาย พ.ศ. ๒๑๗๖ สมเด็จพระเจ้าปราสาททองให้ช่างขึ้นไปทำพระตำหนักริมลำธารท้ายธารทองแดง ชักน้ำจากธารทองแดงมาทำสถานที่ (น้ำตก) สำหรับเล่นน้ำในที่ใกล้พระตำหนัก ให้นามชื่อว่า **พระราชนิเวศน์ธารเกษม** ตามริมทางจากท่าเจ้าสนุกไปถึงท้ายพิบูล ให้ทำศาลาและบ่อน้ำสำหรับเป็นที่พักคนเดินทางไปนมัสการพระพุทธรูปบาทได้พักอาศัย

ปราสาทนครหลวง

มณฑปประดิษฐานพระพุทธรบาทสี่รอย ปราสาทนครหลวง

วัดนครโกษา จังหวัดลพบุรี สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เหตุการณ์บ้านเมืองสงบสุขมาโดยตลอด ดังกล่าวในพระราชพงศาวดารโดยสรุปว่า ทรงครองพิภพมณฑล สบสกลสีมาอาณาจักร พริกพร้อมด้วยหมู่พลจตุรงค์เรือพระเตชานุภาพพระบรมโพธิสมภาร สมณพราหมณาจารย์และไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเสมาเป็นสุข สมบูรณ์ทั่วหน้า มาจนศักราช ๑๐๑๗ (พ.ศ. ๒๑๕๘) ปีมะแม สัปตศก เมื่อใกล้จะสวรรคต ณ พระที่นั่งเบญจรัตนมหาปราสาท นั้น ทรงเวนราชสมบัติให้ สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าไชย อยู่ได้ ๓ วันก็เสด็จสวรรคต พระนารายณ์ราชกุมาร สมคบด้วยสมเด็จพระศรีสุธรรมราชา ซึ่งเป็นพระเจ้าอา ชิงราชสมบัติ และในที่สุด สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็เสด็จปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา โดยชิงราชสมบัติจากพระศรีสุธรรมราชาอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยาแล้วทรงพระกรุณาลดส่วยสาอากรแก่ประชาราษฎร์ทั้งปวง มิได้เอาเข้าพระคลังถึง ๓ ปี

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี สร้างในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ในรัชสมัยของพระองค์พระเดชานุภาพแพร่กว้างขวางไปยังนานาประเทศอย่างยิ่ง
มร.เมมโตน ได้เขียนจดหมายถึงข้าหลวงใหญ่ของบริษัทมาทัสซาร์ เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน
ค.ศ. ๑๖๖๐ (พ.ศ. ๒๒๐๓) ตอนหนึ่งว่า

“กรุงสยามควรจะเป็นที่ที่เหมาะสมสำหรับจัดตั้งห้าง....เพราะ
ที่นี่เป็นแหล่งที่จะทำการค้าได้อย่างใหญ่หลวง เนื่องจากเป็นประเทศ
ที่มีกษัตริย์ที่ทรงอยู่ในทศพิธราชธรรมเป็นผู้ปกครอง มีข้าวปลา
ธัญญาหารพอที่จะส่งไปขายที่ มะนิลา ญีปุ่น หมาเก๊า และโคชินไชน่า
และนับแต่การสงครามคราวที่แล้วกับกรุงกัมพูชา กรุงสยามก็ได้โยก
ย้ายการค้าทั้งหลายจากแหล่งค้าเหล่านั้นกลับเข้ามาสู่กรุงสยามหมด
การค้าที่สถานที่เหล่านั้นจึงกลับเสื่อมโทรมลง พวกพ่อค้าชาวโปรตุเกส
และมลายูผู้มั่งคั่งหลายท่านก็คิดจะไปตั้งแหล่งค้าที่นั่นเหมือนกัน
สินค้าที่มีอยู่อย่างแพร่หลายในประเทศนี้ คือ พินซ้าง กายาน น้ำมัน
ข้าว หนังสัตว์ ไขมัน ทองแดง ชีผึ้ง สินค้าจากกัมพูชา ญีปุ่น และหมาเก๊า
แต่ข้าพเจ้าคิดว่าสถานที่เหล่านี้คงหวังที่จะหาทางระบายสินค้าไปสู่
ตลาดแห่งใดแห่งหนึ่งในกาลต่อไป ข้าพเจ้ามั่นใจว่าท่าเรือที่นี่เป็น
ท่าเรือที่ดีที่สุดแห่งหนึ่งเมื่อเทียบกับที่อื่น ๆ และคงจะนำกำไรมาสู่
บริษัทได้เป็นอันมาก...ขณะนี้บริษัทก็อุตสาหกรรมมีห้างของตัวเองอยู่แล้ว
ที่นั่น และถ้าหากบริษัทจะกรุณาเขียนจดหมายด้วยคำอันไพเราะ
ประทับใจไปทูลพระเจ้ากรุงสยามพร้อมกับตกแต่งเครื่องบรรณาการ
ไปทูลเกล้าฯ ถวายแล้ว ข้าพเจ้าก็เชื่อว่าคงจะได้รับประโยชน์อย่าง
ใหญ่หลวง พวกดัตช์ก็ยอมรับแล้วว่าที่นี่เป็นทำเลที่เหมาะสมที่จะตั้งห้าง
เป็นที่สุด จะเป็นรองก็เพียงที่สุรัตเท่านั้น”

พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ศิลปะอยุธยา

ในขณะที่ในรัชสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างยิ่งในการสัมพันธ์กับชาติตะวันตกโดยที่บรรดาพ่อค้าพยายามที่จะเข้ามามีผลประโยชน์ในการค้าของเอเชีย ซึ่งแต่เดิมอยู่ในมือของจีนทางด้านตะวันออก และอยู่ในมือของชาวมุสลิม (ทั้งที่มาจากเปอร์เซีย อินเดีย และกลุ่มมาลายูในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) ชาวตะวันตกพยายามตั้งสถานีการค้าของตน เพื่อตัดการค้าผูกขาดของราชสำนักไทยที่มีกับต่างประเทศ แม้พ่อค้าชาวตะวันตกจะเข้ามามีบทบาทมากในแถบนี้ แต่ก็ต้องเผชิญการแข่งขันทางการค้าจากพ่อค้าจีนและมุสลิม ทำให้ชาวตะวันตกไม่ได้รับผลกำไรเท่าที่ต้องการ เป็นผลให้การค้าอยู่ในลักษณะปิดๆ เปิดๆ อยู่ตลอดเวลา

การเดินทางเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาของฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๒๐๒ โดยบาทหลวงผู้มาจากกระทรวงเผยแพร่ความเชื่อที่ทางสำนักสันตปาปาที่กรุงโรมได้ตั้งขึ้นมาเพื่อทำการเผยแพร่ศาสนาคริสต์ไปในดินแดนต่างๆ ทั่วโลกและเพื่อการก่อตั้งคณะสงฆ์พื้นเมืองขึ้นในดินแดนต่างๆ ที่บาทหลวงได้เดินทางไปถึง ทั้งนี้เป็นการเผยแพร่ศาสนาที่ได้ผลดีกว่าการเผยแพร่ศาสนาโดยบาทหลวงที่มาจากชาวต่างชาติ พวกบาทหลวงที่เข้ามาในเมืองสยาม ได้รับการต้อนรับจากพระเจ้าแผ่นดินสยามเป็นอย่างดี จนใน ค.ศ. ๑๖๖๕ (พ.ศ. ๒๒๐๘) มองแซนเยอร์ ฟรังซัว บัลลือ (Monsieur Francois Pallu, e'veque d' He'liopolis) เดินทางกลับไปยุโรป ใน ค.ศ. ๑๖๗๓ (พ.ศ. ๒๒๑๖) ท่านสังฆราชผู้นี้ได้กลับมายังกรุงศรีอยุธยาอีกครั้ง พร้อมด้วยพระราชสาส์นและเครื่องราชบรรณาการของโป๊ปและของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ การเข้ามาของบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเป็นที่พอพระทัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นอย่างมาก ยิ่งเมื่อบาทหลวงฟรังซัว บัลลือ ได้นำพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ ที่ ๑๔ มาถวายด้วยยิ่งทำให้พระองค์ทรงให้การต้อนรับบาทหลวงชาวฝรั่งเศสเป็นอย่างดี เพียงระยะเวลาไม่ถึง ๕ ปี ก็ได้มีการก่อสร้างโบสถ์สำหรับเผยแพร่ศาสนาขึ้นในบริเวณที่เป็นที่อยู่ของชาวเวียดนาม เรียกชื่อโบสถ์หลังนี้ว่า **โบสถ์เซนต์โยเซฟ** นอกจากการสร้างโบสถ์แล้วยังมีการสร้างโรงเรียนสำหรับฝึกสอนผู้ที่จะบวชเป็นบาทหลวงต่อไปด้วย และผู้มีส่วนสำคัญในการสนับสนุนชาวฝรั่งเศส ก็คือ เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ หรือ วิชาเยนทร์ หรือ คอนสแตนติน ฟอลคอน (Constantin Falcon) ผู้เป็นที่ปรึกษาใกล้ชิดของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

คอนสแตนติน ฟอลคอน เดินทางเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยาในตอนต้นๆ รัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และได้แสดงความสามารถให้เป็นที่ประจักษ์หลายเรื่อง จนได้รับพระมหากรุณาแต่งตั้งให้เข้ารับราชการในราชสำนัก ในตำแหน่งหลวงวิชาเยนทร์ หลวงวิชาเยนทร์ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความอุตสาหะในราชการกิจต่างๆ มีความซื่อสัตย์ และด้วยความสามารถทางการค้าและภาษา ทำให้ก้าวหน้าขึ้นมารับราชการกับกรมพระคลังและมีส่วนในเรื่องการส่งทูตไทยไปยังเปอร์เซีย มีความชอบมากต่อพระเจ้าอยู่หัว ได้รับพระราชทานตำแหน่งเพิ่มขึ้นตามลำดับจนเป็นถึง **เจ้าพระยาวิชาเยนทร์** ได้รักษาการในตำแหน่งพระคลังและในที่สุดควบคุมกรมมหาดไทยกลายเป็นเสนาบดีชั้นผู้ใหญ่

ฟอลคอนมีความสนใจในระบบของการค้าในเอเชีย และต้องการที่จะหาผลประโยชน์ให้กับตนพร้อมๆ กับการทำงานให้ราชสำนักไทย ผลประโยชน์ของเขาขัดกับของอังกฤษและฮอลันดา ในขณะเดียวกันก็ขัดกับของบรรดาชาวมุสลิมที่มีอิทธิพลทางการค้าอยู่ ดังนั้นฟอลคอนจึงหันไปร่วมมือกับบรรดาบาทหลวงชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา

ภาพวาดคณะทูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าฯ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
นำโดย เซอวาลิเย เดอโซมงด์

ให้ผูกขาดการค้าตึกที่ภูเก็ต ซึ่งได้รับผลประโยชน์ทางการค้าเท่าเทียมกับฮอลันดา ตลอดทั้งให้ตั้งทหาร
ของตนได้ที่เมืองสงขลา

ทูตชุดนี้ของฝรั่งเศสกลับออกไปใน พ.ศ. ๒๒๒๙ พร้อมกับนำทูตชุดที่ ๓ ของไทยที่นำโดย
เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ออกไปฝรั่งเศสอีกด้วย เพื่อเจรจาสัญญาต่าง ๆ ในรายละเอียดอีกครั้ง
เจ้าพระยาโกษาปานไปต่างประเทศระหว่าง พ.ศ. ๒๒๒๙ - ๒๒๓๐ ขณะเดียวกับสถานการณ์ใน
กรุงศรีอยุธยาเกิดความวุ่นวายขึ้น โดยใน พ.ศ. ๒๒๒๙ พ่อค้ามุสลิมจากเกาะซูลาเวสี (อินโดนีเซีย)
มีอิทธิพลและผลประโยชน์ขัดกับฮอลันดา (พวกมักกะสันต์ต่อสู้กับฮอลันดามาแล้วในหมู่เกาะอินโดนีเซีย)
พวกมักกะสันต์ต้องการสนับสนุนให้พระอนุชาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชขึ้นเป็นกษัตริย์แทน
และต้องการให้เปลี่ยนศาสนามานับถือศาสนาอิสลามด้วย ได้ถูกพอลคอนปราบปรามลงอย่างราบคาบ

ในเวลาเดียวกันเกิดวิกฤตการณ์ที่เมืองมะริด ซึ่งเป็นเมืองท่าด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยา
ได้สังหารชาวอังกฤษ ๖๐ คนที่ขัดขวางกับผลประโยชน์ทางการค้าของพอลคอน เป็นเหตุให้เกิดสู้รบกับ
บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ เรืออังกฤษเข้าปิดล้อมมะริด เรียกร้องค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก
จากไทย เป็นผลให้เกิดความยุ่งยากในราชสำนัก ทำให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชต้องยกเมืองมะริดให้
กับฝรั่งเศสในที่สุด

ส่วนสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงสนพระทัยการต่างประเทศ ได้ส่งราชทูต
ไปเปอร์เซีย อินเดีย จีน ซึ่งทำให้พระองค์ทรง
เล็งเห็นความสำคัญและความสามารถของ
พอลคอน ในขณะเดียวกัน มิชชันนารี
คณะเยซุอิต ก็ได้เข้ามามีส่วนช่วยในทาง
ด้านวิศวกรรม ของการสร้างวังและป้อม
ปราการให้กับสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
จนได้รับพระบรมราชานุญาตเป็นพิเศษ
ให้ตั้งสำนักเซมินารีจะสั่งสอนศาสนา และ
สมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ส่งสาส์นไป
เจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔
และพระสันตปาปาที่กรุงโรมใน พ.ศ. ๒๒๑๖
โดยผ่านบาทหลวงเหล่านี้ อันเป็นผลให้เกิด
ความเข้าใจกันว่า พระองค์สนพระทัยใน
คริสต์ศาสนา และอาจจะเปลี่ยนแปลงไป
เข้ารีตได้

พ.ศ. ๒๒๒๘ - ๒๒๒๙ ฝรั่งเศสได้ส่ง
คณะทูตชุดสำคัญมี เซอวาลิเย เดอโซมงด์
เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาด้วยจุดประสงค์ที่
จะให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเปลี่ยน
ศาสนา ให้ฝรั่งเศสมีสิทธิพิเศษในการ
สอนศาสนา มีสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

ในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๒๓๐ ฝรั่งเศสได้ส่งทูตชุดสำคัญอีกชุดหนึ่งมา นำโดย โคลด เซเบร์ต์ และ ซิมอง เดอ ลา ลูแบร์ พร้อมด้วยเรือรบ ๖ ลำ ทหาร ๕๐๐ คน และ บาทหลวงเยซุอิต จุดประสงค์คือการเปลี่ยนศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีการเจรจาเอาเมืองบางกอก (แทนเมืองสงขลา) นอกเหนือจากเมืองมะริด อันจะทำให้ ฝรั่งเศสยึดเมืองที่คุมอาณาจักรอยุธยาได้ทั้งหมด การลงนามในสนธิสัญญาใหม่นี้ เมื่อวันที่ ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๒๓๐ ซึ่งไม่ต่างกับฉบับ พ.ศ. ๒๒๒๘ ฝรั่งเศสได้เมืองบางกอก แต่ไม่ได้รับการเปลี่ยนศาสนาของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ผลของการดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ล่อแหลมของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในครั้งนี้ ทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้านต่างชาติ โดยเฉพาะฝรั่งเศสขึ้นในบรรดาขุนนางไทย และพระสงฆ์ ขุนนางไทยไม่พอใจที่พอลคอนมีอิทธิพลมากมายในราชสำนักและมีอิทธิพลต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งยังได้รับผลประโยชน์จากการค้าด้วย ขณะเดียวกับชาวต่างชาติอื่น ๆ ต่างไม่พอใจสิทธิพิเศษของฝรั่งเศสและพอลคอน ในด้านคณะสงฆ์เกิดการหัวนวดกันว่า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะเปลี่ยนไปนับถือคริสต์ศาสนา ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงประชวรเมื่อ มีนาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ พระเพทราชา เจ้ากรมช้าง ซึ่งได้รับแต่งตั้งให้รักษาราชการแทนพระองค์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เนื่องด้วยในขณะนั้น ยังมีทันได้มอบราชสมบัติให้แก่ผู้ใด พระเพทราชา จึงเป็นศูนย์รวมของการต่อต้านและเป็นศูนย์กลางของความรู้สึกของความเป็นชาตินิยม พระเพทราชาทำการยึดอำนาจ จับพอลคอนประหารชีวิต เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๒๓๑

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงประชวรและเสด็จสวรรคต วันที่ ๑๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๒๓๑ ณ พระที่นั่งสุทาสวรรย์มหาปราสาท เมืองลพบุรี เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคต พระเพทราชาก็ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ในเมืองลพบุรี และทรงพระกรุณาโปรดสถาปนา **หลวงสรศักดิ์** เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล อัญเชิญพระบรมศพสมเด็จพระนารายณ์มหาราชจากเมืองลพบุรีกลับมาประดิษฐานไว้ ณ พระที่นั่งสุริยamarinมหาปราสาท ทรงกระทำการพระราชพิธีปราบดาภิเษก ณ พระราชวังที่พระนครศรีอยุธยาอีกครั้ง

ภายหลังจากได้ทรงพระกรุณาแต่งตั้งผู้มีความดีความชอบให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ได้ทรงมอบหมายให้เจ้าพระยาโกษาปานเป็นผู้ไปเจรจากับนายพลฝรั่งเศสที่คุมข้อมอยู่ที่เมืองบางกอกถอนทหารออกไปจากพระราชอาณาจักรได้สำเร็จ และในช่วงต้นรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา บรรดาบาทหลวงและศาสนิกชนที่ใช้โบสถ์ของฝรั่งเศสถูกทรมานอย่างหนัก อย่างไรก็ตาม ยังมีการติดต่อกับต่างประเทศนอกจากฝรั่งเศสเช่นเดิม มีความสัมพันธ์อันดีกับฮอลันดาซึ่งพอใจที่จะทำการค้ากับอยุธยาโดยมิได้เข้ามาแทรกแซงทางการเมืองอย่างเช่นฝรั่งเศสและบาทหลวงคริสตัง พ.ศ. ๒๒๔๒ บาทหลวงดาซาร์ดี ได้นำพระราชสาส์นของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสเข้ามาสัมพันธ์ไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง สมเด็จพระเพทราชาทรงมีพระราชสาส์นตอบรับไปด้วยไมตรี

เจ้าพระยาโกษาธิบดี ปาน

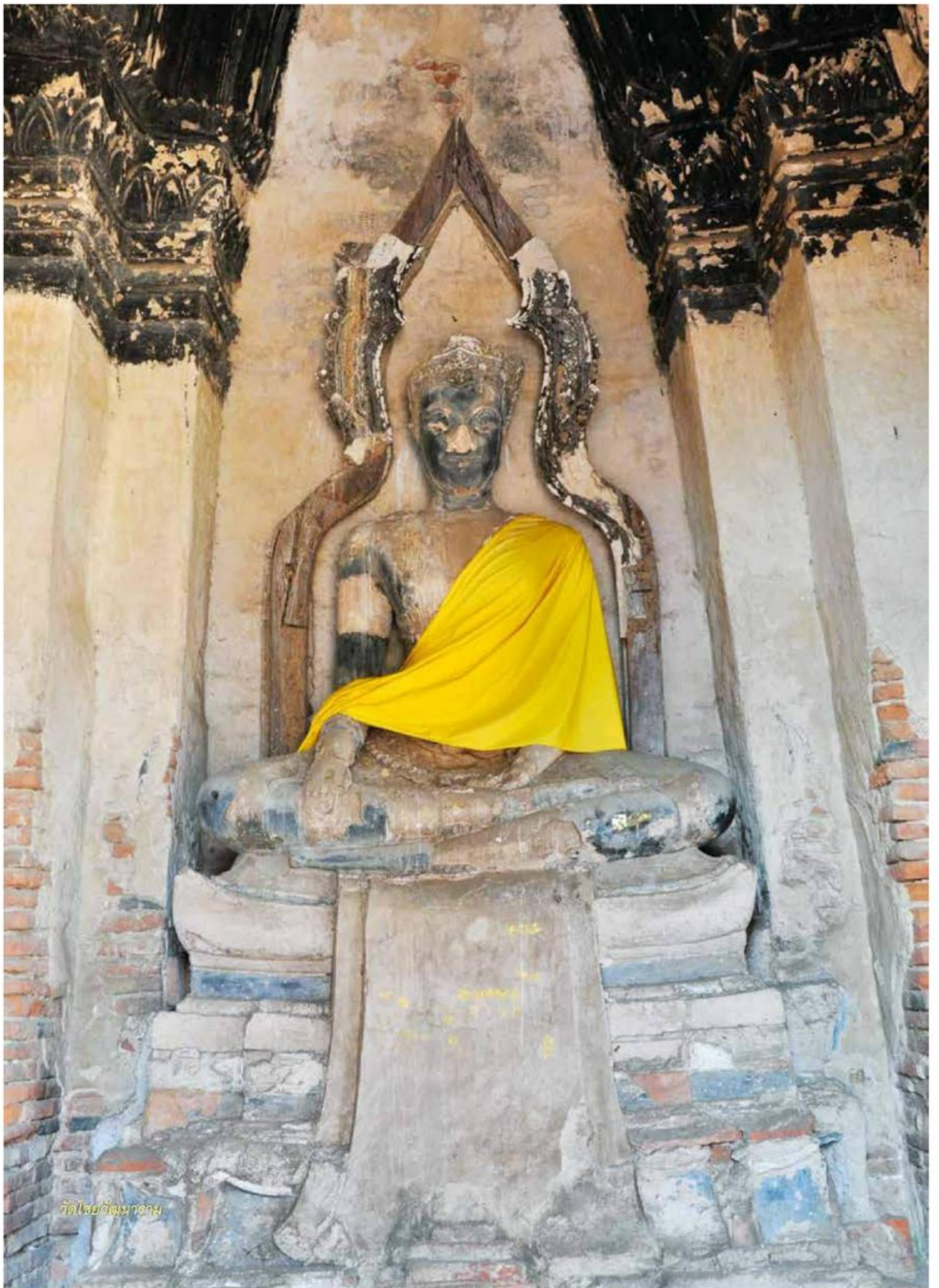

“...ไทยเราเป็นชนชาติที่ยิ่งใหญ่เก่าแก่ มีประวัติความเป็นมายาวนานกว่า ๗๐๐ ปี มีวัฒนธรรมมีเอกลักษณ์ของตนเอง และที่สำคัญที่สุด ที่เขาถือว่าสำคัญเหลือเกินคือ มีภาษาของเราเอง มีทั้งภาษาพูด ภาษาเขียนของเราเอง ที่สละสลวยงดงามจนก่อเกิดเป็นวรรณคดีที่สำคัญมานับร้อยเรื่อง และอีกอย่างหนึ่งประวัติศาสตร์ต้องถือว่าสำคัญมาก เพราะประวัติศาสตร์บอกให้เรารู้ว่าบรรพบุรุษของเราสร้างชาติและปกป้องบ้านเมืองเพื่อให้เรามีวันนี้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าคิดว่าประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่สำคัญมาก...”

พระราชดำรัส สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙
พระราชทานแก่คณะบุคคลต่างๆ ที่เข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรชัยมงคล
เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา
วันอาทิตย์ ที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๓๕

วัดไชยวัฒนาราม

๒

เหตุแห่งความล่มสลาย (พ.ศ. ๒๑๕๔ – พ.ศ. ๒๓๑๐)

การ กู้ชาติและการยกพยุหยาตราออกไปยังพระราชอาณาจักรใกล้เคียงโดยเฉพาะประเทศพม่า ซึ่งเคยแสดงแสนยานุภาพเหนือดินแดนในกลุ่มนี้มาก่อนของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทำให้ไม่มีพระราชอาณาจักรใดที่อยู่ใกล้เคียงหาญกล้าที่จะเข้ามาสร้างความระคายเคืองแก่เบื้องพระยุคลบาทของพระองค์ จนแม้เมื่อสิ้นแผ่นดินของพระองค์ไปแล้วก็ตาม การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเอกาทศรถใน พ.ศ. ๒๑๕๔ นั้น พระราชอาณาจักรแห่งพระนครศรีอยุธยา จึงตกอยู่ในความสงบสุขจากเพทภัยภายนอก เมื่อบ้านเมืองสงบ ไม่มีสงคราม บรรดาพ่อค้าวาณิชจากต่างแดน ก็ทยอยกันเข้ามายังพระนครศรีอยุธยา เพื่อทำกิจการค้า ด้วยเหตุที่กรุงศรีอยุธยาอยู่ในย่านกลางของตลาดเอเชีย พ่อค้าทางตะวันออกจะไปค้าขายทางตะวันตกก็ต้องผ่านกรุงสยาม พ่อค้าทางตะวันตกจะไปค้าขายทางตะวันออกก็ต้องผ่านกรุงสยาม เหตุนี้กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นตลาดใหญ่แห่งหนึ่งของเอเชีย บรรดาเมืองที่ขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาทั้งสองฝั่งมหาสมุทรที่เป็นเมืองท่าสำคัญ ๆ มาแต่โบราณ จะถูกควบคุมบังคับบัญชาโดยเสนาบดีจากกรุงศรีอยุธยา มีพระยาโกษาธิบดีเป็นประธาน โดยทางฝั่งซ้ายที่ติดต่อกับทางด้านประเทศจีน ญี่ปุ่น และเกาหลี จะมี กรมท่าซ้ายได้ว่าฝ่ายจีน เป็นตำแหน่งพระยาโชฎึกราชเศรษฐี ฝั่งขวาเป็นท่าติดต่อกับทางด้านแขก มีกรมท่าขวาว่าฝ่ายแขก เป็นตำแหน่งพระจุฬาราชมนตรี อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการค้าขายของไทยว่ามีมาใหญ่โตทั้งสองฟากสมุทร

ในประวัติศาสตร์ของการค้ากล่าวว่ เมื่อชั่วแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้น มีการผูกสัมพันธ์ไมตรีทางการค้ากับต่างประเทศ เช่น จีน ญี่ปุ่น โปรตุเกส สเปน ฮอลันดา หลายครั้ง และต่อมาในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นช่วงเวลาที่บ้านเมืองสงบจากศึกภายนอก ความอุดมสมบูรณ์ก็เกิดขึ้นอย่างมากมายกับพระราชอาณาจักรสมตามทีกล่าวไว้ในพระราชพงศาวดาร ทีกล่าวว่ **พระนครศรีอยุธยาครั้งนั้นเกษมสมบูรณ์ยิ่งนัก**

เมื่อสิ้นสงครามจากภายนอกโดยเด็ดขาด ในปลายแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ช่วงพุทธศตวรรษที่ ๒๒ บ้านเมืองกลับมาสู่ความร่มเย็นเป็นสุขอีกครั้ง แม้กระนั้น ก็ยังคงมีการแก่งแย่งชิงอำนาจการปกครองภายในอยู่ตลอด การเปิดเสรีทางการค้าของพระราชอาณาจักรพระนครศรีอยุธยา เปิดกว้างสู่โลกทางตะวันตกมากขึ้น รูปแบบของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม จึงมีอิทธิพลความเจริญแบบใหม่ โดยเฉพาะ ฝรั่งเศส ฮอลันดา และอังกฤษ เข้ามาในศิลปกรรมสมัยอยุธยามากขึ้นตามไปด้วย

และด้วยเหตุแห่งความอุดมสมบูรณ์ของบ้านเมืองนี้เอง ผลที่ตามมา คือความละมับ โลกมาก ความปรารถนาความเป็นใหญ่ในบ้านเมืองมีมากยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน ภัยจากสงครามภายนอกมิได้เกิดขึ้นอีกแล้ว เพราะพระบารมีแห่งสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่แผ่ออกไปสยบอาณาจักรรอบ ๆ สยามให้ราบคาบ แต่ภัยที่เกิดจากการแย่งชิงอำนาจภายในกับทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ ตั้งแต่ปลายแผ่นดินสมเด็จพระเอกาทศรถลงมา

เรื่องราวการแก่งแย่งชิงดีในอยุธยา ในปลายรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถ เป็นเพียงการเริ่มต้นของความล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา เพราะในปลาย**แผ่นดินสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม** การแย่งชิงราชบัลลังก์ของบรรดาพระราชโอรส โดยความสนับสนุนของเสนาบดีผู้ใหญ่หลายฝ่าย ในการทำการปฏิวัติครั้งนี้ ต้องเสียพระมหากษัตริย์ไปถึง ๒ พระองค์ คือ สมเด็จพระเชษฐาธิราช สมเด็จพระอาทิตย์วงศ์ การขึ้นครองราชย์ของสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้สร้างปัญหาให้กับชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ ญี่ปุ่นและฮอลันดา

วัดไชยวัฒนาราม สร้างในสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง

สมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงขึ้นครองราชย์ในสภาวะที่บ้านเมืองกำลังเฟื่องฟูด้วยพ่อค้าชาวต่างประเทศ ความมั่งหวังและเจตนาที่ต่างกันของพ่อค้าที่คิดหาผลประโยชน์ในสยามประเทศ ทำให้สมเด็จพระเจ้าปราสาททองต้องพลิกแพลงและแก้ไขอยู่ตลอดเวลา จนในบันทึกของชาวต่างประเทศมองเห็นสมเด็จพระเจ้าปราสาททองเป็นกษัตริย์ที่โหดร้ายและไม่ได้อยู่ตลอดรัชกาลของพระองค์ และเช่นเดียวกับการขึ้นครองราชย์ของพระมหากษัตริย์องค์ก่อน ๆ การสนับสนุนให้ผู้ครองราชย์ต่อจากสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน ในครั้งนี้ในจดหมายเหตุของชาวต่างชาติที่มาทำการค้าอยู่ในสยาม ถึงกับบันทึกไว้ว่า ได้เกิดการปฏิวัติครั้งยิ่งใหญ่ในกรุงสยาม ความเสียหายของกรุงศรีอยุธยาในสงครามแย่งราชสมบัติ ลึกลงด้วยการเสียพระมหากษัตริย์ไปถึง ๒ พระองค์ คือ **สมเด็จพระเจ้าฟ้าไชย** และ**สมเด็จพระศรีสุธรรมราชา** ซึ่งการสูญเสียในครั้งนี้ ไม่ได้เป็นเฉพาะการสูญเสียพระมหากษัตริย์แต่เพียง ๒ พระองค์ แต่กรุงศรีอยุธยายังต้องสูญเสียขุนนาง ข้าราชการ ทหารและพลเรือนที่แตกแยกกันเป็นฝ่าย ๆ ตามเจ้านายของตนไปอีกเป็นจำนวนมาก

ในรัชกาล**สมเด็จพระนารายณ์มหาราช** ดูเหมือนเหตุการณ์ภายในจะเงียบสงบ หลังจากการกำจัดพระไตรภพนาทิตยวงศ์ พระราชอนุชา ที่แอบช่องสุ่มผู้คนตามคำยุยงของข้าราชการขุนนางฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้ทำการปฏิวัติ

เมื่อศึกภายในราชวงศ์สิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๒๐๔ ศิกจากภายนอกก็เริ่มเข้ามารบกวน โดยเริ่มต้นจากเหตุทางเมืองเชียงใหม่เกิดความวุ่นวายที่กองทัพจีนฮ่อจะเข้ามาล้อมเมือง และเกิดเป็นสงครามยืดเยื้อไปจนถึงกรุงอังวะ

หลังจากสงครามระหว่างอาณาจักรในครั้งนั้นแล้ว ชาวกรุงศรีอยุธยาก็กลับเข้ามาอยู่ในภาวะบ้านเมืองร่มเย็นเป็นสุข ประกอบกิจการค้าขายกับพ่อค้าวาณิชที่เดินทางเข้ามาสร้างความแข่งขันทางการค้าในกรุงสยามกันมากยิ่งขึ้นทุกทีๆ ความชำนาญและเชี่ยวชาญในการเจรจาทางการค้าที่ราชสำนักอยุธยาคุ้นเคย คือ การติดต่อทำการค้ากับพวกพ่อค้าในเอเชียด้วยกัน เมื่อมีความสัมพันธ์กับประเทศทางยุโรปมากขึ้น ๆ บรรดาล่าม ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเจรจาจึงตกเป็นของชาวโปรตุเกส ซึ่งมาตั้งรกรากอยู่ในราชอาณาจักรสยามมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน

ด้วยความขัดแย้งและแย่งชิงแหล่งการค้ากันระหว่างพ่อค้าชาวต่างประเทศ เป็นช่องว่างให้ฝรั่งเศสเข้ามามีบทบาทในกรุงศรีอยุธยา ทั้งๆ ที่ฝรั่งเศสไม่ได้มีเป้าหมายในเรื่องของการค้ามากนัก และโดยการสนับสนุนของฟอลคอน ซึ่งมีบทบาทอย่างยิ่ง ในราชสำนักโดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างประเทศทางด้านยุโรป ซึ่งในการดำเนินงานฟอลคอนจะต้องขัดแย้งกับพ่อค้าจีนและพ่อค้ามุสลิมเป็นอย่างมาก ฟอลคอนจึงจำเป็นต้องสนับสนุนฝรั่งเศส เพื่อให้ฝรั่งเศสได้ความสำเร็จตามเป้าหมาย ในเรื่องของการเผยแพร่คริสต์ศาสนาและพยายามชักจูงให้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเข้ารีตนับถือศาสนาคริสต์ให้ได้ บาทหลวงฝรั่งเศสกล่าวว่า มีพระราชวงศ์หลายองค์ที่เปลี่ยนไปนับถือศาสนาคริสต์ตามคำชักจูงและแนะนำของฟอลคอน

พระราชวังจันทรถนอม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การดำเนินนโยบายดังกล่าวของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและการปล่อยให้ฟอลคอนมีอำนาจมากขึ้น จนถึงขนาดไปสืบทอดพระภิกษุสามเณรมาใช้เป็นแรงงาน แม้สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจะทราบเหตุ แต่ก็มิได้ทรงเอาโทษกับเจ้าพระยาวิไชยเณทร์ ทำให้เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงในกลุ่มที่นับถือศาสนาพุทธ ในขณะที่พระเพทราชา และขุนหลวงสรศักดิ์เพิ่มสมัครพรรคพวกมากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเสด็จสวรรคตแล้ว พระเพทราชาก็ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ที่เมืองลพบุรีและกรุงศรีอยุธยา พร้อมทั้งดำเนินการปิดโบสถ์และขับไล่ฝรั่งเศษออกไปจากราชอาณาเขตจนหมดสิ้น

การกระทำของพระเพทราชาและขุนหลวงสรศักดิ์ ได้รับการสนับสนุนจากขุนนางและอาณาประชาราษฎร์มากในตอนต้น แต่เมื่อภาพการขึ้นครองราชย์ของพระเพทราชาเด่นชัดขึ้น เมื่อมีการกำจัดกรมพระราชวังหลัง ซึ่งพระองค์ตั้งขึ้นมาจากผู้ร่วมคิดในการทำปฏิวัติ จนทำให้อาณาประชาราษฎร์เห็นว่าพระองค์มีเจตนาที่จะแย่งราชสมบัติ และเริ่มมีปฏิกริยาในทางลบกับพระองค์ในพื้นที่รอบๆ เมืองหลวงขึ้นหลายแห่ง กล่าวคือ ได้เกิดกบฏขึ้นในพื้นที่ชานเมือง คือ กบฏธรรมเสถียร โดยอ้างสิทธิ์ของเจ้าฟ้าอภัยทศ ผู้ที่จะได้ขึ้นครองราชบัลลังก์ตามกฎมณเฑียรบาล กบฏหัวเมืองสำคัญ ๒ เมืองคือ กบฏเมืองนครราชสีมา และ กบฏเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งกองทัพจากกรุงศรีอยุธยา ต้องไปดำเนินการปราบปรามนานถึง ๒ ปี ส่วนกบฏบุญกว้างที่เกิดขึ้นในภายหลังจากกลุ่มผู้อ้างตัวเป็นผู้วิเศษนั้น อาจจะสะท้อนให้เห็นถึงการขาดความเชื่อมั่นของเจ้าผู้ครองเมืองนครราชสีมา หรือเป็นการหยั่งเชิงอำนาจของพระเพทราชา ก็ได้

วัดวชิรธรรมสาร

ในช่วงสมัยของสมเด็จพระเพทราชา ภาวะทางการค้าตกต่ำลง เศรษฐกิจของบ้านเมืองไม่เฟื่องฟูเหมือนรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ส่วนใหญ่ผูกขาดโดยบริษัทของฮอลันดา พระองค์มีพระบรมราโชบายไม่เปิดประเทศกับชาติทางยุโรปมากนัก โดยเฉพาะกับฝรั่งเศส แม้ว่าในปลายรัชสมัยของพระองค์จะเริ่มติดต่อกับสัมพันธมิตรกันบ้าง แต่ก็ไม่ถึงซึ่งเหมือนสมัยก่อน

ความวุ่นวายในราชสำนัก เกี่ยวกับสิทธิในการครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยา เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อเจ้าพระขวัญ พระราชบุตรโดยชอบธรรมของสมเด็จพระเพทราชาถูกลงออกไปสำเร็จโทษ และเป็นผลให้สมเด็จพระเพทราชาต้องเสด็จสวรรคตในที่สุด

ก่อนหน้าการขึ้นครองราชสมบัติของขุนหลวงสรศักดิ์พระราชาราชกุมารขาดความเชื่อมั่นและหวาดระแวงในองค์พระมหากษัตริย์ แม้บ้านเมืองดูจะสงบทั้งจากศึกภายนอกและภายใน ชื่อเสียงของพระองค์ถูกมองไปในทางด้านความดูดนินและโหดร้าย พระองค์ต้องทรงปลอมตัวออกไปประพาส และสืบความเคลื่อนไหวของอาณาประชาราษฎร์ของพระองค์อยู่อย่างสม่ำเสมอ และจากการที่ได้เสด็จประพาสทั้งทางสถลมารคและชลมารคอยู่เรื่อย ๆ นี้ พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นความลำบากในการเดินทางของอาณาประชาราษฎร์ และพ่อค้าวาณิช โดยเฉพาะเส้นทางที่จะออกสู่ทะเล จึงได้โปรดฯ ให้ขุดคลองโคกขาม เพื่อย่นระยะการเดินทาง และไม่คดเคี้ยวเหมือนเดิมขึ้น

อาจเป็นด้วยความศรัทธาและรู้เท่าทันความเคลื่อนไหวของขุนนางและพระราชาราชวงศ์ของสมเด็จพระเจ้าเสือ ในช่วงปลายรัชกาลของพระองค์จึงไม่เกิดปัญหาในเรื่องการแย่งราชสมบัติดังเช่นรัชกาลก่อนๆ ที่ผ่านมา เจ้าฟ้าเพชร ได้ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ และเจ้าฟ้าพร ผู้เป็นพระราชอนุชา ได้ทรงสถาปนาขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ตามราชประเพณี

แม้บ้านเมืองภายในจะสงบ จนทำให้คนรุ่นต้นกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวว่า **“เป็นเมื่อชั่วที่บ้านเมืองดี”** แต่อย่างไรก็ตามในสมัยของพระองค์ก็เป็นสมัยที่มีปัญหาความยุ่งยากกับกัมพูชา ซึ่งอยู่เยื้องเป็นรัฐบรรณาการมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ความขัดแย้งในราชวงศ์ที่ปกครองกัมพูชาเอง ทำให้ฝ่ายหนึ่งพึ่งกับไทย และอีกฝ่ายหนึ่งหันไปพึ่งทางฝ่ายญวน การยกทัพบุกและทัพเรือเข้าไปในกรุงกัมพูชา เมื่อ พ.ศ. ๒๒๖๓ สามารถขับไล่ญวนออกไปจากดินแดนกัมพูชาได้อย่างเด็ดขาด และบังคับให้กัมพูชายอมส่งบรรณาการให้อยู่เยื้องดังเดิมได้

เมื่อปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวท้ายสระ เมื่อพระองค์ทรงประชวรหนักใกล้จะสวรรคต ทรงยกราชสมบัติให้กับเจ้าฟ้าอภัย ซึ่งเป็นพระราชบุตร ในขณะที่กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงเถียงว่า น่าจะยกให้กับเจ้าฟ้านเรนทร์ซึ่งทรงกรมเป็น กรมขุนสุเรนทรพิทักษ์ แล้ว แต่ยังทรงผนวชอยู่ เมื่อพระราชบิดาไม่ยกราชสมบัติให้ก็เลยไม่ลาผนวช ฝ่ายเจ้าฟ้าอภัยเห็นว่า พระมหาอุปราช ขัดขวางการได้รับราชสมบัติของพระองค์จึงตั้งตนเป็นปฏิปักษ์ คิดทำสงครามด้วยกรมพระราชวังบวรสถานมงคล จนเกิดเป็นสงครามกลางเมืองขึ้นอย่างรุนแรงระหว่างวังหลวงกับวังหน้า ในสงครามกลางเมืองครั้งนั้น เสียทหารมีฝีมือไปมากทั้งสองฝ่าย

เมื่อกรมพระราชวังบวรสถานมงคล (เจ้าฟ้าพร) ปรานดาภิเษกขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ หรือสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ครองราชสมบัติกรุงศรีอยุธยาได้ไม่นาน ก็เกิดกบฏจีนชุมนุมนายกำย ซึ่งเป็นแหล่งเศรษฐกิจ หรือแหล่งการค้าใหญ่ของชาวจีนขึ้น อาจมีเหตุผลมาจากสภาพความคล่องตัวทางเศรษฐกิจไม่ดี ทำให้ชาวจีนยกกำลังเข้าจะปล้นชิงเอาพระราชวังหลวง ในขณะที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จไปล้อมช้างที่เมืองลพบุรี การเข้าปล้นพระราชวังไม่สำเร็จ พระยาเพชรพิชัยและข้าราชการทั้งหลายที่รักษาพระนครอยู่จับได้บรรดาจีนกบฏทั้งหมด เมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกลับมาชำระความแล้ว ประหารจีนต้นคิดถึง ๔๐ คน

ด้วยเหตุที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระอักรมเหสี และมีพระสนมหลายองค์ ความไม่สามัคคีและการแย่งชิงอำนาจในหมู่พระราชโอรสด้วยความอิจฉาริษยา เกิดขึ้นเป็นประจำ เช่น **เจ้าฟ้าธรรมธิเบศ หรือเจ้าฟ้ากุ้ง** ผู้ทรงได้รับการสถาปนาให้เป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล และเป็นผู้มีความสามารถในหลายๆ ด้าน ต้องถูกขู่ว่า “กบฏ” เป็นชู้กับเจ้าฟ้าสังวาลย์พระสนมเอกของพระราชบิดา จนต้องพระอาญาถูกโยนจนสิ้นพระชนม์ **กรมหมื่นเทพพิพิธ** ซึ่งถูกขู่ว่าเป็นกบฏเช่นเดียวกัน และถูกเนรเทศไปอยู่เกาะลังกา และหนีกลับมาในสมัยหลังจากเสวยกรุงศรีอยุธยาแล้ว เป็นต้น

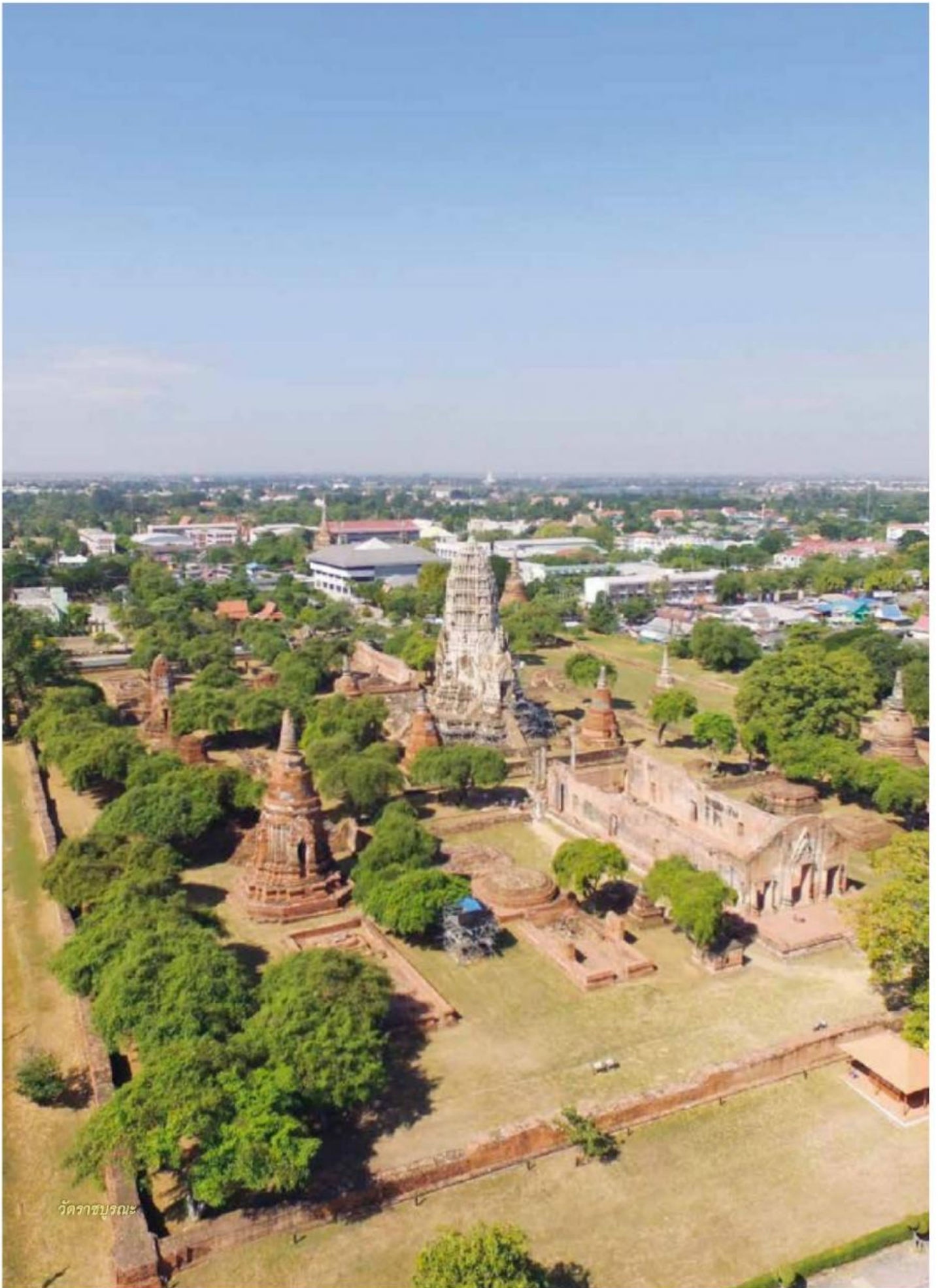
การปรับปรุงโดยการขยายการตั้ง เจ้าทรงกรม จาก ๓ กรม เป็น ๑๓ กรม และให้อำนาจแต่ละกรมในการปกครองไพร่ของตนเอง เพื่อพยายามที่จะแก้ไขปัญหาการที่เจ้านายและขุนนางบางคนมีอำนาจมากจนสามารถจะชิงราชสมบัติได้ แต่การขยายกรมที่คุมไพร่ ก็ทำให้การบังคับบัญชากำลังคนกระจัดกระจายไปอยู่ตามกรมย่อยต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถควบคุมกำลังเข้ามารวมในการเผชิญกับศึกภายนอกได้ หลังจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศสวรรคตแล้ว ความอิจฉาริษยา และความไม่ปรองดองหวังแก่งแย่งชิงราชบัลลังก์กันของพระราชโอรสของพระองค์ ทำให้กรมขุนพรพินิต (เจ้าฟ้าตอกมะเตี๋ย) ซึ่งได้รับการสถาปนาให้เป็นพระมหากษัตริย์องค์ต่อไป พระองค์ต้องกำจัดเจ้าสามกรมที่เคยเพ็ดทูลจนเจ้าฟ้าอรรมาธิเบศต้องถูกลงทัณฑ์จนสิ้นพระชนม์ และต้องสละราชสมบัติให้กับพระเชษฐา เพื่อที่จะระงับไม่ให้เกิดเหตุการณ์สงครามระหว่างพระญาติพระวงศ์ขึ้นอีกครั้ง

การแก้ปัญหาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมรุต สำเร็จไปส่วนหนึ่ง และเมื่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสละราชบัลลังก์ เสด็จออกบรรพชา ก็มีข้าราชการทหารพลเรือนที่เบื่อหน่ายในการที่จะต้องปรับตัวไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของเจ้านายตามออกบวชด้วยเป็นจำนวนมากคงเหลือแต่ขุนนางข้าราชการที่คอยแต่จะประจบประแจงเอาตัวรอดไปวันหนึ่งๆ อยู่รับราชการ และด้วยความไม่ใส่ใจในราชการทั้งทางด้านกรปกครองและการสงครามของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินและข้าราชการในกรุงศรีอยุธยาที่แบ่งฝักแบ่งฝ่าย ทำให้เจ้าฟ้าอุมพรต้องลาผนวชออกมาช่วยบัญชาการรบป้องกันพระนครศรีอยุธยาไว้ครั้งหนึ่ง แต่เมื่อสงครามสงบสมเด็จพระเจ้าเอกทัศก็ทรงแสดงอาการไม่พอพระทัยที่จะให้เจ้าฟ้าอุมพร ดำรงอยู่ในฐานะดังกล่าว เจ้าฟ้าอุมพรจึงต้องออกลาผนวชอีกครั้งหนึ่ง และครั้งนี้เป็นครั้งสุดท้ายที่แม่อาณาประชาราษฎร์จะกราบบังคมทูลขอให้ลาผนวชเพื่อมาช่วยบัญชาการรบป้องกันพระนครอีกครั้งหนึ่งก็ตาม

การเกณฑ์กำลังทหารจากหัวเมืองเข้ามาช่วยป้องกันพระนครศรีอยุธยานั้น ไม่ได้ได้รับความร่วมมือที่ดีพอ ๆ กับการสมัครสมานสามัคคีของขุนนางข้าราชการที่อยู่ภายในเมืองก็อยู่ในสภาวะที่ล้มเหลว ความหวังที่จะได้รับความช่วยเหลือจากหัวเมืองโดยรอบถูกตัดขาดไปด้วยยุทธวิธีการรบของข้าศึก ที่เข้าตีติดและทำลายหัวเมืองรอบนอกของพระนครศรีอยุธยาอย่างย่อยยับ **น้ำ** ที่เคยไหลหลากลงมาจากทางตอนเหนือ ซึ่งเป็นความหวังครั้งสุดท้ายของชาวพระนคร ไม่สามารถสร้างความหวังเกรงให้กับพม่าข้าศึกที่เคยเกรงกลัว พม่าบุกหลักล้อมกรุงศรีอยุธยาไว้เป็นแรมปี โดยไม่สนใจปัญหาเรื่องน้ำ ชาวพระนครศรีอยุธยาถูกปิดล้อมโดยขาดการติดต่อกับโลกภายนอก ที่กระจัดกระจายแตกพ่ายข้าศึกที่ล้อมอยู่ไปหมด และผลสุดท้ายแห่งมหานครแห่งนี้อันยิ่งใหญ่ และดำรงคงความเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์มาถึง ๔๑๗ ปี ก็ล่มสลายลงอย่างย่อยยับ เมื่อความอึดคึดเกิดขึ้นภายในเมืองก่อนการเผาบ้านเผาเมืองซึ่งอาจเกิดจากไส้ศึกที่มีอยู่ภายในเมือง การปล้นสะดม ฆ่าชิงอาหารการกินกันที่เกิดขึ้นภายในเมือง ผู้ปกครองบ้านเมืองไม่สามารถจัดความทุกข์ยากของราษฎรในครั้งนี้ได้ การจลาจลจึงเกิดขึ้นเป็นทวีคูณ และสุดท้ายเมื่อปราศจากกำลังของทหารหาญที่มีฝีมือในการจะสู้รบป้องกันเมือง จนถึงกับปล่อยให้พม่าข้าศึกยกกำลังข้ามปากคู่อ้อมหน้า ส่วนที่เป็นจุดอ่อนของเมืองเข้ามาจนถึงกับล้มมือเอาไฟสุ่มรากล่าแวงใกล้ป้อมมหาชัย ซึ่งเป็นป้อมปืนใหญ่ที่สำคัญของกรุงศรีอยุธยาได้โดยไม่มีผู้ใดขัดขวาง เมื่อนั้น วันที่เคยเป็นวันสงกรานต์ อันมีความสุข ก็กลับกลายมาเป็นวันที่เป็นทุกข์ที่สุดของชาวพระนครศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าข้าศึกทำลายอย่างย่อยยับ จนถึงขนาดที่มีอาจจะฟื้นฟูขึ้นใหม่ได้ในเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๓๑๐ นั้นเอง

จิตรกรรมภาพทวารบาล ศิลปะอยุธยา บนบานประดู่พระอุโบสถ
วัดสุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี

วัดราชบูรณะ

ภาคผนวก

วัดพนัญเชิง วรวิหาร

วัดพนัญเชิงเป็นวัดเก่าที่มีมาก่อนสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) สร้างกรุงศรีอยุธยาอย่างน้อย ๒๖ ปี ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางทิศตะวันออก เดิมชื่อเรียกว่า “วัดเจ้าพระนางเชิง” หรือ “วัดพระนางเชิง”^๙ ตามตำนานความรักและการอุทิศของพระนางสร้อยดอกหมาก พระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีน กับพระเจ้าสายน้ำผึ้ง บางกระแสกล่าวว่า คำว่าพนัญเชิง มีความหมายว่า นิ่งขัดสมาธิ ฉะนั้น คำว่า วัดพนัญเชิง จึงหมายถึงวัดแห่งพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย คือ หลวงพ่อโตพระประธานองค์ใหญ่ในพระวิหารหลวงนั่นเอง

สิ่งสำคัญภายในวัดพนัญเชิงที่ทุกคนนึกถึงเป็นสิ่งแรกคือ หลวงพ่อโตพระประธานในพระวิหารหลวง พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์กล่าวว่า ได้สถาปนาพระพุทธรูปพุทธเจ้าพนัญเชิง เมื่อ พ.ศ. ๑๘๖๗ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ศิลปะอู่ทองตอนปลาย ปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๑๔.๒๐ เมตรเศษ สูง ๑๙.๒๐ เมตร นับว่าเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในกรุงศรีอยุธยา

ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ วัดพนัญเชิงเป็นวัดหนึ่งที่ถูกพม่าเผาทำลาย ครั้น พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๓๙๔-๒๔๑๑) รัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โปรดบูรณปฏิสังขรณ์หลวงพ่อดังองค์และพระราชทานนามใหม่ว่า พระพุทธไตรรัตนนายก ชาวไทยเชื้อสายจีนและชาวจีนเรียกว่า หลวงพ่อช้ำปอกง

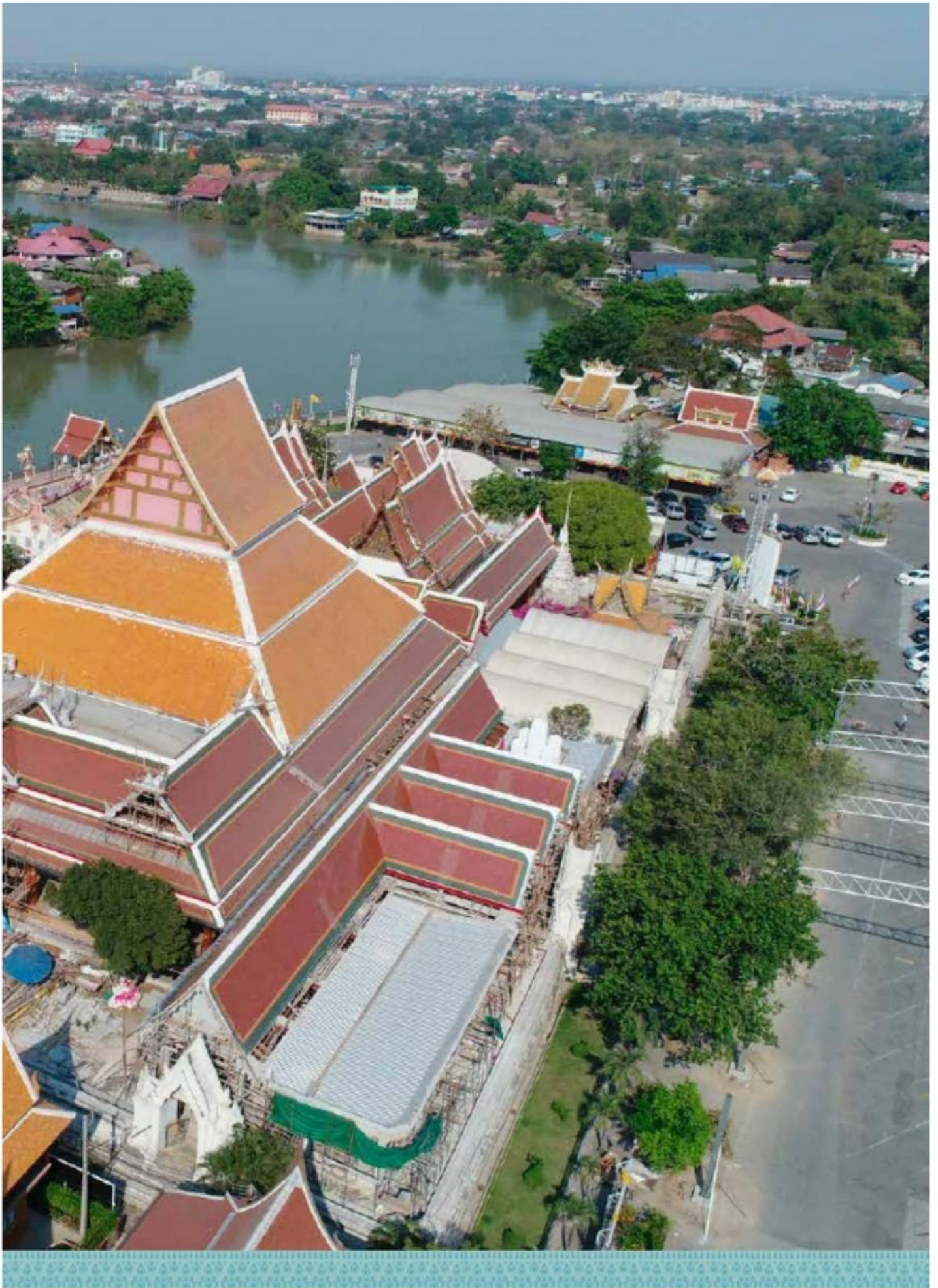
ด้านหน้าพระวิหารหลวงมีอาคาร ๒ หลัง ด้านขวาคือ พระอุโบสถ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ ๓ องค์ คือพระพุทธรูปทองคำ พระพุทธรูปนาคศิลปะสุโขทัย และพระพุทธรูปปูนปั้นศิลปะอยุธยา ด้านซ้ายเป็นพระวิหารเขียน ภายในประดิษฐานพระพุทธรูป สมัยอยุธยา ที่ผนังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังซึ่งเดิมเป็นฝีมือช่างสมัยอยุธยา ปัจจุบันเป็นภาพที่ทางวัดเขียนขึ้นใหม่

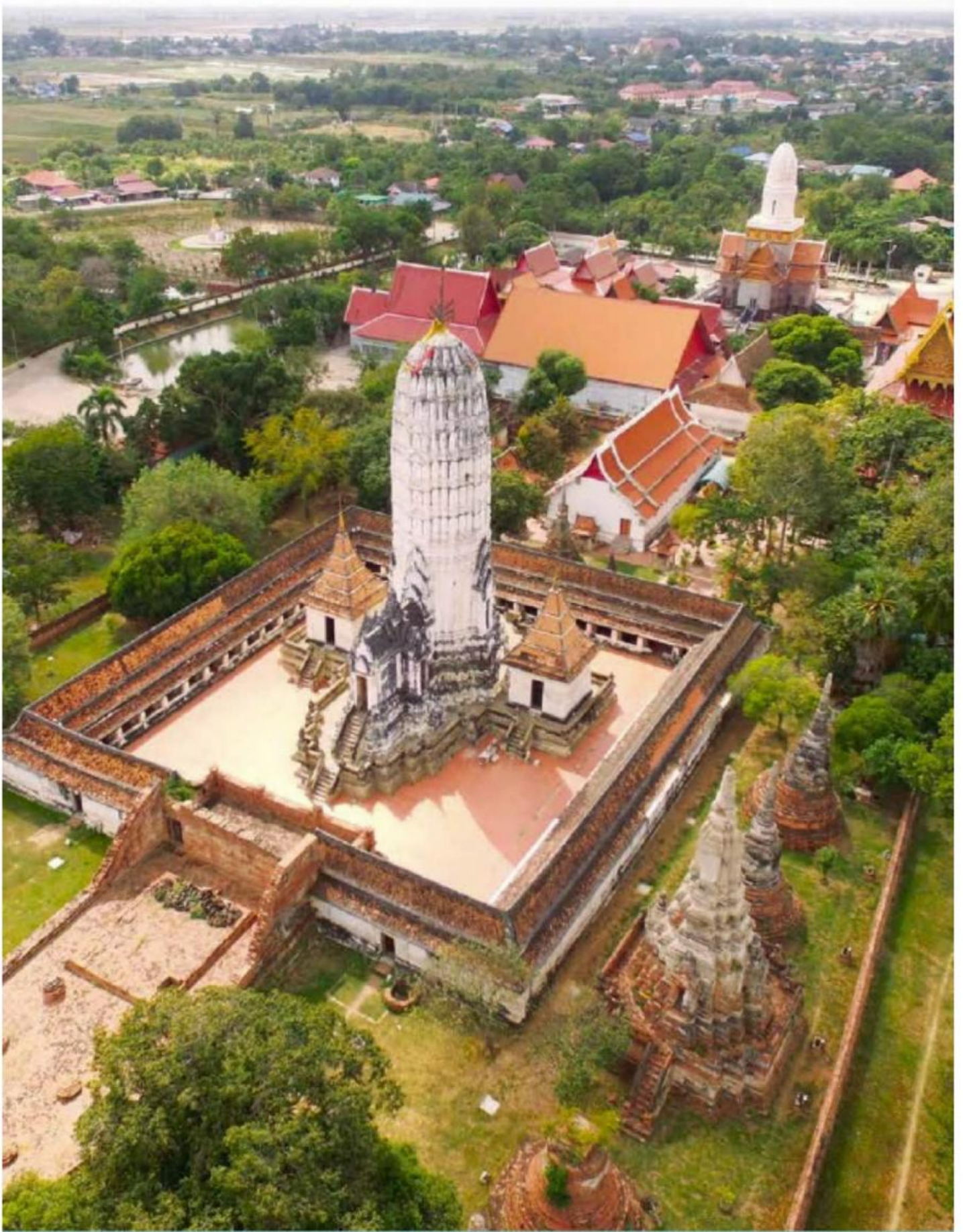
ภายในวัดพนัญเชิงมีแก่งจีนตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นอาคารศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก ชาวจีนเรียกว่า “จูแซเนี้ย” ชาวไทยเชื้อสายจีนให้ความนับถือเป็นอย่างมาก

^๙ กรมศิลปากร. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๕. จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในมหามงคลสมัยฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๓๙ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว ๒๕๔๒) หน้า ๑๐๘

วัดพนัญเชิง วรวิหาร

วัดพุทธโสธรวรย์

วัดพุทธโสธรวรย์ เป็นพระอารามหลวงในสมัยกรุงศรีอยุธยา ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา นอกเกาะเมืองทางด้านทิศใต้

วัดพุทธโสธรวรย์เป็นพระอารามหลวงแห่งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) เมื่อสถาปนากรุงศรีอยุธยา และเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว ๓ ปี โปรดให้สถาปนาวัดพุทธโสธรวรย์ขึ้นที่ตำหนักเวียงเหล็ก ที่พระองค์ประทับอยู่ก่อนมาสร้างเมืองที่ตำบลหนองโสนบริเวณเกาะเมืองอยุธยา

สมัยกรุงศรีอยุธยา วัดพุทธโสธรวรย์เป็นวัดที่มีความสำคัญมาตลอดระยะเวลากว่า ๔๐๐ ปี ดังปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายครั้ง ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๒) เมื่อพระเจ้าหงสาวดียกทัพมาล้อมกรุงศรีอยุธยา วัดพุทธโสธรวรย์เป็นอีกแห่งหนึ่งที่พม่ายึดเป็นที่ตั้งค่ายทัพ

พระเจดีย์ย่อมุมและพระวิหาร

เมื่อคราวสิ้นรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา (พ.ศ. ๒๒๓๑-๒๒๔๖) สมเด็จพระมหาลวงโยธาเทพ และสมเด็จพระมหาลวงโยธาทิพ สมเด็จพระอัครมเหสีฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาในสมเด็จพระเพทราชา ได้ทูลลาสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (พระเจ้าเสือ พ.ศ. ๒๒๔๖-๒๒๕๒) ออกจากพระราชวัง พร้อมด้วยเจ้าตรีสน้อยราชบุตร (ในสมเด็จพระเพทราชา) ไปสร้างพระตำหนักอยู่ใกล้วัดพุทไธสวรรย์ เมื่อเจ้าตรีสน้อยพระชนม์ครบ ๑๓ พรรษา ทรงโสกันต์แล้วจึงให้ไปทรงผนวชเป็นสามเณร ณ วัดพุทไธสวรรย์ และเมื่อกรมหลวงโยธาทิพ กรมหลวงโยธาเทพทิววงศ์ก็ได้จัดงานพระเมรุ ณ บริเวณวัดพุทไธสวรรย์

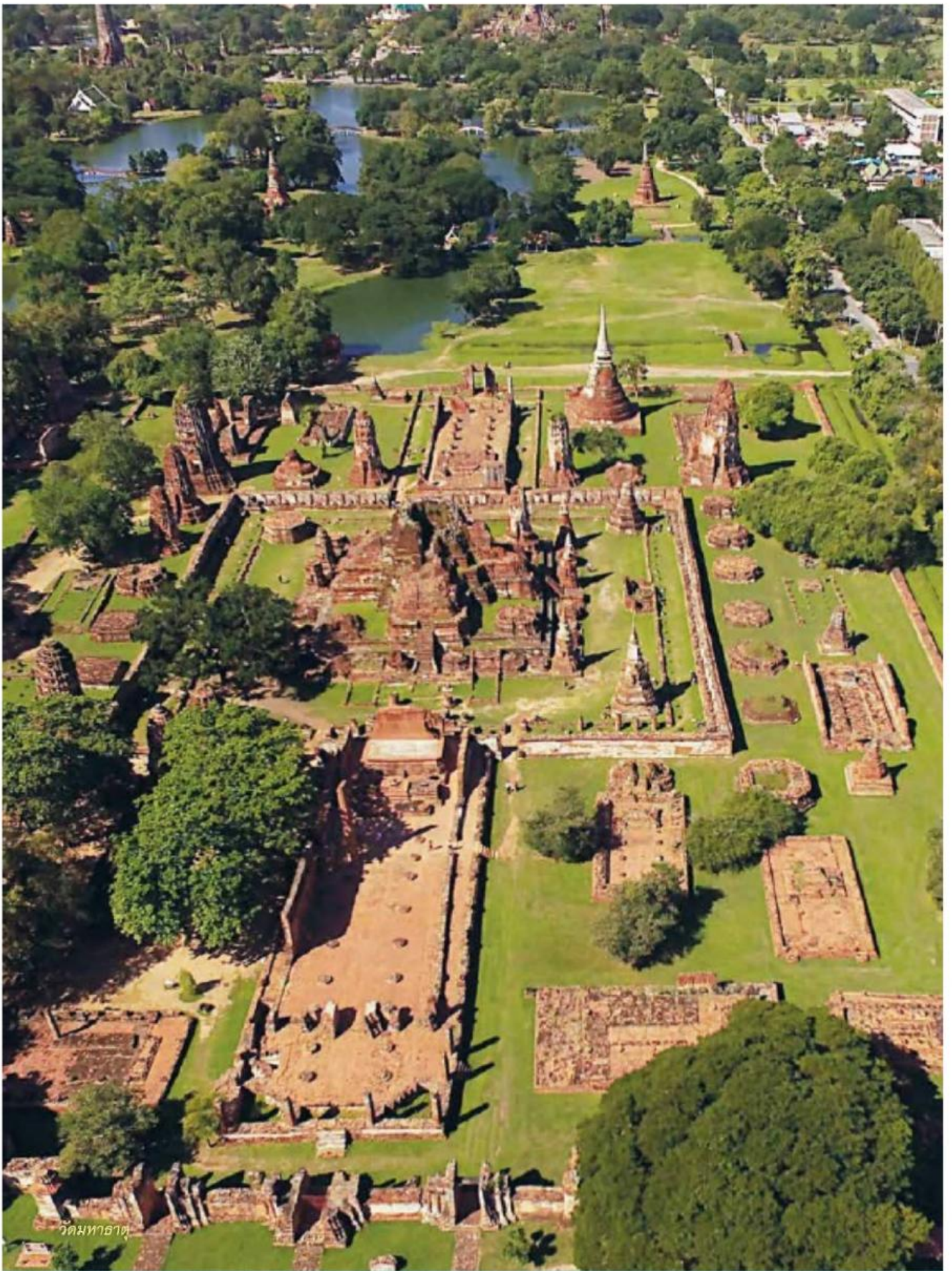

พระพุทธรูปไสยาสน์

วัดพุทธโสธรวรยได้รับผลกระทบจากการเสียกรุงแก่พม่าเมื่อคราว พ.ศ. ๒๓๑๐ ไม่นานนักหากเทียบกับวัดวาอารามแห่งอื่นๆ วัดพุทธโสธรวรยเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ และคงได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์เรื่อยมาจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา สิ่งก่อสร้างต่างๆ ตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ก็ยังคงอยู่ให้เห็น เช่น พระปราสาทประธานองค์ใหญ่ก่ออิฐถือปูน มีมุขยื่นออกมาทางด้านหน้า ลักษณะได้รับอิทธิพลจากศิลปะเขมร วิหารหลวง พระระเบียง พระอุโบสถ เป็นต้น ส่วนสิ่งก่อสร้างอื่นๆ ที่สำคัญ เช่น วิหารพระสี่ทิศ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปูนปั้น ๔ องค์หันพระพักตร์ไปทางทิศทั้งสี่ วิหารทรงศิลป์ วิหารพระพุทธรูปไสยาสน์ ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปไสยาสน์ปูนปั้นองค์ใหญ่ ท่าหนักพระพุทธรูปโฆษาจารย์เป็นอาคารตึก ๒ ชั้น ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบยุโรป ซึ่งเป็นที่นิยมในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. ๒๑๕๙-๒๒๓๑) ชั้นบนมีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่มีคุณค่ายิ่ง ถึงแม้ว่าปัจจุบันภาพจิตรกรรมเหล่านี้จะลบเลือนหายไปตามกาลเวลา แต่ภาพที่เหลืออยู่เป็นหลักฐานที่สำคัญให้ได้ศึกษาทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ชีวิตความเป็นอยู่ การแต่งกาย และอื่น ๆ

พระพุทธรูปในวิหารพระสี่ทิศ

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ หรือวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ตั้งอยู่กลางกรุงศรีอยุธยา เชิงสะพานป่าถ่าน ติดกับวัดราชบูรณะและวัดพระศรีสรรเพชญ์

ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาหลายฉบับว่า วัดมหาธาตุสถาปนาขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ใน จ.ศ. ๗๓๖ (พ.ศ. ๑๙๑๗) ยังไม่ทันแล้วเสร็จ ในรัชกาลสมเด็จพระรามาเมศวรเสด็จมาครองกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สอง จึงโปรดให้สร้างต่อจนสำเร็จ และประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ พร้อมทั้งพระราชทานนามว่า วัดมหาธาตุ ความสำคัญของวัดมหาธาตุนอกจากเป็นพระอารามหลวง ประดุจเป็นพระอารามประธานที่ตั้งอยู่กลางพระนครแล้ว วัดมหาธาตุยังเป็นที่พำนักของสมเด็จพระสังฆราชฝ่ายคามวาสีด้วย ในสมัยกรุงศรีอยุธยา วัดมหาธาตุเป็นวัดที่งดงามเป็นศรีสง่าแก่บ้านเมือง สิ่งก่อสร้างที่เป็นประธานของวัดคือพระปรางค์องค์ใหญ่ที่ฐานของพระปรางค์ มีรูปสัตว์ในป่าหิมพานต์ เช่น ราชสีห์ หมี หงส์ นกยูง กิन्नร โค สุนัขป่า กระบือ มังกร เรียงรายอยู่โดยรอบ วัดมหาธาตุได้รับการทำนุบำรุงตลอดมาทุกรัชกาล จวบจนเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๒๓๑๐ ถูกพม่าเผาทำลายเช่นเดียวกับวัดวาอารามอื่น ๆ และทิ้งร้างเรื่อยมา ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. ๒๔๑๑-๒๔๕๓) รัชกาลที่ ๕ องค์พระปรางค์พังทลายลงเหลือเพียงฐานเท่านั้น

วัดมหาธาตุ

วัดมหาธาตุ

นอกจากจะถูกพม่าเผาทำลายแล้ว ในเวลาต่อมาองค์พระปรางค์วัดมหาธาตุยังถูกคนร้ายลักลอบขุดหาสมบัติอีกด้วย ใน พ.ศ. ๒๔๙๙ กรมศิลปากรได้ขุดแต่งวัดมหาธาตุเพื่อบูรณปฏิสังขรณ์ พบกรุทั้งที่เจดีย์และพระปรางค์ ได้พบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญ คือ ฝอบศิลา ภายในมีสถูปซ้อนกัน ๗ ชั้น เป็น สถูปชิน เงิน นาก ไม้ดำ ไม้จันทร์แดง แก้วโกเมน และดัลลทองคำ ตามลำดับ ภายในดัลลทองคำประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุในน้ำมันจันทร์ ปัจจุบันพระบรมสารีริกธาตุ รวมทั้งโบราณวัตถุที่ขุดค้นทั้งหมดได้เก็บรักษาและจัดแสดงไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

กรมศิลปากรบูรณะโบราณสถานวัดมหาธาตุ และประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๖ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

โบราณวัตถุ
กรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ

พระบรมสารีริกธาตุ จากกรุพระปรางค์วัดมหาธาตุ
ปัจจุบันจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

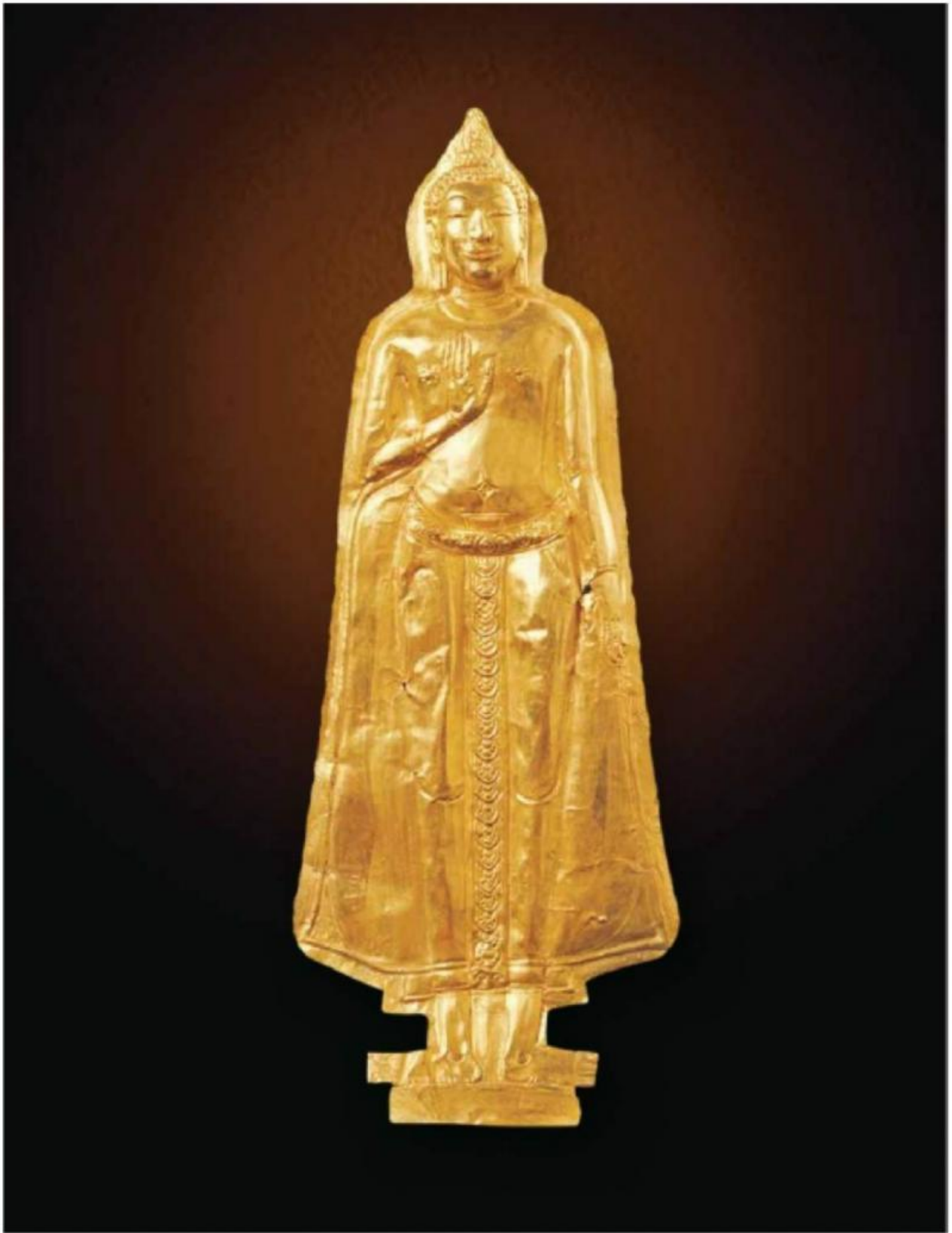
สถูปทองคำประดับอัญมณี ภายในบรรจุ
ผอบทองคำประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ

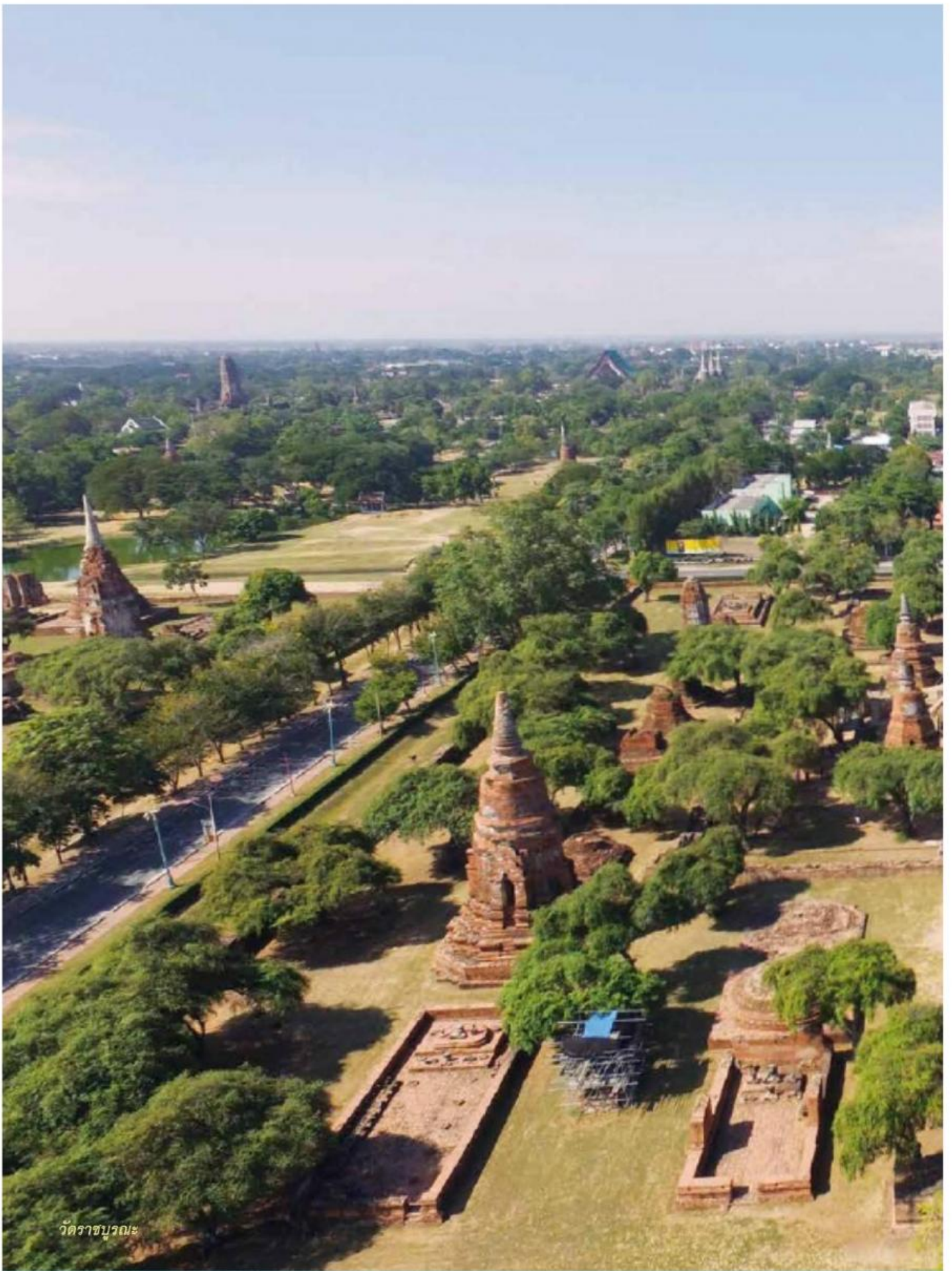
ปลาหินเขียนลายทอง

ผอบทองคำ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

พระพิมพ์ทองคำปางประทานอภัย

วัดราชบูรณะ

วัดราชบูรณะ

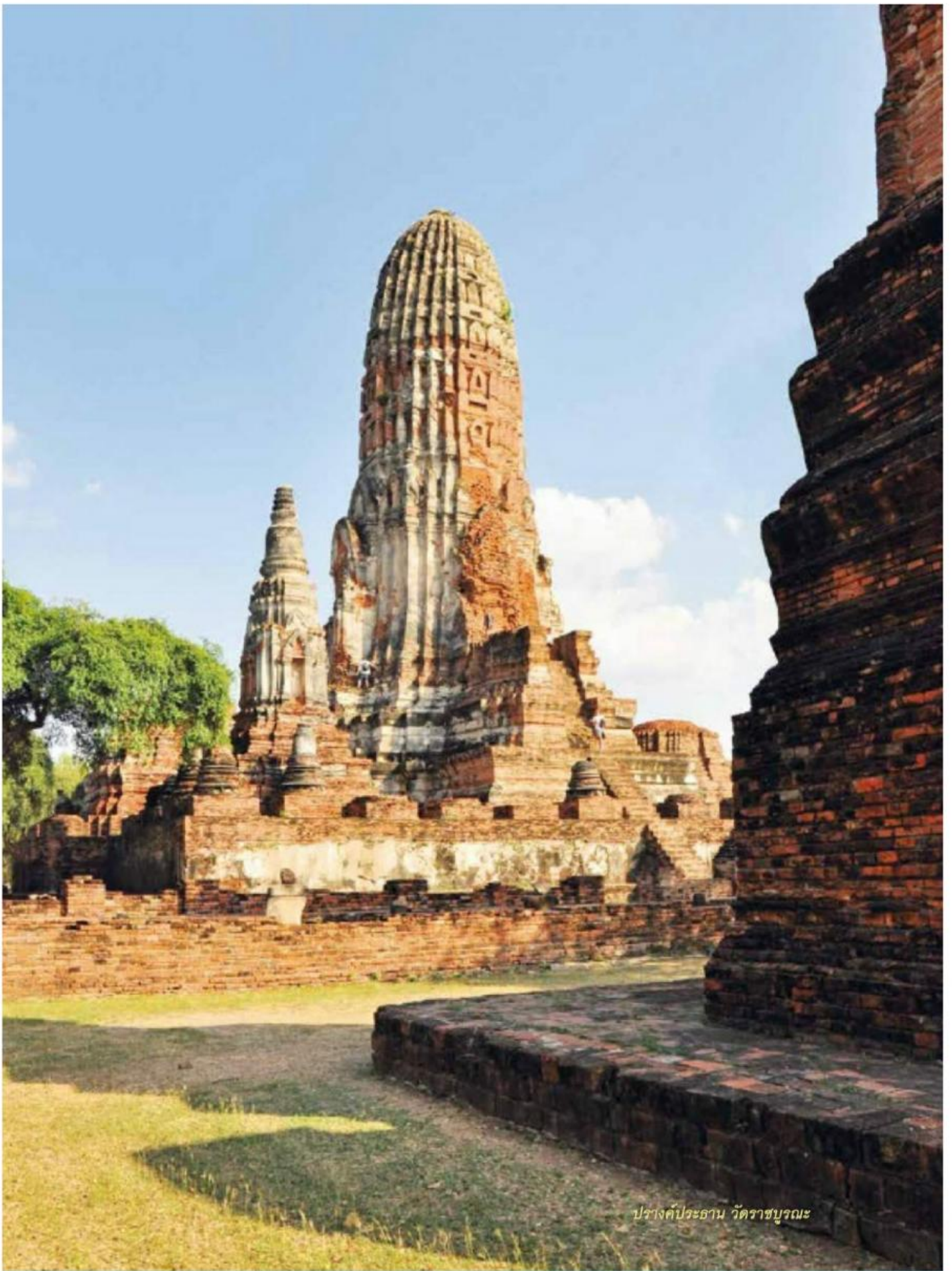

วัดราชบูรณะ

วัดราชบูรณะ

วัดราชบูรณะ ตั้งอยู่ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณเชิงสะพานป่าถ่าน ติดกับวัดมหาธาตุด้านทิศตะวันออก ห่างจากพระราชวังโบราณเล็กน้อย เป็นพระอารามหลวงที่มีความสำคัญในสมัยกรุงศรีอยุธยาอีกวัดหนึ่ง เดิมชื่อว่า **วัดราชปูล** หมายถึง วัดที่พระราชาทรงสร้างอุทิศให้ ภายหลังเรียกในชื่อใหม่ว่า **วัดราชบูรณะ** ความหมายว่า วัดที่พระราชาทรงบูรณะ วัดนี้สร้างขึ้นในรัชสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ โปรดให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศพระราชกุศลให้แก่เจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยา บริเวณพื้นที่และตำแหน่งเดิมที่พระองค์ได้ถวายพระเพลิงพระศพให้พระเชษฐาทั้งสองพระองค์ที่สิ้นพระชนม์ด้วยการกระทำยุทธหัตถี แยังชิงราชสมบัติ ปรากฏประวัติการสร้างในหนังสือเรื่องคำให้การกรุงเก่าว่า

“...ศักราช ๗๘๖ มะโรงศก พ.ศ. ๑๙๖๗ สมเด็จพระอินทราชาเจ้าทรงประชวร นฤพาน ครั้นนั้นเจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายี่พระยา พระราชกุมารท่านชนช้างด้วยกัน ณ สะพานป่าถ่าน เถึงพิราลัยทั้ง ๒ พระองค์ที่นั้น จึงพระราชกุมารเจ้าสามพระยาได้เสวยราชสมบัติพระนครศรีอยุธยา ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า และท่านจึงให้ก่อพระเจดีย์ สองพระองค์ สวมที่เจ้าพระยาอ้ายและเจ้าพระยายี่ชนช้างด้วยกัน เถึงอนิจภาพ ตำบลป่าถ่านนั้น ในศักราชนั้นสถาปนาวัด “ราชปูล...”

ปรากฏ์ประธาน วัดราชบูรณะ

ปูนปั้นประดับองค์พระปรางค์ วัดราชบูรณะ

สมเด็จพระอินทราชา หรือ สมเด็จพระนครินทราธิราช ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ลำดับที่ ๖ แห่งกรุงศรีอยุธยา ทรงมีพระโอรส ๓ พระองค์ คือ เจ้าอ้ายพระยา โปรดให้ปกครองเมืองสุพรรณบุรี เจ้ายี่พระยา โปรดให้ครองเมืองแพรกศรีราชา และเจ้าสามพระยา โปรดให้ครองเมืองชัยนาท (พิษณุโลก) เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตใน พ.ศ. ๑๙๖๗ โดยยังมีได้สถาปนาพระมหาอุปราชผู้สืบต่อสันตติวงศ์ เจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายี่พระยาจึงได้ยกกองทัพมาเพื่อแย่งชิงราชสมบัติ ดังข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาขยายเรื่องออกไปอีกเล็กน้อยว่า

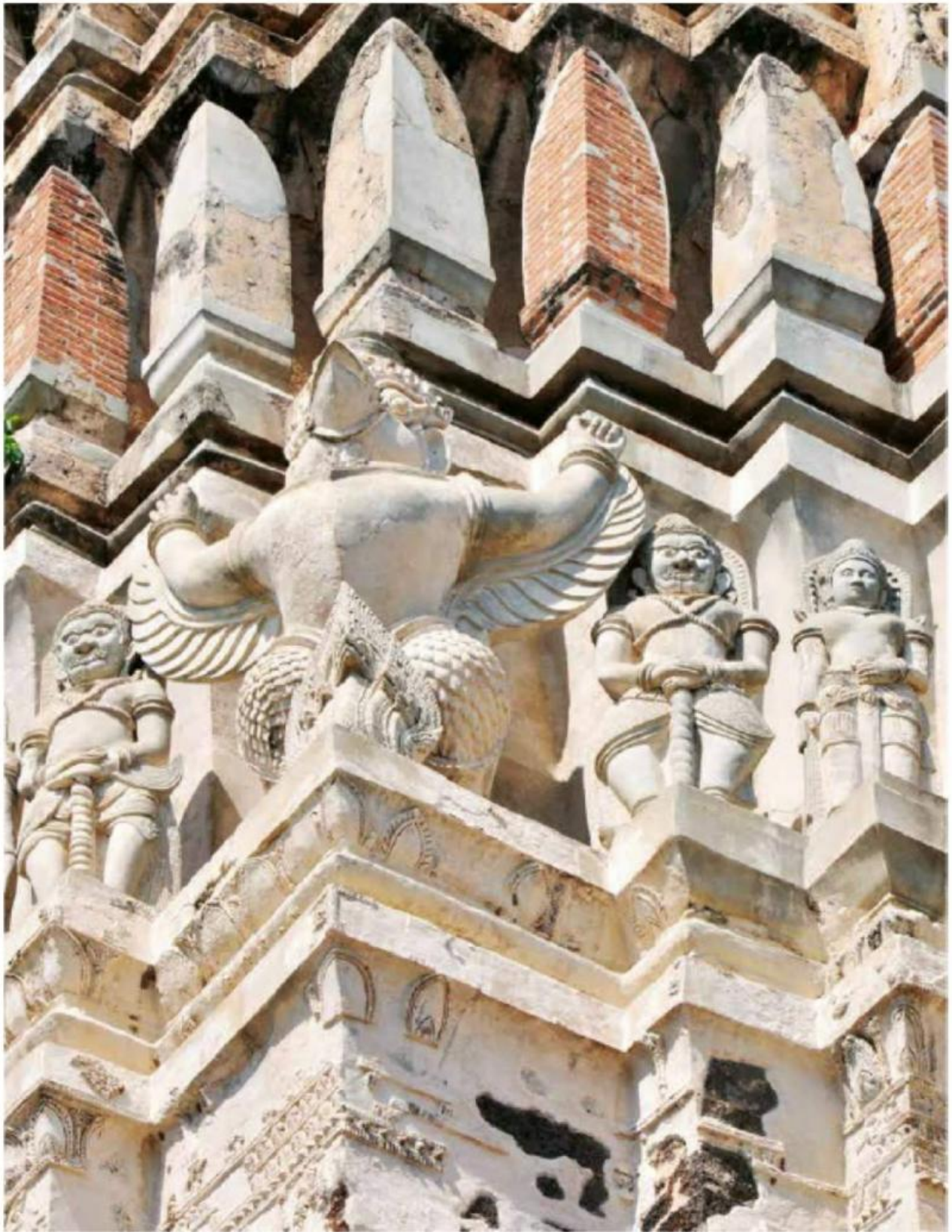
“...เจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยาเข้ามาชิงกันจะเอาราชสมบัติ เจ้าอ้ายพระยามาตั้งตำบลป่ามะพร้าวที่วัดพลับพลาไชย เจ้ายี่พระยาจะมาตั้ง ณ วัดไชยภูมิ จะเข้าทางตลาดเจ้าพรหม ช้างต้นมาปะทะกันเข้าที่เชิงสะพานป่าถ่าน ทั้งสองพระองค์ทรงพระแสงของ้าว ต้องพระศอกขาดพร้อมกันทั้งสองพระองค์ มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยา ทูลการซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทั้งสองพระองค์แล้วเชิญเสด็จเข้ามาในพระนครเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าอ้ายพระยา เจ้ายี่พระยาไปถวายเป็นเพลิง ที่ถวายเป็นเพลิงนั้นให้สถาปนาพระมหาธาตุและพระวิหาร เป็นพระอารามแล้ว ให้นามชื่อว่า วัดราชบูรณะ ที่เจ้าอ้ายพระยาเจ้ายี่พระยาชนช้างกันถึงพิราลัยให้ก่อพระเจดีย์สององค์ไว้ที่เชิงสะพานป่าถ่าน...”

สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัดราชบูรณะคือ พระปรางค์ประธานล้อมรอบด้วยระเบียงคด พระวิหารตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก และพระอุโบสถตั้งอยู่ทางด้านหลังของวัดทางทิศตะวันตกในแนวเดียวกับปรางค์ประธาน

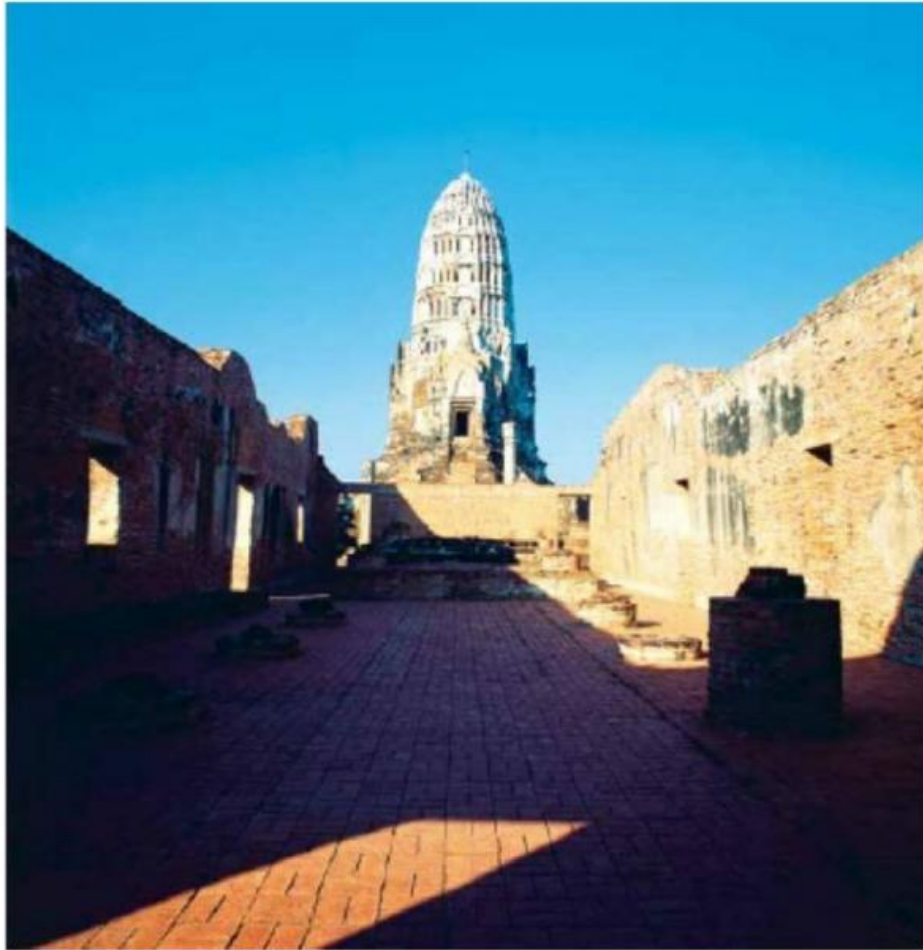
วัดราชบูรณะได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

พระพุทธรูปปูนปั้นปางประทานพรในซุ้มพระปรางค์ วัดราชบูรณะ

ครุฑ ยักษ์ เทวดา ปูนปั้นประดับพระปรางค์ วัดราชบูรณะ

วัดราชบูรณะ

วัดราชบูรณะเป็นอีกวัดหนึ่งที่พม่าเผาทำลายเมื่อครั้งเสียกรุงศรีอยุธยา ใน พ.ศ. ๒๓๑๐ และยังคงถูกลักลอบขุดทำลายเพื่อหาทรัพย์สมบัติที่ยังอาจหลงเหลืออยู่ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๐๐ ในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มอบหมายให้กรมศิลปากรรับผิดชอบดำเนินการบูรณะวัดวาอารามที่มีสภาพรกรักหักพังเป็นอันมากในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระหว่างดำเนินการขุดแต่งเพื่อบูรณะวัดราชบูรณะได้มีการลักลอบขุดกรุองค์พระปรางค์ประธาน

การลักลอบขุดกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะครั้งนั้นปรากฏเป็นข่าวใหญ่ด้วยคนร้ายพบเครื่องทองและสิ่งของมีค่าเป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้เวลาไม่กี่วันก็จับและยึดของกลางได้เป็นบางส่วน หลังจากนั้นกรมศิลปากรได้เข้ามาดำเนินการตรวจสอบและขุดต่อ ปรากฏว่าพบสิ่งของสำคัญและมีค่าอีกเป็นจำนวนมาก เช่น พระเจดีย์ทองคำภายในบรรจุพระพุทธรูปทองคำ พระเจดีย์แก้วภายในบรรจุพระพุทธรูปแก้ว พระปรางค์จำลองทองคำ เครื่องราชูปโภคและสิ่งของอื่นๆ ทำด้วยทองคำ พระพุทธรูปและพระพิมพ์อีกเป็นจำนวนมาก เป็นต้น ซึ่งเป็นมรดกอันประเมินค่าไม่ได้จากบรรพชนกรุงศรีอยุธยา ปัจจุบันเก็บรักษาและจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะมีกรุใหญ่และเล็ก มีทั้งหมด ๔ ห้องใหญ่ๆ เรียงกันลงไปแนวดิ่ง ภายในยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนังฝีมือช่างกรุงศรีอยุธยาตอนต้นที่ปัจจุบันหาชมได้ยาก ปัจจุบันกรมศิลปากรได้บูรณะและเปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าไปชมภายในได้

ยอดพระปรางค์วัดราชบูรณะ ประดับด้วยครุฑนาค เทวดาและยักษ์

พระปรางค์จำลองทองคำ

โบราณวัตถุ กรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

ชิ้นส่วนหน้าบันประดับพระปรางค์จำลองทองคำ

พระปรางค์จำลองทองคำ

พระปรางค์จำลองทำด้วยทองคำ เป็นพระปรางค์จำลองจากองค์พระปรางค์
ประธานวัดราชบูรณะสร้างด้วยศิลาแลง

ในการลักลอบขุดกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ คนร้ายได้ทำลายองค์พระปรางค์
ทองคำเป็นชิ้นๆ กรมศิลปากรได้กลับคืนมาเพียง ๑ ใน ๓ ขององค์เท่านั้น แต่กระนั้น
ก็แสดงให้เห็นถึงความงามและคุณค่าทางศิลปกรรมของช่างฝีมือในสมัยอยุธยาตอนต้น
ได้เป็นอย่างดี

ชิ้นส่วนพระปรางค์จำลองทองคำประดับด้วยอัญมณี

ศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี เป็นผู้หนึ่งที่ได้ไปร่วมเป็นสักขีพยานในการที่กรมศิลปากรชุดกรพระปรารค์วัดราชบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้กล่าวถึงองค์พระปรารค์จำลองทองคำไว้ด้วยความเสียายเป็นอย่างยิ่งความว่า ...

“... เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า ศิลปะประเภทเครื่องประดับของไทยในสมัยอยุธยา นั้น มีความสวยงามอย่างหาตัวจับยาก ของที่ได้มาใหม่นี้เป็นการยืนยันทฤษฎีเก่านั้นได้เป็นอย่างดี ในการร่วมทางไปตรวจดูสิ่งของ พร้อมกับท่านอธิบดีและข้าราชการในกรมศิลปากรอีกหลายท่าน ข้าพเจ้าได้ใช้เวลาถึง ๘ ชั่วโมง ศึกษาศิลปวัตถุต่างๆ เหล่านี้ ช่างเป็นชั่วโมงแห่งความชื่นชมโสมนัสที่ได้เห็นของอันวิจิตรงดงามอะไรเช่นนั้น

ในขณะเดียวกัน เป็นชั่วโมงที่เต็มไปด้วยความปวดร้าวในหัวใจอย่างมหันต์ ที่ได้ทราบว่าศิลปวัตถุบางชิ้นถูกทำลายเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อยโดยน้ำมือของคนชั่วร้ายจนเสียหายอย่างไม่สามารถที่จะซ่อมแซมได้ ศิลปวัตถุชิ้นที่เสียหายที่ข้าพเจ้าเจาะจงพูดถึงนี้ คือพระปรารค์ทองคำซึ่งได้พิจารณาจากเศษที่เหลืออยู่ จะต้องเป็นองค์พระปรารค์ที่มีความสูง ๘๐ ซม. หรือกว่านั้น เป็นแบบจำลองของปรารค์ใหญ่องค์จริงที่สร้างด้วยศิลาแลง

ฝีมือช่างและความสวยงามทางศิลปะของพระปรารค์ทองคำจำลองนี้ นับว่าเป็นชิ้นเยี่ยมอย่างหาเปรียบยาก เนื่องจากเป็นของขนาดใหญ่ คนร้ายไม่อาจ นำเอาไปได้ จึงฉีกขาดเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย ขยี้ยับอย่างไม่ปราณี โส่เอ๋ย ไม่มีอาชญากรรมสำหรับลงโทษเนื่องใน การกระทำอันชั่วร้ายเช่นนี้ให้สาสมได้เจียวหรือ

เจ้าหน้าที่ตำรวจแม้ปฏิบัติหน้าที่อย่างทันท่วงทีก็จริง สิ่งของที่ได้คืนมาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น องค์พระปรารค์ทองคำนั้นคงจะได้คืนมาสักหนึ่งในสาม นอกนั้นหลอมเอาทองไป นับว่าเป็นโชคร้ายต่อมรดกทางศิลปะของเราเป็นอย่างยิ่ง แม้จะเสียทองท่วมหัวก็ไม่อาจทำให้ศิลปวัตถุชิ้นเยี่ยมนี้คืนรูปเดิมมาได้อีก

ตัวนาคที่ตกแต่งหน้าบันก็ดี ลวดลายอย่างละเอียดของเสา (เหลืออยู่เพียงเสาเดียว) ก็ดี ฯลฯ ตลอดจนฝีมือทำพระปรารค์แบบจำลองอันมีค่านั้นก็ดี ข้าพเจ้ากล่าวได้ว่า จะทำให้ดีวิเศษไปกว่านี้อีกหาได้ไม่ ประสิทธิภาพของสีต่างๆ อันเกิดการจากการนำเอาพลอยมีค่ามาฝังประดับไว้ด้วยนั้น ช่างประสานกลมกลืนกันเป็นอย่างดี และทั้งนี้มิใช่อื่นไกล เพราะคนไทยสมัยก่อนมีความชำนาญพิเศษในเรื่องจัดสีให้ประสานกัน...”

จึงนับเป็นการสูญเสียมรดกทางศิลปวัฒนธรรมอันมีค่าของคนไทยทั้งประเทศไป ด้วยฝีมือของคนโลกเพียงไม่กี่คนไปอย่างน่าเสียดายอย่างยิ่ง

เจดีย์ทองคำประดับอัญมณี

ลายดอกไม้ประดับอัญมณี

เจดีย์ทองคำประดับอัญมณี

พระเจดีย์จำลอง หรือพระสถูปจำลองทองคำ ลักษณะเป็นเจดีย์ทรงลังกา หรือทรงระฆัง องค์เจดีย์ สามารถสวมถอดได้ ๓ ส่วน ส่วนที่ ๑ คือฐานล่างมีตุ้มลายรูปดอกไม้ในวงกลมสลักลายดอกไม้ในรูปสี่เหลี่ยม ต่อด้วยลายบัวคว่ำบัวหงาย ส่วนที่ ๒ คือองค์เจดีย์ มีลายดอกไม้ประดับอัญมณีเหนือองค์ระฆังรูปวงกลม ปล้องโฉนเรียบ ส่วนที่ ๓ คือยอดเจดีย์ เรียบไม่มีลาย

พระมาลาทองคำ

เครื่องประดับศีรษะแบบสวม ถักด้วยเส้นทองคำเป็นร่างแห ประดับด้วยลายดอกไม้ ด้านบนเป็นลายดอกจันทร์กลีบประดับกระจก

เครื่องประดับศีรษะทองคำที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ มี ๒ ชิ้น (เฉพาะที่ยังเหลืออยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร) คือ จุลมงกุฏทรงน้ำเต้า และพระมาลาทองคำ

จุลมงกุฏทรงน้ำเต้า พบแต่เพียงส่วนด้านบนของมงกุฏ ไม่พบส่วนล่าง อาจหายไปจากการที่คนร้ายลักลอบขุดแยกชิ้นส่วนนำไป มงกุฏทรงน้ำเต้าเดิมเป็นเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ เนื่องจากเดิมชายไทยไว้ผมสูงและโพกผ้า พระมหากษัตริย์และเจ้านายชั้นสูงครอบผมด้วยมงกุฏทรงน้ำเต้านั่นเอง

ศาสตราจารย์ชิน อยู่ดี นักโบราณคดีสำคัญของไทยให้ความเห็นว่า พระมาลาทองคำ น่าจะเป็นพระมาลามวยหางหงส์ของพระราชเทวี พระอัครชายา ลวดลายบนเส้นทองคำลายศิลปะสุโขทัย เช่น ลายที่ได้จากภาพเขียนในซุ้มพระสถูปวัดเจดีย์เจ็ดแถว อำเภอศรีสัชนาลัย และลายจากวิหารพระศรีอารีย์ วัดเชตุพน อำเภอเมืองสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย ซึ่งน่าสังเกตว่าในศิลปะอยุธยาตอนต้น ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะสุโขทัย เช่น พระพิมพ์แบบสุโขทัย ขุดได้ที่กรุวัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พระพิมพ์แบบอุทอง พบในกรุวัดมหาธาตุ อำเภอเมืองสุโขทัย ตัวหนังสือแบบสุโขทัยที่มีองค์พระพิมพ์ทำด้วยดีบุก พบที่กรุวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลวดลายที่มงกุฏของเทวรูปสมัยสุโขทัย เหมือนกับลวดลายที่มงกุฏพระพุทธรูปทรงเครื่อง สมัยอยุธยา เป็นต้น

พระมาลาทองคำ

พระแสงขรรค์ ทำด้วยเหล็กกล้า ด้ามและฝักทำด้วยทองคำประดับอัญมณี

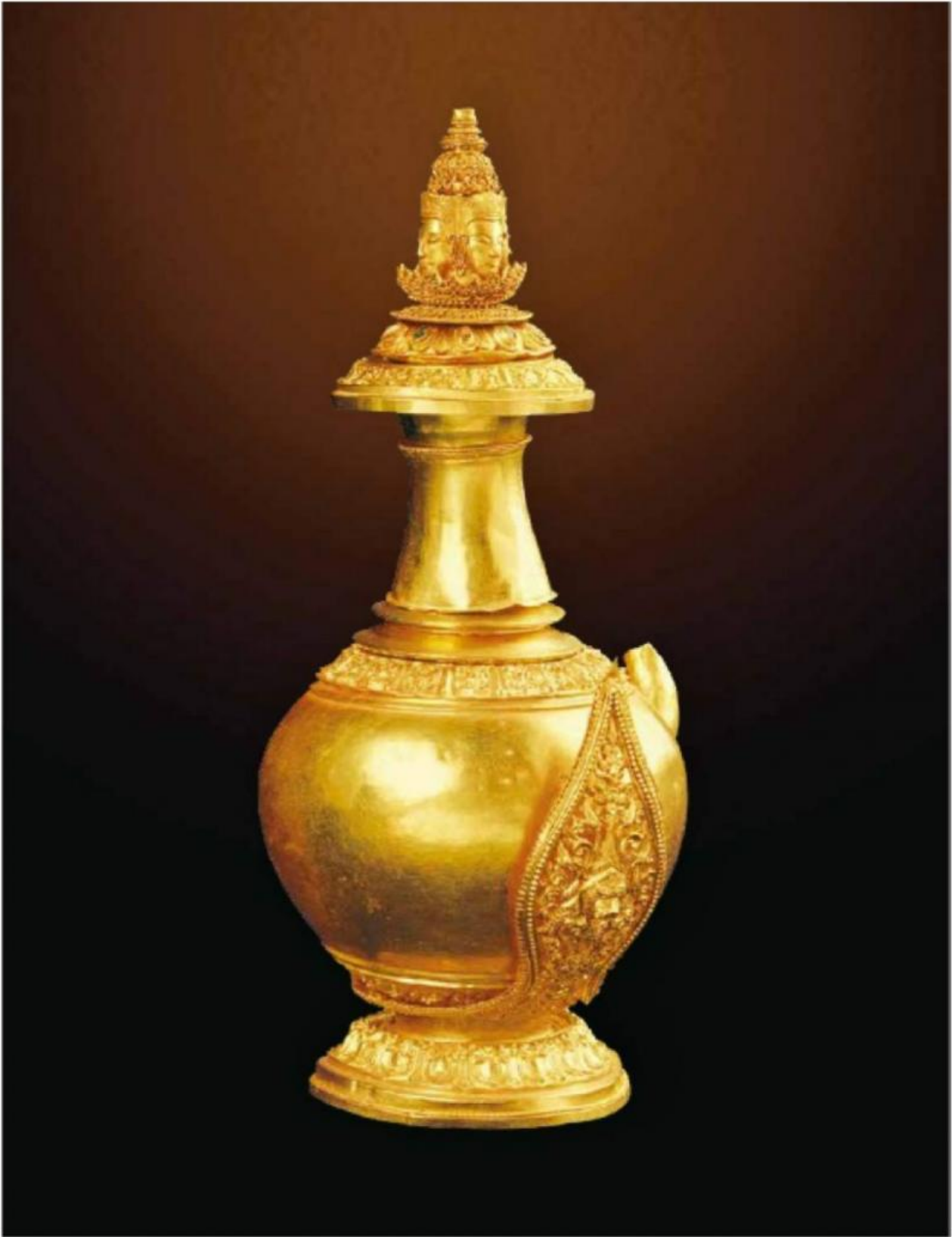
พระแสงขรรค์

พระแสงขรรค์พร้อมฝักทำด้วยทองคำ ฝักประดับลวดลายประจำยามและลายดอกไม้อัญมณีมีค่าสีต่างๆ

พระแสงขรรค์ เป็นโบราณวัตถุล้ำค่าอย่างยิ่ง สร้างในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ด้วยฝีมือช่างอยุธยา เป็นพระแสงขรรค์เพียงชิ้นเดียวที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

พระแสงขรรค์ชิ้นนี้เองที่เป็นเหตุให้ทางราชการได้พบว่ามีกรลักลอบขุดกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ ด้วยคนร้ายสติฟั่นเฟือน สวมมงกุฎถือพระแสงขรรค์แต่งตัวเป็นกษัตริย์ ร้องลิเกว่าให้คนดูอยู่ที่ตลาด

พระแสงขรรค์ชิ้นนี้เป็นโบราณวัตถุล้ำค่าสำคัญชิ้นหนึ่งของชาติ กรมศิลปากรได้กำหนดให้เป็นโบราณวัตถุ ๑ ใน ๙ ชิ้นที่ห้ามทำเทียมเลียนแบบ และห้ามนำออกนอกประเทศเด็ดขาด

พระสุวรรณภิงคาร พระเต้าทักษิโณทกทองคำ

ยอดฝ้าพระสุวรรณภิงคาร เป็นเศียรพระพรหมหรือยอดจตุรพักตร์

พระสุวรรณภิงคาร พระเต้าทักษิณาทก

ภาชนะทรงน้ำเต้า มีพวย ด้านข้างทั้งสองประดับด้วยลายกลีบดอกไม้ ด้านหนึ่งเป็นลายนาค ๓ เศียรล้อมรอบด้วยลายกนก อีกด้านหนึ่งเป็นรูปเทวดานั่งขัดสมาธิเพชร บนฐานบัว มือทั้งสองถืออาวูอ เชิงพระเต้าผายออกตกแต่งเป็นลายกลีบบัว ส่วนยอดสุดของฝ้าเป็นเศียรพระพรหม หรือ ยอดจตุรพักตร์

พระเต้าทองคำ (สุวรรณภิงคาร) เป็นโบราณวัตถุที่มีความงามเป็นเลิศอย่างยิ่ง สร้างขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ฝีมือช่างสมัยอยุธยา เป็นพระเต้าทองคำชิ้นเดียวที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จึงนับว่ามีคุณค่าทางศิลปะและประวัติศาสตร์เป็นพิเศษ

พระเต้าทองคำ (สุวรรณภิงคาร) เป็นโบราณวัตถุสำคัญที่ล้ำค่าชิ้นหนึ่งของชาติ เป็นตัวอย่างการศึกษาลวดลายฝีมือช่างที่วิจิตรบรรจง โดยเฉพาะยอดเป็นรูปพรหมพักตร์ ซึ่งคล้ายกับลวดลายของศิลปะขอม เป็นหลักฐานแสดงว่ามีความนิยมในลัทธิพราหมณ์ ในราชสำนักของกรุงศรีอยุธยาแล้ว กรมศิลปากรกำหนดให้เป็นโบราณวัตถุ ๑ ใน ๙ ชิ้นที่ห้ามทำเทียมเลียนแบบ และห้ามนำออกนอกประเทศเด็ดขาด

พระคชาธารทรงเครื่องทองคำพร้อมสัปคับ

พระคชาธารทรงเครื่องทองคำพร้อมสัปคับ

ลักษณะเป็นช้างทรงเครื่องหมอบมีหาง บนหลังสัปคับหรือกูปประดับลวดลายละเอียดด้วยกระจกสีขาว สีเขียว พื้นกูปมีลวดลายดอกจันทร์ มีกลีบในช่องสี่เหลี่ยม ผืนผ้าล้อมรอบกรอบลายละเอียด กรอบบนลายกลีบบัวเป็นแนว ประดับกระจกสีเขียว สีชมพู ลวดลายซึ่งคาดแนวลำตัวตรงกลางลายกลีบบัว ส่วนล่างลายกลีบดอกไม้มีก้านประดับกระจกสีฟ้า ส่วนบนลายขด ด้านหน้ารูปสามเหลี่ยม บริเวณหน้าอกลายประจำยาม มีลายคาดตามขวาง ประดับลายด้านต่อดอก ประดับแก้วสีฟ้า ด้านหลังมีแนวคาดตามกูป ส่วนหลังที่ข้อเท้าด้านหน้าทั้งสอง มีลวดลายประดับแก้วสีฟ้า ข้อเท้าหลังด้านซ้ายไม่มีเครื่องประดับ ส่วนหางประดับแก้วสี ขอบฐานประดับกลีบบัว

หัวช้าง ยกวงขึ้นชูแผ่นฉลุรูปเปลว ลายก้านต่อดอก ประดับแก้วสีเขียว สีขาว และมุกตรงเกสร ตาประดับพลอยสีขาว บนหัวมีเครื่องประดับรูปมงกุฎมีลวดลายประดับด้วยแก้วสีเขียว สีขาว ๒ แถว บนส่วนโหนกหัวมีลายดอกจันทร์ข้างละดอก ส่วนบนหน้ามีลายประจำยาม ลายดอกไม้ ประดับแก้วสี ทั้งสองประดับลวดลายดอกไม้ ประดับกระจกสีเขียว สีขาว

พระคชาธารทรงเครื่องทองคำชิ้นนี้เป็นโบราณวัตถุสำคัญล้ำค่าชิ้นหนึ่งของชาติ เป็นงานฝีมือประณีตวิจิตรงดงาม เป็นตัวอย่างการศึกษาวิวัฒนาการของลวดลายและรูปแบบสัปคับช้างได้อย่างดีด้วย กรมศิลปากรกำหนดเป็นโบราณวัตถุ ๑ ใน ๙ ชิ้นที่ห้ามทำเทียมเลียนแบบ และห้ามนำออกนอกประเทศเด็ดขาด

ประเทศไทยเป็นชาติหนึ่งที่น่าับถือว่าช้างเป็นสัตว์ที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะช้างเผือก ชาวไทยเชื่อว่าช้างเผือกเป็นสัตว์คู่บารมีพระมหากษัตริย์ ช้างเผือกจึงได้รับการยกย่องเสมอพระราชวงศ์ชั้นเจ้าฟ้า

ช้างเป็นสัตว์คู่บารมีพระมหากษัตริย์ไทยมาเป็นเวลานาน เชื่อกันว่าเมื่อพระมหากษัตริย์พระองค์ใดเสด็จขึ้นครองราชย์และมีช้างเผือกในรัชกาล ถือว่าเป็นพระมหากษัตริย์ผู้มีบุญญาบารมียอมเป็นที่ยำเกรงแก่ข้าศึกศัตรู ในสมัยกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งทำศึกสงครามกับพระเจ้าติโลกราชแห่งอาณาจักรล้านนาเกือบตลอดรัชกาล พระองค์ได้รับช้างเผือกมาเชือกหนึ่ง ซึ่งถือเป็นช้างเผือกเชือกแรกแห่งกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. ๒๐๙๑-๒๑๑๑) เป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องว่ามีบุญญาธิการมากเพราะทรงมีช้างเผือกในรัชกาลถึง ๗ เชือก จนได้รับการขนานพระนามว่า พระเจ้าช้างเผือก

ช้างเป็นพระราชพาหนะของพระมหากษัตริย์ในยามสงคราม หรือจอมทัพ ที่มีส่วนสำคัญยิ่งต่อการรบ เหตุการณ์ที่สำคัญยิ่งที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ไทยคือ สงครามยุทธหัตถี เกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๑๓๕ พระเจ้านันทบุเรง โปรดให้พระมหาอุปราชานำกองทัพทหารสองแสนสี่หมื่นคนมาตีกรุงศรีอยุธยาหมายจะชนะศึกในครั้งนี้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. ๒๑๓๓-๒๑๔๘) ทรงทราบว่ามีช้างเผือกใหญ่มาตี จึงทรงเตรียมไพร่พลมีกำลังเพียงหนึ่งแสนคน เดินทางออกจากบ้านป่าโมกไปสุพรรณบุรี ข้ามน้ำตรงท่าท้าวอุทอง และตั้งค่ายหลวงบริเวณหนองสาหร่าย

เช้าของวันจันทร์ แรม ๒ ค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๑๓๕ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงช้างนามว่า เจ้าพระยาไชยานุภาพ ส่วนพระสมเด็จพระเอกาทศรถ (พ.ศ. ๒๑๔๘-๒๑๕๓) ทรงช้างนามว่าเจ้าพระยาปราบไตรจักร ช้างทรงของทั้งสองพระองค์นั้นเป็นช้างชนะงา คือช้างมีงาที่ได้รับการฝึกให้รู้จักการต่อสู้มาแล้วหรือเคยผ่านสงครามชนช้าง ชนะช้างตัวอื่นมาแล้ว และเป็นช้างที่กำลังตกมัน ในระหว่างการรบ จึงวิ่งไล่ตามพม่าหลงเข้าไปในแดนพม่า มีเพียงทหารรักษาพระองค์และจตุรงคบาทเท่านั้นที่ติดตามไปทัน

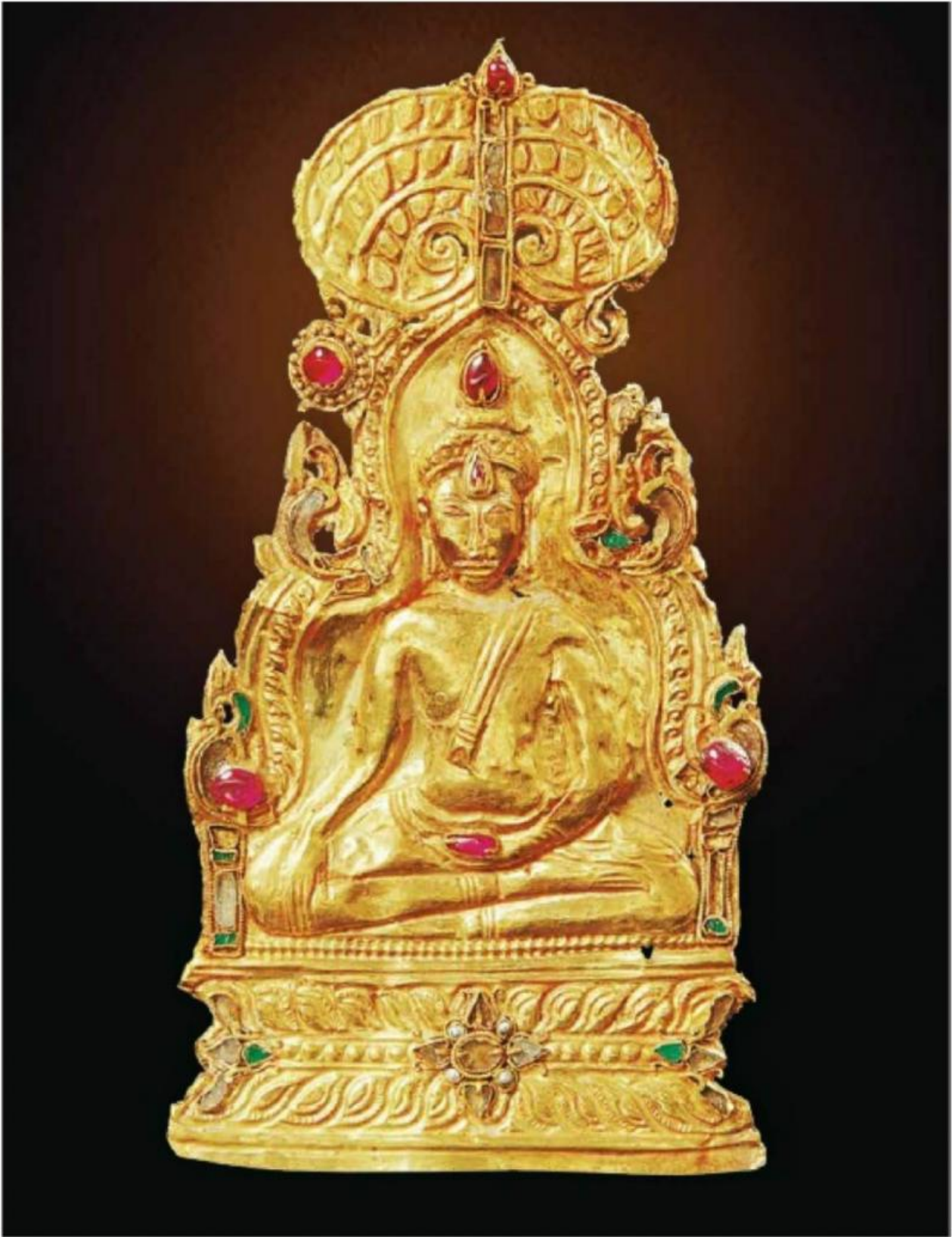
พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับวัน วลิต พ.ศ. ๒๑๔๒ เล่าว่า สงครามยุทธหัตถีครั้งนี้สู้รบกันที่บริเวณหนองสาหร่าย ขณะที่ต่อสู้กันนั้น ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชมีขนาดเล็กกว่าช้างทรงของพระมหาอุปราช ทำให้ช้างทรงของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชเกรงกลัวและเบนหัวหนี แต่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ทรงรับสั่งและปลอบขวัญ ซึ่งสามารถรับรู้ได้เป็นอย่างดี และจึงหันกลับไปสู้ศึกกับช้างของพระมหาอุปราชอีกครั้ง ในขณะที่กำลังต่อสู้กัน ช้างทรงของพระมหาอุปราชเกิดถูกวงของช้างทรงสมเด็จพระนเรศวรมหาราชฟาด จึงร้องออกมาด้วยเสียงอันดังลั่น ซึ่งเป็นผลให้พระมหาอุปราชตกพระทัย สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้จึงหว่าจ้วงฟันพระมหาอุปราชด้วยพระแสงของ้าว สิ้นพระชนม์บนหลังช้างในที่สุด

ทองพระกรทองคำประดับอัญมณี

พาทูร์ด และทองพระกร

พาทูร์ดเป็นเครื่องประดับต้นแขนของบุรุษและสตรี ทองพระกรหรือกำไลใช้ประดับบริเวณข้อมือ สำหรับพาทูร์ดและทองพระกรองค์นี้เป็นของบุรุษหรือเจ้านายฝ่ายหน้า สำหรับสวมที่ต้นพระพาทา ทำด้วยแผ่นทองคำตัดโค้ง ปลายทั้งสองด้านต่อกันด้วยเดือย ตกแต่งเป็นลายประจายาม และลายดอกไม้ประดับอัญมณีสีต่างๆ

พระพิมพ์ทองคำประดับพลอยปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วปรกโพธิ์

พระพิมพ์ทองคำ

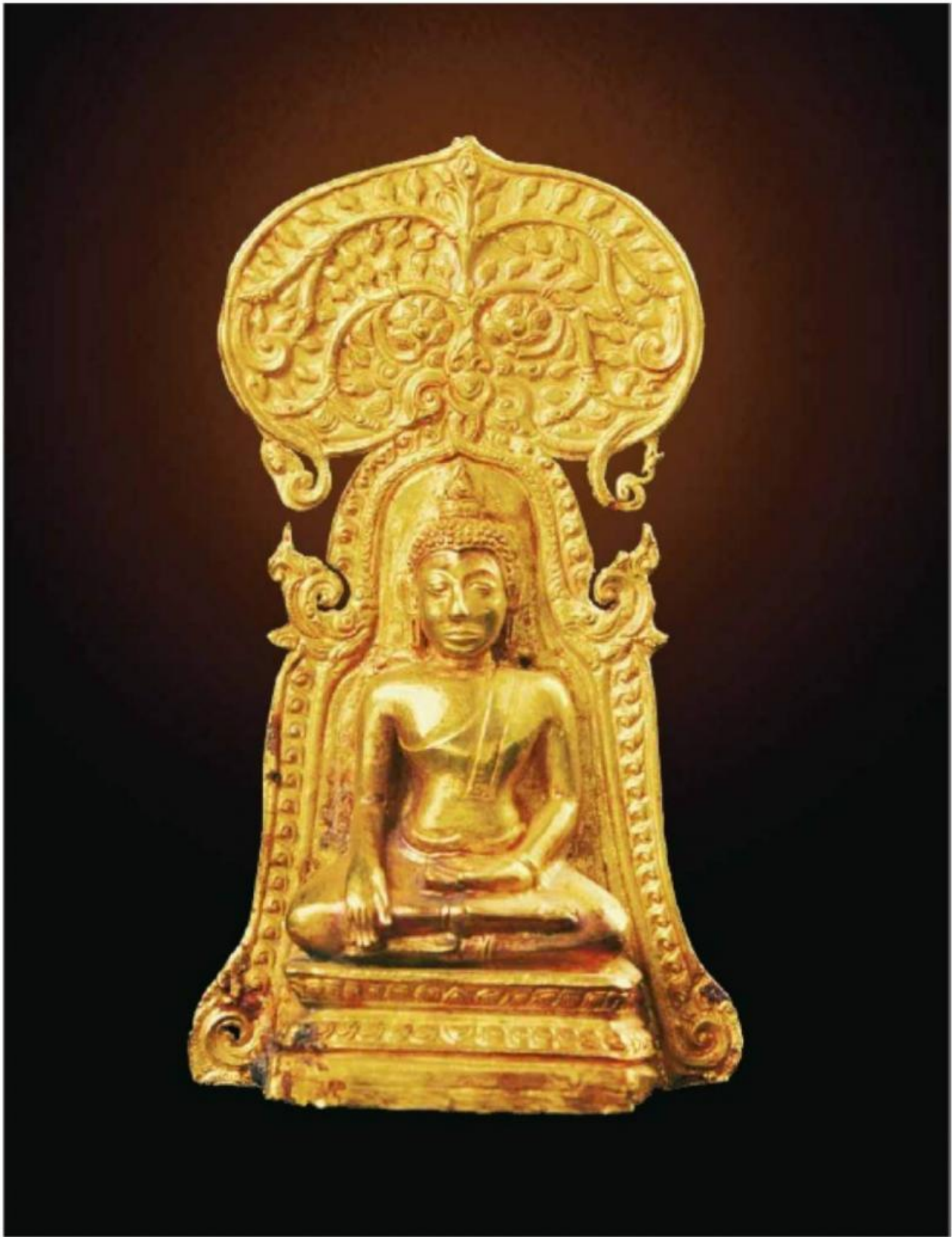
พระพิมพ์ทองคำในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นพระพิมพ์ที่ใช้วิธีดินลายนบนแผ่นทองคำที่ทำจากเนื้อทองคำบริสุทธิ์ พบเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประทับนั่งภายในซุ้มเรือนแก้ว หรือได้ร่วมพระศรีมหาโพธิ์ และมีพระพิมพ์ทองคำที่เป็นพระพุทธรูปปางอื่นๆ อีก เช่น ปางประทานอภัย ปางลีลา ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลจากสุโขทัย

พระพิมพ์ทองคำในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ นับเป็นแบบอย่างในการศึกษารูปแบบศิลปะพระพุทธรูปสมัยอยุธยาตอนต้นได้เป็นอย่างดี พระพิมพ์บางองค์ได้รับอิทธิพลศิลปะจากภายนอก เช่น ศิลปะจีน ศิลปะสุโขทัย ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ในการศึกษารูปแบบของศิลปะแล้ว ยังแสดงถึงความสัมพันธ์ของกรุงศรีอยุธยาที่มีต่อประเทศ หรือดินแดนอื่นๆ ด้วย

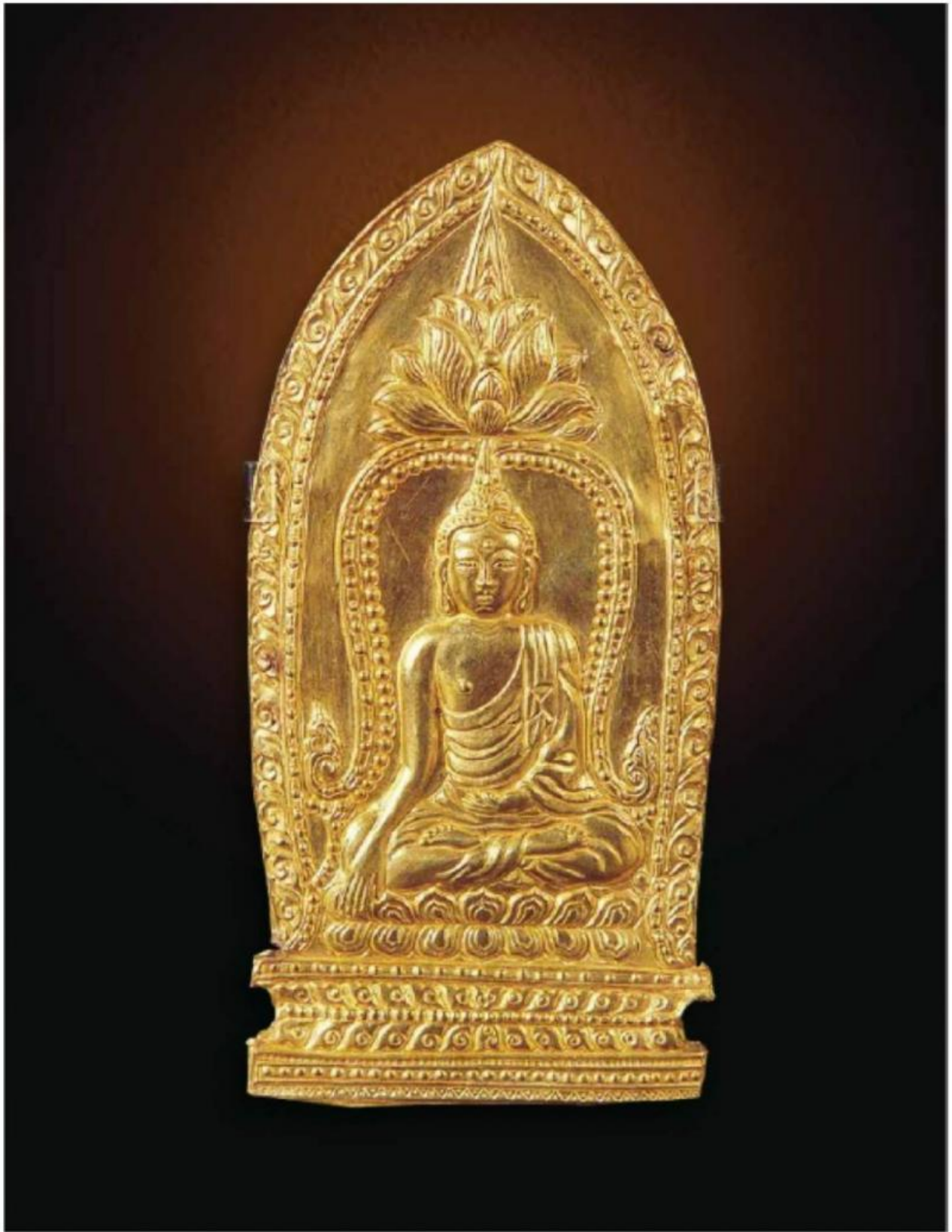
เนื่องจากได้พบพระพิมพ์ในกรุเป็นจำนวนมาก ทางราชการจึงได้นำพระพิมพ์แบบที่ซ้ำกันซึ่งมีเป็นจำนวนมากให้ประชาชนเช่าไปบูชา รายได้จากการเช่าก็นำมาสร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

พระพิมพ์ทองคำปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วปรกโพธิ์

พระพิมพ์ทองคำปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วปรกโพธิ์

พระพิมพ์ทองคำปางมารวิชัยในซุ้มเรือนแก้วปรกโพธิ์

เครื่องประดับทองคำประดับอัญมณีมีค่า

ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะพบเครื่องประดับทองคำประดับอัญมณีมีค่าจำนวนมาก เฉพาะเครื่องทองที่กรมศิลปากรขุดได้ภายหลังจากถูกปล้นลอบขุดและนำไปขายแล้วพบเป็นจำนวน ๒,๑๒๑ ชิ้น ทั้งที่ทำด้วยทอง นาก เงิน เพชรนิลจินดา มีน้ำหนักรวมทั้งสิ้นประมาณ ๑๙,๐๐๐ กรัม พลอยหัวแก้วหัวแหวนและทับทิมหนัก ๑,๘๐๐ กรัม แก้วผลึกชนิดต่าง ๆ หนัก ๑,๐๕๐ กรัม และลูกปัดเงินกับทับทิมปนกันหนัก ๒๕๐ กรัม

เครื่องประดับทองคำประดับอัญมณี

การนำทรัพย์สินของใส่ไว้ในกรุวัดวาอารามเป็นความเชื่อของคนไทยมาแต่ครั้งโบราณ มีเป็น ๒ นัย หนึ่งคือการถวายสิ่งของอันมีค่าเป็นพุทธบูชา และอีกนัยหนึ่งคือถือเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้วายชนม์ โดยทำตามแต่ฐานะของบุคคลนั้นๆ ดังนั้นกรุพระปรารงค์วัดราชบูรณะจึงมีสิ่งของอุทิศที่เป็นของมีค่าต่างๆ ที่ทำด้วยทองคำ เงิน นาก แก้วแหวนอัญมณี เป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งของที่ถวายเป็นพุทธบูชาด้วยภายในพระปรารงค์วัดราชบูรณะอาจประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ หรืออาจจะเป็นที่ฝังศพของที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) อุทิศถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระเชษฐาทั้ง ๒ พระองค์ อย่างไรก็ตามเครื่องทองและสิ่งของมีค่าทั้งหลายจำนวนมากเหล่านี้แสดงถึงความร่ำรวยอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ในรัชสมัยของพระองค์อีกด้วย

ชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมจำลองทองคำ ผลิตโดยระดับอัญมณี

จิตรกรรมฝาผนังในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ

ภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะชั้นที่ ๑ และชั้นที่ ๒ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังที่ทรงคุณค่าทั้งด้านศิลปะ และประวัติศาสตร์โบราณคดี ด้วยเหตุที่กรุมีขนาดเล็กแคบคนร้ายลักลอบขุดเพื่อต้องการนำเครื่องทองของมีค่า ออกไปขาย จึงทำให้คนร้ายซึ่งมีจำนวนหลายคน ต้องลงไปคนละหลายครั้ง และใช้เท้าเหยียบย่ำผนังกรุทั้งสองด้านเป็นการพuntungตัว ทำให้ภาพจิตรกรรมเสียหายมาก

จิตรกรรมเป็นภาพพุทธประวัติ ภาพอดีตพุทธเจ้า และภาพเรื่องชาดก ซึ่งแต่ละภาพมีคุณค่าอย่างยิ่ง เช่น ภาพพุทธประวัติ ตอนพระนางสิริมหามายาบรรทมในพระมหาปราสาททรงพระสุบินว่าพญาช้างเผือกชูงวงจับดอกบัวสีขาวแล้วทำประทักษิณพระองค์ ๓ รอบ แล้วเหมือนตุงเข้าไปในพระอุทร ภาพพุทธประวัติตอนนี้มีเพียงตัวอย่างเดียวที่พบในประเทศไทย

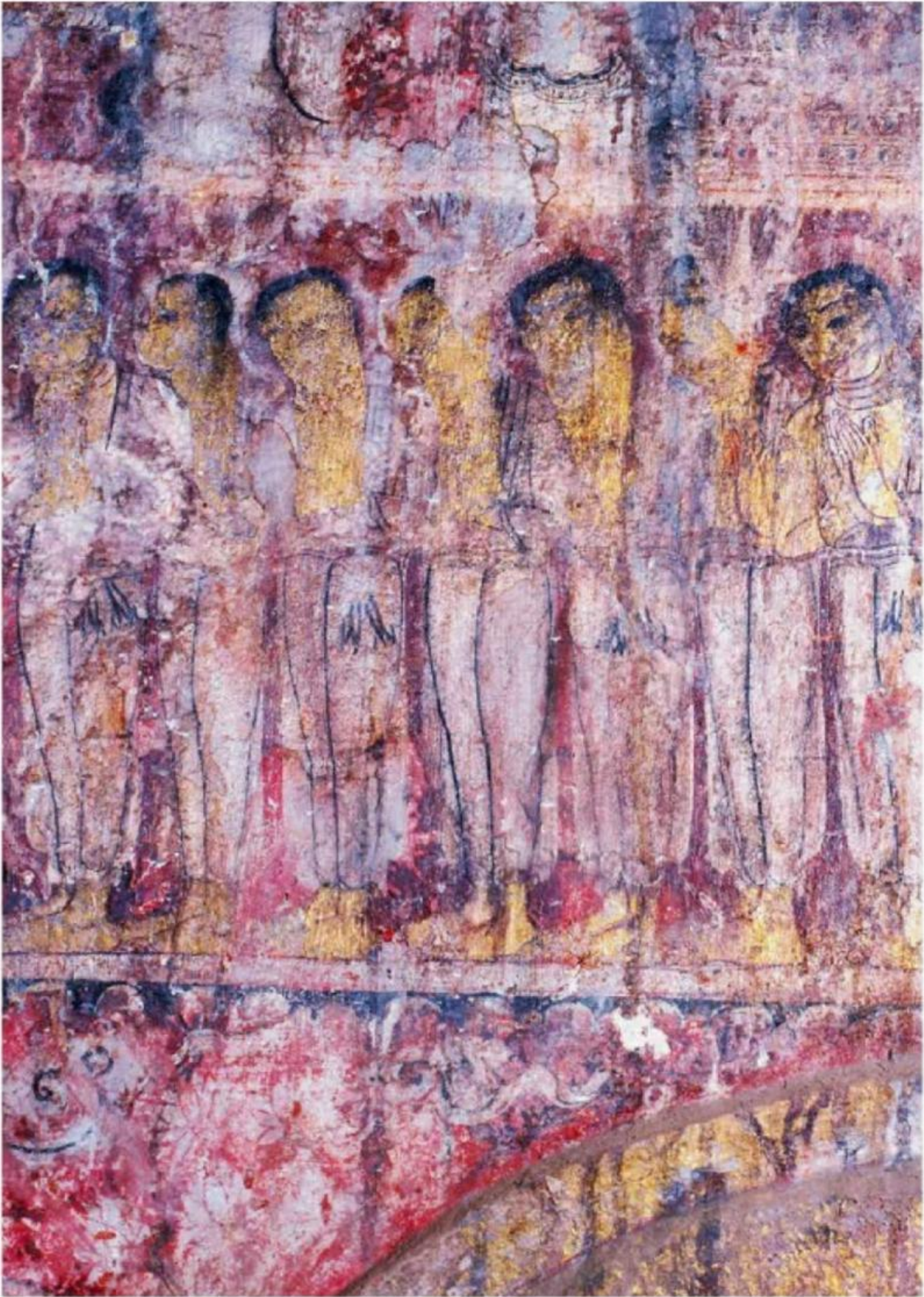
ภาพจิตรกรรมแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะสมัยต่างๆ ที่มีต่อศิลปะอยุธยาตอนต้น เช่น ภาพหมู่พระพุทธรูปสาวกยืนประนมมือเรียงแถวติดต่อกันไปมีจำนวน ๘๐ รูป รูปพระสาวกยืนเหล่านี้ เป็นแบบของอุททอง ภาพพระพุทธรูปปางลีลา ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของสุโขทัย เป็นต้น

นอกจากนี้ภาพบุคคลต่างๆ ที่แสดงอยู่ในภาพแสดงให้เห็นคนต่างชาติที่เข้ามา หรือมีการติดต่อกับกรุงศรีอยุธยาในช่วงเวลานั้น เช่น ภาพกษัตริย์นักรบจีน ภาพพราหมณ์ ๒ คน ที่อาจารย์ศิลป์ พีระศรีให้ความเห็นว่า พราหมณ์คนหนึ่งเป็นคนดำ

“...ความจริงเราอาจสังเกตได้ว่า ศิลปินได้พยายามวาดภาพบุคคลสัญชาติต่างๆ ตามลักษณะเฉพาะในเชื้อชาติของชนเหล่านั้นเอง ส่วนภาพสัตว์นั้น ศิลปินเขียนขึ้นตามรูปเป็นจริงของสัตว์นั้นๆ รูปคน เช่น ภาพพราหมณ์ คนแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดชาวนั้น คนหนึ่งเห็นได้ว่าเป็นพวกนิโกร เป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า เป็นงานศิลปะที่ไม่ขึ้นอยู่กับแบบบัญญัตินิยม และศิลปินก็พยายามที่จะถอดถ่ายโลกซึ่งแวดล้อมอยู่รอบตัวให้เห็นตามสภาพที่เป็นจริง...”

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะจึงนับว่ามีความสำคัญต่อการศึกษาศิลปกรรม จิตรกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีอย่างยิ่ง

១៩២ វត្តបាយ័ន • បាវត្តបាយ័ន

๑๕๕ วิทยาลัย • มหาวิทยาลัยแม่โจ้

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา

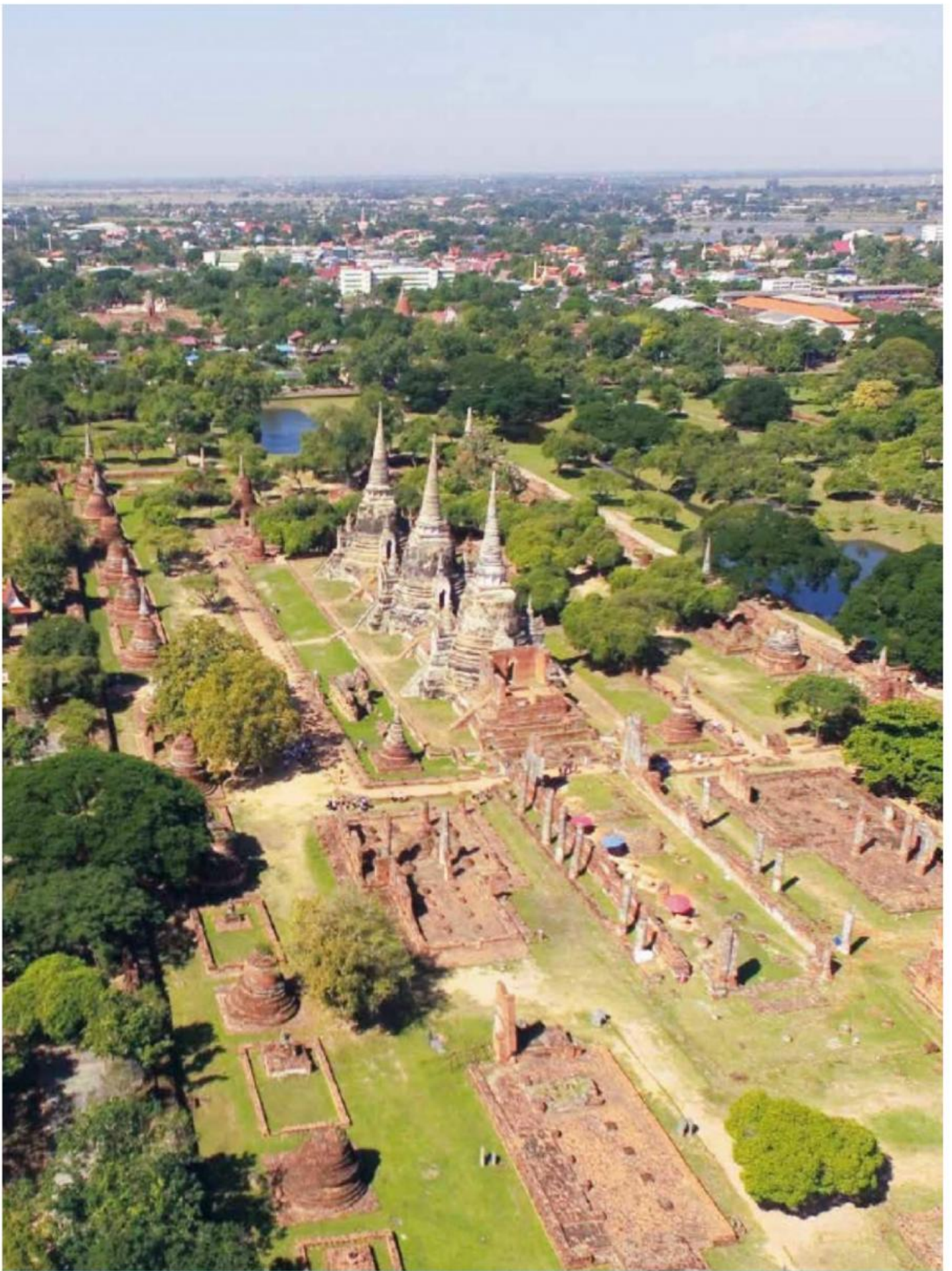
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สร้างขึ้นเนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินมาทอดพระเนตรโบราณวัตถุที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๐ มีพระราชปรารภกับหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และ นายอนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรในสมัยนั้นว่า

“...โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุที่พบในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะนี้ สมควรจะได้มีพิพิธภัณฑ์สถานเก็บรักษา และตั้งแสดงให้ประชาชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ ทาควรรักษา และตั้งแสดง ณ ที่อื่นไม่...”

กรมศิลปากรได้สร้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยาขึ้นเพื่อเก็บรักษาจัดแสดงโบราณวัตถุที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ และโบราณวัตถุที่พบในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งอาคารก่อสร้างด้วยเงินบริจาคของประชาชน โดยผู้บริจาคได้รับพระพิมพ์ที่พบจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นการสมนาคุณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระนามสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ผู้ทรงสร้างพระปรางค์วัดราชบูรณะเป็นนามพิพิธภัณฑ์

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ในรัชกาลที่ ๙ เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา ปัจจุบันมีอาคารจัดแสดง ๓ หลัง นอกจากโบราณวัตถุอันทรงคุณค่ายิ่งจากกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะแล้ว ยังเก็บรักษาและจัดแสดงโบราณวัตถุที่พบในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แห่งอื่นๆ รวมทั้งศิลปะโบราณวัตถุที่พบในประเทศไทยตั้งแต่สมัยทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน สุโขทัย อุทONG อโยธยา รัตนโกสินทร์ เพื่อให้ประชาชนทั่วไป ได้ศึกษาเปรียบเทียบ อีกด้วย

วัดพระศรีสรรเพชญ์

วัดพระศรีสรรเพชญ์

วัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นวัดสำคัญในกรุงศรีอยุธยา ด้วยเป็นพระอารามหลวงที่ตั้งอยู่ในเขตพระราชฐาน สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดให้สร้างขึ้นในบริเวณพระราชวังหลวงซึ่งสร้างขึ้นตั้งแต่ครั้งสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) โดยทรงย้ายพระราชวังขึ้นไปทางทิศเหนือต่อจากเขตวัดโพเจตมณีน้ำลพบุรี และยกที่ดินเดิมผืนนี้ให้เป็นเฉพาะเขตพุทธาวาส สร้างวัดพระศรีสรรเพชญ์เมื่อ พ.ศ. ๑๙๙๑ เพื่อให้เป็นสถานที่ประกอบพระราชพิธีทางศาสนาส่วนพระองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ และใช้ประกอบพระราชพิธีสำคัญ ตลอดระยะเวลาที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เช่น พระราชพิธีหลวงต่างๆ พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา ปีละ ๒ ครั้ง วัดพระศรีสรรเพชญ์ยังเป็นสถานที่เก็บพระบรมอัฐิของพระมหากษัตริย์อยุธยา และพระอัฐิของพระบรมวงศ์ด้วย กล่าวไว้ว่าเป็นต้นแบบของวัดพระศรีรัตนศาสดารามในกรุงรัตนโกสินทร์ต่อมา

สิ่งก่อสร้างสำคัญภายในวัด คือองค์เจดีย์ใหญ่ทรงลังกา ๓ องค์ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ (พ.ศ. ๒๐๓๔-๒๐๗๒) พระโอรสของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระสถูปเจดีย์ ๒ องค์ เพื่อบรรจุพระบรมอัฐิของพระราชบิดา และเพื่อบรรจุพระอัฐิของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๓ พระบรมเชษฐาธิราช เจดีย์องค์ที่ ๓ เป็นเจดีย์บรรจุพระอัฐิ ของสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ ซึ่งสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๔ (พระหน่อพุทธางกูร) พระราชโอรสโปรดให้สร้างขึ้น

ใน พ.ศ. ๒๐๔๓ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ทรงสร้างพระวิหาร และโปรดให้หล่อพระประธานเป็นพระพุทธรูปยืน ปางห้ามญาติ สูง ๘ วา (ประมาณ ๑๖ เมตร) พระพักตร์ยาว ๔ ศอก กว้าง ๓ ศอก พระอุระกว้าง ๑๑ ศอก ใช้ทองหล่อหนัก ๕๘,๐๐๐ ชั่ง และหุ้มด้วยทองคำหนัก ๒๘๖ ชั่ง (ประมาณ ๑๗๑ กิโลกรัม) ประดิษฐานไว้ในวิหาร ถวายพระนามว่าพระศรีสรรเพชญ์ พระอารามแห่งนี้จึงเรียกชื่อว่าวัดพระศรีสรรเพชญ์แต่นั้นมา

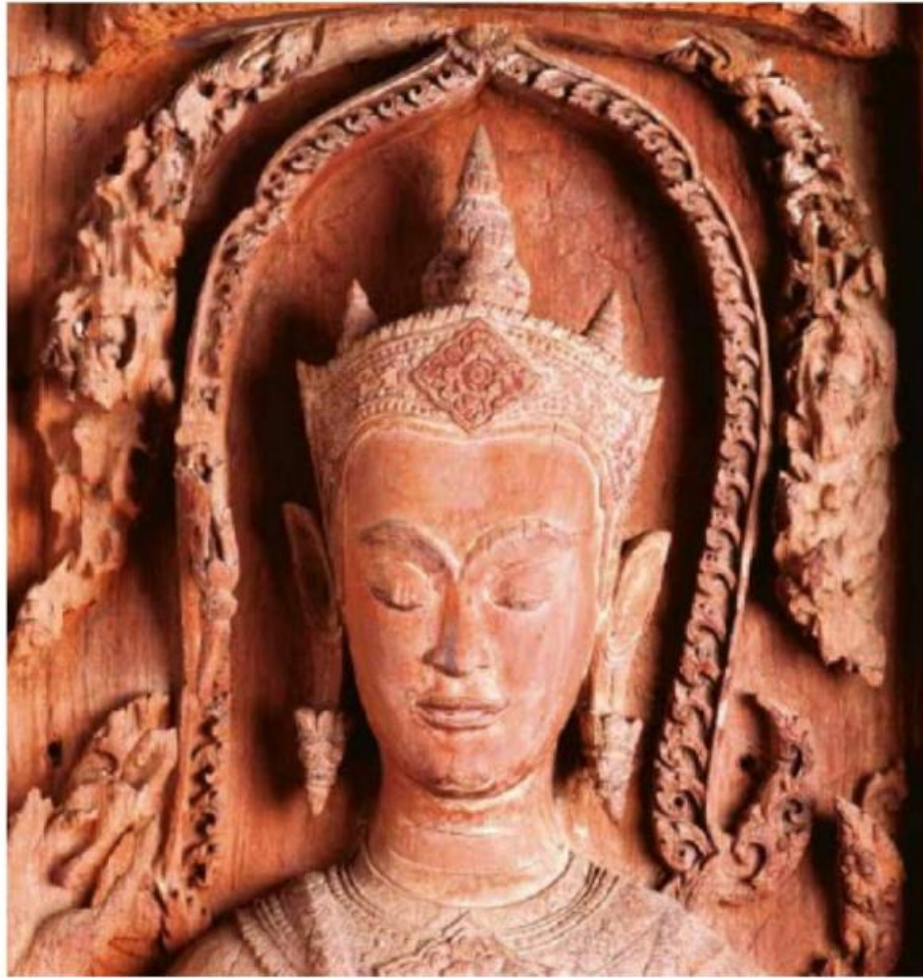
เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า วัดพระศรีสรรเพชญ์ถูกพม่าเผาทำลาย องค์พระศรีสรรเพชญ์ถูกสุมไฟลอกทองที่หุ้มอยู่จนหมดเหลือแต่แกนใน ซึ่งทำด้วยสำริด ครั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงสร้างกรุงเทพฯ ได้สถาปนาวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามแล้ว ได้อัญเชิญพระศรีสรรเพชญ์พร้อมพระโลกนาถ พระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่อีกองค์หนึ่ง และพระพุทธรูปสี่องค์มาประดิษฐานไว้ที่กรุงเทพฯ โปรดให้ประดิษฐานพระโลกนาถไว้ในวิหารทิศตะวันออก ส่วนองค์พระศรีสรรเพชญ์มีสภาพที่ชำรุดมากยากจะบูรณะ โปรดให้สร้างพระเจดีย์ขนาดใหญ่แล้วให้อัญเชิญองค์พระศรีสรรเพชญ์บรรจุไว้ภายใน พระราชทานนามพระเจดีย์ว่าพระเจดีย์ศรีสรรเพชญ์ตามฐาน ส่วนพระพุทธรูปสี่องค์ประดิษฐานอยู่ในพระที่นั่งพุทธไธสวรรย์ ในพระราชวังบวรสถานมงคล (วังหน้า) ปัจจุบันคือพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

วัดพระศรีสรรเพชญ์เป็นวัดที่มีความสำคัญยาวนานตลอดยุคสมัยกรุงศรีอยุธยา ภายในวัดจึงมีสิ่งก่อสร้างที่สำคัญเป็นจำนวนมาก เช่น วิหารหลวง มณฑปจัตุรมุข พระอุโบสถ วิหารพระป่าเลไลยก์ วิหารพระโลกนาถ พระที่นั่งจอมทอง วิหารพระสี่อริยาบถเจดีย์และวิหารราย หอระฆัง เป็นต้น

วัดพระศรีสรรเพชญ์

บานประตูไม้จำหลักรูปเทวดาทรงพระแสงขรรค์

บานประตูไม้ซุ้มคูหาสถูปวัดพระศรีสรรเพชญ์ สลักเป็นภาพนูนต่ำรูปเทวดาทรงพระแสงขรรค์ ฝีมือช่างกรุงศรีอยุธยา เลียนแบบศิลปะล้านนา ทั้งรูปแบบฉัตรเหนือเศียรและเครื่องแต่งกาย

สาเหตุที่บานประตูไม้แกะสลักวัดพระศรีสรรเพชญ์ มีลักษณะศิลปะล้านนา สันนิษฐานว่าน่าจะเนื่องมาจากวัดพระศรีสรรเพชญ์สร้างในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งในรัชสมัยมีสงครามกับล้านนาในสมัยพระเจ้าติโลกราชอยู่เนืองๆ เป็นเหตุให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถเสด็จไปประทับที่เมืองพิษณุโลกจนสิ้นรัชกาลใน พ.ศ. ๒๐๓๑ ซึ่งกล่าวได้ว่าในช่วงรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมืองพิษณุโลกมีฐานะเป็นเมืองหลวงแทนกรุงศรีอยุธยาระยะหนึ่ง

